

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**TÜRKİYE'DE UYGULANAN TARIM POLİTİKALARININ DEZAVANTAJLI
BÖLGELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: MERSİN İLİ DAĞ VE
OVA KÖYLERİ**

Fatma İlknur ÜNÜVAR

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**ANKARA
2019**

Her hakkı saklıdır

TEZ ONAYI

Fatma İlknur Ünüvar tarafından hazırlanan “**Türkiye’de Uygulanan Tarım Politikalarının Dezavantajlı Bölgeler Açısından Değerlendirilmesi: Mersin İli Dağ ve Ova Köyleri**” adlı tez çalışması 25/01/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı’nda **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof.Dr.İlkay DELLAL
Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Jüri Üyeleri:

Başkan: Prof. Dr. Ela ATIŞ
Ege Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Üye : Prof.Dr. Emine OLHAN
Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Üye : Prof.Dr. İlkay DELLAL
Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Üye : Prof.Dr.A.Sema GÜN
Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Üye : Prof.Dr.Duygu AKTÜRK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Yukarıdaki sonucu onaylıyorum.

Prof.Dr.Atila YETİŞEMEYEN
Enstitü Müdürü

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

25/01/2019

Fatma İlknur ÜNÜVAR

ÖZET

Doktora Tezi

TÜRKİYE’DE UYGULANAN TARIM POLİTİKALARININ DEZAVANTAJLI BÖLGELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: MERSİN İLİ DAĞ VE OVA KÖYLERİ

Fatma İlknur ÜNÜVAR

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Bölümü

Danışman: Prof. Dr. İlkay DELLAL

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de uygulanan tarımsal desteklerin dezavantajlı bölgeler açısından değerlendirilmesi ve olası bir politika değişikliği karşısında üretici tutumlarının belirlenmesidir. Çalışmada araştırma alanı olarak Mersin ili belirlenmiştir. Mersin ilini temsil eden, Çamlıyayla, Mut ve Silifke ilçeleriyle bu ilçelere bağlı 3’er yerleşim yeri özelinde dağlık, yarı dağlık ve ovalık köyler seçilmiştir. Tarım ve Orman Bakanlığı’ndan (TOB) elde edilen veriler doğrultusunda seçilen köylerde Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı üreticiler anakitleyi oluşturmuş, örnekleme yöntemiyle seçilen 138 üreticiyle bizzat araştırmacı tarafından Mart 2017 döneminde yüz yüze anket çalışması yapılmıştır.

Derlenen veriler, tanımlayıcı istatistikler ile üreticilerin sosyoekonomik durumları yerleşim yeri özelinde (dağlık, yarı dağlık ve ovalık) karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Üreticilerin üç farklı politika senaryosu karşısında tutumları ve ekim alanı, hayvan sayısı ve göç gibi kararları lojistik regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre üreticilerin kararlarında yaş, deneyim, hayvan sayısı, ekim alanı, kredi kullanımı vb. değişkenlerin önemli olduğu görülmüştür. Üreticilerin bitkisel ve özellikle de hayvansal üretim sırasında karşılaştıkları en önemli sorunları, maliyet yüksekliği, merasızlık, pazarlama olarak tespit edilmiştir. Üreticilerin üretime devam etme kararlarında ise senaryolar arası farklılık göstermekle birlikte, bölgesel farklılıkları gözetilen bir tarımsal desteklemenin çalışmanın amacı doğrultusunda özellikle dağlık alanlarda, önemli olduğu belirlenmiştir. Tarımsal desteklerin fiziki koşullar nedeniyle yarattığı üretim ve gelir kayıplarının önlenmesi için desteklerin bölge özelinde farklılıkları gözetilen bir yapısının olması gerekmektedir.

Ocak 2019, 112 sayfa

Anahtar Kelimeler: Dezavantajlı bölgeler, dağlık alanlar, tarımsal destekler, üretici tutumları, lojistik regresyon

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

THE ASSESMENT OF AGRICULTURAL POLICY IN TURKEY IN TERMS OF LESS FAVOURED AREA'S: THE CASE OF MOUNTAIN AND PLAINS VILLAGES IN MERSIN PROVINCE

Fatma İlknur ÜNÜVAR

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. İlkay DELLAL

The study aims to evaluate the agricultural support policies considering less favoured areas in Turkey and to identify farmers' intentions in case of a possible agricultural policy change. The province of Mersin was selected as the research area. Mountainous, semi-mountainous, and plain villages were selected in the three districts of Çamlıyayla, Mut, and Silifke, which represent the province of Mersin. Using the Farmer Registration System (ÇKS) data, which was obtained from the Ministry of Agriculture and Forestry (TOB), the main population was formed. The simple random sampling method was used to determine the number of questionnaire and 138 farmers were survey face to face in March 2017.

The descriptive statistics and socioeconomic feature of the farmers were comparatively given according to the regions including mountainous, semi-mountainous, and plain villages. Farmers' intentions on land allocation, number of animals and migration were analyzed in three different scenarios using logistic regression method.

Age, experience, number of animals, land size and credit usage were statistically found significant on farmers' decisions. The main problems in the crop and animal production were defined as the high cost of inputs, the lack of grasslands and marketing. Farmers' decisions on continuing farming changed across provided policy scenarios. Therefore, a policy which would consider regional differences was specified as important especially in mountainous areas as hypothesized in the context of this study. Consequently, agricultural support policies should consider the regional differences to compensate income loses due to physical reasons.

January 2019, 112 pages

Key Words: Less favoured area, mountainous area, agricultural support, farmers' intentions, logistic regression

TEŞEKKÜR

Çalışmalarımın en başından itibaren tüm bilgisini, tecrübesini benimle paylaşan, hem akademik hem de akademik konular dışında her zaman ilgisini ve desteğini gösteren, çalışmaktan büyük bir keyif aldığım ve her zaman da keyif alacağım, mutlu olacağım çok değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. İlky DELLAL'a (Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı) teşekkürlerimi sunmayı borç biliyorum ve canım hocam iyi ki varsınız.

Doktora tezimin ortaya çıkmasında bilgi, görüş ve katkılarını sunarak çalıştırmayı zenginleştiren, geliştiren değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Emine OLHAN (Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı), Prof. Dr. Ela ATIŞ (Ege Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı), Prof. Dr. A. Sema GÜN (Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı), Prof. Dr. Duygu AKTÜRK'e (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı) teşekkürlerimi sunarım.

Bugünlere gelmemi sağlayan, iyi ki varsınız, hep var olun dediğim en büyük destekçilerim, mutluluk kaynağım canım aileme sonsuz teşekkür ediyorum. Her daim beni koşulsuz yüreklendiren, destekleyen ve maddi manevi tüm katkılarınıza sonsuz teşekkür ediyorum.

Çalışmanın başlangıç noktasında yer alan ve ilerlemesi açısından da önemli olan verilerin temini sırasında göstermiş olduğu yardımseverliğinden dolayı Dr.Umut GÜL'e teşekkür ediyorum.

Bu çalışmayla bağlantılı ve bağlantısız her zaman ilgilerini, desteklerini ve de yardımlarını içtenlikle gösteren, keyifli, mutlu anlar paylaştığım canım arkadaşlarım Dr. Alper DEMİRDÖĞEN, Araş. Gör. Hüseyin T. GÜLDAL ve Dr. Eymen YAZGI'ya, öğrencisi, mensubu, bir parçası olmaktan mutluluk ve onur duyduğum Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne ve Tarım Ekonomisi bölümündeki değerli hocalarıma, idari personeline ve öğrencilerime içtenlikle teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmanın saha kısmında yer alan Çamlıyayla İlçe Tarım ve Orman Müdürü Ziraat Mühendisi Ramazan YILDIZ Bey'e ve Veteriner Hekim Serkan SARI Bey'e, Mut İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü çalışanlarına, Mut İlçe DKKB çalışanlarına ve Veteriner Hekim Halil İbrahim YILDIRIM Bey'e, Silifke İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü çalışanları ve Veteriner Hekim Yasin GEZER Bey'e, Silifke DKKB Veteriner Hekimi Mehmet KURŞUN Bey'e, Silifke Ziraat Odası Veteriner Hekimi Mehmet EVCİ Bey'e, ve kıymetli ağabeyim Ahmet CAN Bey'e anket sırasında göstermiş oldukları ilgi ve teknik destek için teşekkür ediyorum. Bu çalışmanın yapılmasında ve yayınlanmasında önemli bir noktayı üstlenen Çamlıyayla-Mut-Silifke köylülerine, değerli zamanlarını ayırıp anket sorularına içtenlikle cevap veren ve ülkenin tarımsal üretimine, ekonomisine katkı sağlayan saygıdeğer üreticilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Beni bu çalışmanın ışığıyla daha da çok çalışmaya yönlendireceği inancıyla herkese teşekkür ediyorum.

F. İlknur ÜNÜVAR
Ankara, Ocak 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI SAYFASI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. MATERYAL ve YÖNTEM.....	6
2.1 Materyal	6
2.2 Araştırma Bölgesinin Özellikleri	6
2.3 Örneklem Seçimi	11
2.4 Yöntem	13
2.4.1 Lojistik Regresyon	13
3. DEZAVANTAJLI BÖLGELER ve DESTEKLERİ.....	19
3.1 Dezavantajlı Bölge Destekleri ve Önemi	19
3.2 OTP’de Yaşanan Değişimler ve DAB Destekleri	22
4. DEZAVANTAJLI BÖLGE ÖRNEKLERİ	29
4.2.1 Yunanistan	38
4.2.2 Polonya	40
4.2.3 İspanya	40
4.2.4 Avusturya.....	41
4.2.5 Fransa.....	43
4.2.6 İsviçre	43
4.2.7 Almanya	45
4.2.8 Portekiz	45
4.2.9 Diğer örnek ülkeler	45
5. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	48
5.1 Üreticilerin Demografik Özellikleri	48
5.2 Üreticilerin Ekonomik Göstergeleri	50

5.3 Üreticilerin Tarımsal Varlıkları	53
5.4 Üreticilerin Yararlandıkları Tarımsal Destekler	61
5.5 Üreticilerin Politika Senaryoları Karşındaki Düşünceleri.....	65
5.5.1 Üreticilerin politika senaryoları karşısında ekim alanı düşünceleri	65
5.5.2 Üreticilerin politika senaryoları karşısında hayvan varlığı düşünceleri	68
5.5.3 Üreticilerin politika senaryoları karşısında göç düşünceleri	72
5.6 Üreticilerin Politika Değişiklikleri Karşındaki Davranış Tutumları.....	76
5.6.1 Politika değişikliklerinde ekim alanı tutumları.....	77
5.6.2 Politika değişikliklerinde hayvan varlığı tutumları	81
5.6.3 Politika değişikliklerinde göç tutumları.....	85
6. TARTIŞMA ve SONUÇ	88
KAYNAKLAR	96
EK 1 Bölgeye Ait Fotoğraflar.....	106
ÖZGEÇMİŞ.....	110

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ÇATAK	Çevresel Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
DAB	Dezavantajlı Bölgeler
DB	Dünya Bankası (<i>World Bank</i>)
DKKYB	Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği
DTÖ-GATT	Dünya Ticaret Örgütü (<i>World Trade Organization</i>)
EAFRD	Avrupa Tarımsal Kalkınma Fonu (<i>European Agricultural Fund for Rural Development</i>)
EAGF	Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (<i>European Agricultural Guarantee Fund</i>)
EC	Avrupa Komisyonu (<i>European Commission</i>)
ECC	Avrupa Birliği Komisyon Direktifi (<i>European Union, Council Directive</i>)
EMFF	Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu (<i>European Maritime and Fisheries Fund</i>)
FADN	Avrupa Çiftlik Veri Ağı (<i>The Farm Accountancy Data Network</i>)
FAO	Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (<i>Food and Agricultural Organization</i>)
LFA	Less Favoured Area
MGM	Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (<i>The Organisation for Economic Co-operation & Development</i>)
OTP	Ortak Tarım Politikası
TKK	Tarım Kredi Kooperatifi
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
USDA	Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı (<i>United States Department of Agriculture</i>)
ZO	Ziraat Odası

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Seçilen ilçelerin dağılımı	10
Şekil 3.1 OTP'nin şematik özeti	25
Şekil 3.2 AB OTP Bütçesi 2017 yılı miktarı	27
Şekil 4.1 Üye Ülkelerin Ayrıntılı DAB sınıflandırmaları (AB-27)	35
Şekil 5.1 Senaryolara göre oluşturulmuş davranış değişiklikleri şablonu	77

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1 Mersin ili 2017 yılı ekim alanları (da)	8
Çizelge 2.2 Mersin ili 2017 yılı hayvan varlığı (baş-adet)1.....	9
Çizelge 2.3 Mersin ilçeleri 2017 yılı kıl keçisi varlığı (baş).....	9
Çizelge 2.4 Yerleşim yeri ve ilçelere göre anket sayısı	12
Çizelge 2.6 Modele dahil edilen bağımsız değişkenler.....	18
Çizelge 4.1 2016 yılı AB Ülkelerinin Ortalama DAB Destekleri ve Kırsal Kalkınma Destekleri (ort. Euro/ha/year).....	36
Çizelge 5.1 Yerleşim alanlarına göre üreticilerin sosyal göstergeleri.....	50
Çizelge 5.2 Yerleşim alanlarına göre üreticilerin ekonomik göstergeleri.....	52
Çizelge 5.3 Üreticilerin yerleşim alanına göre bitkisel üretim varlığı	54
Çizelge 5.4 Üreticilerin yerleşim alanına göre hayvan varlığı.....	56
Çizelge 5.5 Üreticilerin yerleşim alanına göre hayvansal üretim yapısı.....	60
Çizelge 5.6 Üreticilerin yerleşim alanına göre hayvancılık destekleri	62
Çizelge 5.7 Üreticilerin yerleşim alanına göre olası DAB desteğinden yararlanıp/yararlanmayarak üretime devam isteği	63
Çizelge 5.8 Üreticilerin senaryo davranışlarına göre ekim alanı değişiklikleri.....	68
Çizelge 5.9 Üreticilerin senaryo davranışlarına göre hayvan varlığı değişiklikleri.....	71
Çizelge 5.10 Üreticilerin senaryo davranışlarına göre göç etme isteği.....	75
Çizelge 5.11 Üreticilerin destek sırasında karşılaştığı sorunlar	76
Çizelge 5.12 Mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin ekim alanı kararları	78
Çizelge 5.13 DAB desteklerinin verilmesi durumunda üreticilerin ekim alanı kararları	80
Çizelge 5.14 Mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin hayvan varlığı kararları	82
Çizelge 5.15 DAB desteklerinin verilmesi durumunda üreticilerin hayvan varlığı kararları	84
Çizelge 5.16 Mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin göç etme kararları	86
Çizelge 5.17 DAB desteklerinin verilmesi durumunda üreticilerin göç etme kararları	87

1. GİRİŞ

Tarım sektörü, kendine has özellikleri nedeniyle gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde desteklenen bir sektördür. Tarıma verilen desteklerin temel amaçları, tarımın sürdürülebilirliğini sağlamak, üretici refahını artırmak, tüketicinin temel ihtiyaçlarını makul fiyattan karşılamak, kırsal ve kentsel alanda gelir adaletsizliklerini gidermek, doğayı ve doğal kaynakları korumak, kırsal kalkınmayı sağlamak, tarımın ülke ekonomisine katkısını artırmak şeklinde sıralanabilir (Ünüvar ve Dellal 2016) .

Tarım sektöründe sürdürülebilir üretimi sağlamak için farklı şekillerde destekler verilmektedir. Türkiye’de tarımsal desteklemeler; alan bazlı ödemeler (girdi, gübre, mazot, iyi tarım uygulamaları vb.), havza bazlı fark ödemesi, aşı desteği, suni tohumlama, sürü yönetimi gibi hayvancılık yapanlara ödemeler, bitki sağlığını koruma amacıyla biyolojik ve biyoteknik mücadele yöntemleri uygulayanlara destekler ve organik tarım, iyi tarım, ÇATAK, sertifikalı fide/fidan/tohum kullanımı vb. diğer tarımsal amaçlı desteklemeler gibi çok çeşitli başlıklar altında yapılmaktadır. Desteklemeler, Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB) tarafından Çiftçi Kayıt Sistemi’ne (ÇKS) kayıtlı üreticilere verilmektedir.

Dünyadaki tarımsal destekleme uygulamaları incelendiğinde bölgesel farklılıkları gözetilen destekleme araçlarının mevcut olduğu görülmektedir. Bu destekleme araçlarından bir tanesi de Dezavantajlı Bölgelere (DAB) verilen desteklerdir. Dezavantajlı bölgelere destekleme verilmesinde amaçlar, bu bölgelerin fiziksel olarak diğer bölgelerden daha farklı yapısının olması, genellikle düşük gelir gruplarının zor koşullar altında yaşaması, hizmet ve yatırım olanaklarının az olması, topoğrafya ve iklim şartlarının ağır olması ve bu nedenlerle sosyo ekonomik olarak geri durumda bulunmaları olarak sıralanmaktadır.

Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde, “Dezavantajlı bölge” İngilizce’de terim olarak “unfavourable”, “marginal”, “disadvantages” ve en yaygın olarak da Less Favoured Area (LFA) olarak kullanılmaktadır. Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), LFA terimini Türkçe yayınlarında “az tercih edilen alan”, “düşük gelirli alan”, “problemlili alan”,

“marjinal alan”, “gelişmekte olan bölge” ifadeleri ile kullanmıştır (Anonymous 2018a). Ancak Türkçe karşılığının da yabancı literatürle benzerlik göstermesi için “dezavantajlı bölgeler” denilmiştir. AB raporlarında ise dezavantajlı ifadesi hem dezavantajlı bölge tanımlaması hem AB komisyon tanımında ikinci madde de bu isimle anılmıştır, 2005 yılındaki düzenlemeyle birlikte kavram karmaşası giderilmiştir (75/268/EEC, EC 1698/2005). Bu çalışmada da ise “dezavantajlı bölgeler” ifadesi kullanılmıştır.

Desteklemelerin ve özelde de DAB desteklemelerinin başlıca amaçları, bölgeler arası gelir düzeyini dengeleyerek adaletsizliği gidermek, üreticilerin tarımsal gelirlerinde artış sağlamak, çevreye duyarlı ve hem çevresel alanların hem de tarım alanlarının korunmasını sağlamaktır. DAB desteklerinin aynı zamanda istihdam yaratarak yerinde kalkınmayı sağlama ve göçü engelleme/azaltma etkileri de mevcuttur. Bundan dolayı DAB destekleri Türkiye’nin AB’ne uyum sürecinde OTP’nin uygulanması açısından da önem göstermektedir.

Türkiye’de tarımsal destekler ülke genelinde miktar ya da bölgesel olarak değişiklik göstermemektedir. Ülkenin tümünde aynı kalemler ve miktarlar üzerinden destekler verilmektedir.

Genel olarak, dezavantajlı bölgelerin temel geçim kaynaklarının başında küçükbaş hayvancılık faaliyetleri gelmektedir. Türkiye’de 470 bin küçükbaş işletmesi ve 11 milyon başı keçi olmak üzere 44 milyon baş küçükbaş hayvan bulunmaktadır (Anonim 2018a). Coğrafi ve iklim açısından keçi yetiştiriciliğinin en fazla yapıldığı yer % 26,3’le Akdeniz bölgesi olup, ilk iki sırada % 27,9’la Mersin ve % 23,9’la da Antalya illeri gelmektedir. Akdeniz Bölgesinin keçi varlığının % 51,8’ini karşılayan işletmeler verim açısından kombine, et, süt, kıl üretimlerini etkin bir şekilde karşılamak için kıl keçisi yetiştiriciliği yapmaktadır. Genellikle Akdeniz bölgesinin dağ ve orman köyleri gibi hem sosyo-ekonomik seviyenin nispeten daha düşük olduğu (Dellal 2000) hem de zorlu arazi ve iklim koşullarına kolay adapte olabilen kıl keçileri, üreticilerin en temel ve de vazgeçilmez geçim kaynağı olarak görülmektedir. Keçi yetiştiriciliğinin vazgeçilmez olmasının en önemli sebepleri arasında üretici gruplarının büyük bir bölümünün Yörük olması (Ünüvar 1984), Yörüklerin kendi kabile isimlerine önemsedikleri keçilerinin

adlarını vermesi (Doğan ve Doğan 2004) ve yine dağlık alanları, yazın otlaklık olarak kullanılan düz alanların oluşturduğu keçi için uygun Toros dağlarını yerleşim yeri olarak tercih etmeleridir (İnalçık 2014). Bu bölgelere yerleşmek ve yaşamak tercihten ziyade geçmişten gelen geleneksel bir yaşam biçimidir. Ancak son dönemlerde yaşanan tarımın yapısal sorunları bu yaşam şeklinden koparak şehir merkezlerine doğru göçü tetiklemektedir.

Türkiye AB'ye olan fiziki yakınlığı ve benzerliği ile bölgelerarası farklılıklar konusundaki çalışmaların içinde yer almış, konunun ilk ortaya çıktığı 1975'ten sonra yapılan FAO'nun 1978 yılında Roma'da düzenlediği toplantıya katılmıştır (EC 1979). Toplantıda dezavantajlı bölge çalışmaları kapsamında Türkiye örneği olarak, o dönem Dünya Bankası'nın desteklediği (1975-1988) Çankırı-Çorum kırsal kalkınma projesi sunulmuş ve aynı zamanda bu iller kalkınmada öncelikli iller olarak da belirlenmiştir (Eraktan 1990). Verilerin uygun olmamasından ve projenin tamamlandıktan sonra bu konun netleşeceğinden bahsedilmiş hatta toplantı raporunda da bu oluşum 'olumlu' olarak değerlendirilmiştir (EC 1979). Türkiye'nin ilk kırsal kalkınma projesi olma özelliğini taşıyan proje; bitkisel ve hayvansal üretimlerdeki verimliliğini arttırarak üretici gelirlerini arttırmayı, göçü engellemeyi, nadas alanlarını üretime kazandırmayı, yeni üretim alanlarını kazandırmayı ve üreticilerin sosyoekonomik yaşamlarını önemli ölçüde etkileyen altyapı hizmetlerini (yol yapımı, onarımı, içme ve sulama suyu tesisleri, elektrifikasyon, sosyal tesisler gibi) gerçekleştirmeyi amaçlamıştır (Bal 2015).

Türkiye'de tarımsal desteklemeler geçmişten günümüze kadar değişikliklere uğramış, farklı destekleme araçları kullanılmıştır. Özellikle 2000'li yıllarda gelişen ve değişen dünya düzeniyle birlikte 2006 yılında yürürlüğe giren 5488 Sayılı Tarım Kanunu'nda *'tarımsal destekleme politikalarının amaç ve ilkeleriyle temel destekleme programlarının tanımlanması'* ifadesiyle günümüzdeki şeklini almıştır. Tarımsal destekler Tarım ve Orman Bakanlığının belirlediği ana başlıklar ve alt destekleme araçları olarak çeşitlilik göstermektedir. Ürünlere ve üretime göre belirlenen destek miktarı veya belli hibe oranlarında destekleme yapılmaktadır. 2018 yılı tarımsal destekleme bütçesi 14 milyar TL'yi aşmıştır. Alan bazlı tarımsal destekler, diğer tarımsal amaçlı destekler, fark ödemesi destekleri, hayvancılık destekleri, kırsal

kalkınma amaçlı tarımsal destekleri, telafi edici ödemeler kapsamındaki tarımsal destekler ve tarım sigortası destekleri olarak ayrılmıştır. Hayvancılık destekleri 4 milyar TL'yle tüm destekler içerisinde % 27,80 payla ilk sırada yer almaktadır (TOB 2018a). Bunun temel nedeni hayvansal üretim sırasında karşılaşılan yerli ve ithal girdi maliyetlerinin yüksek olması ve üretimin devamlılığı için destekleme ihtiyacının gerekliliğidir.

Türkiye'deki dezavantajlı bölge çalışmalarının ilk girişimleri 1978 yılında olsa da tarımsal desteklerin etkisinin ve üretici kararlarının yerleşim yeri düzeyinde karşılaştırmalarının yapılamamasının temel nedenleri arasında bölgesel farklılıkları gözetenek oluşturulmuş bir destekleme sisteminin olmaması, tarımsal veri kayıtlarının hem işletme hem de ülkesel düzeyde sağlıklı olmaması gelmektedir. Dolayısıyla bölgesel farklılıkların ortaya çıkarılması gerektiğinde veri kaydının iyi ve uzun yıllar kayıtlarına dayalı olması beklenmektedir.

Türkiye'de halihazırda bölgelerarası farklılaştırılmış destekleme sistemi bulunmamaktadır, ancak TOB'un 2017 yılında önerdiği destekleme aracı 'Havza Bazlı Destekleme' bu amaçla ortaya çıksa da, amaca ulaşılmamış ve bölgesel farklılıkları giderici bir etki yaratamamıştır.

Bu çalışmada amaç, Türkiye'de uygulanan desteklerin dezavantajlı bölgeler açısından değerlendirilmesi ve olası bir politika değişikliği karşısındaki üretici tutumlarının belirlenmesidir.

Çalışmanın ilk bölümü olan giriş bölümünde konunun önemi ve çalışmanın amacı kısaca anlatılmıştır. İkinci bölümünde materyal ve yöntem hakkında bilgi verilmiş, araştırma bölgesinin geniş kapsamlı özellikleri, tarımsal durumu ortaya konulmuştur. Üreticilerle yapılan anket için örneklem sayı ve kullanılacak yöntemler literatürle desteklenerek bu bölümde verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde AB'de uygulanan tarım politikası sistemi Ortak Tarım Politikası'nın (OTP) kısaca tarihinden bahsedilerek son güncellemeleri ele alınmıştır. OTP'nin içerisinde yer alan LFA desteğinin nasıl başladığı, kapsamı hakkında bilgi verilmiş ve detaylandırılmıştır. Dördüncü bölüm

çalışmanın amaçlarını diğer literatürlerle destekleyerek benzer coğrafyadaki ülke örnekleri verilmiştir. AB’nde ülkelerin bu desteklerden hangi ölçüde, nasıl yararlandıkları ve kısmen bu sonuçların etkilerinden bahsedilmiştir. Çalışmanın beşinci bölümü verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulardan oluşmaktadır. Bulgular hem tanımlayıcı istatistiklerden hem de ekonometrik analiz sonuçlarından elde edilmiştir. Araştırma sorularına uygun çizelgeler hazırlanarak sonuçlar verilmiştir. Çalışmanın altıncı ve son bölümü ise, elde edilen bulguların yorumlanarak, üreticilerin politikalara karşı tutumlarının ve araştırmanın sonuçlarının yorumlanarak değerlendirilmesidir.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2.1 Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini Mersin ilinde faaliyet gösteren tarımsal işletmelerden toplanan veriler oluşturmuştur. Mersin ili dağ ve ova köylerinden anket yoluyla elde edilen birincil verilere ilaveten konuyla ilgili yapılmış daha önceki çalışmalardan, Avrupa Birliği mevzuatları, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların mevzuatları, raporları ve verileri vb. ikincil verilerden de faydalanılmıştır.

2.2 Araştırma Bölgesinin Özellikleri

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de uygulanan tarım politikalarının dezavantajlı bölgeler açısından değerlendirilmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda;

- Dezavantajlı bölgelerde bulunan ve tarımsal faaliyetle uğraşan işletmelerin mevcut sosyo ekonomik durumunun tespit edilmesi,
- Dezavantajlı bölgelerde bulunan işletmelerin tarıma ve kırsal alana verilen desteklerden yararlanma durumunun ve memnuniyetlerinin belirlenmesi,
- Tarımsal desteklerin dezavantajlı bölgelerde tarımın sürdürülebilirliğine, sosyo-ekonomik gelişimine, çevreye, çevre duyarlılığına, göçe ve istihdama etkisinin belirlenmesi ve
- Dezavantajlı bölgede bulunan işletmelerin bu kriterler açısından diğer bölgelerde (dağ-ovalık alan) bulunan işletmeler ile karşılaştırılmasının yapılması
- Dezavantajlı bölgeler için karar alıcılara yönelik önerilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye, yeryüzü şekilleri açısından incelendiğinde, dağlık bir coğrafya yapısına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle batıdan doğuya doğru gidildikçe dağların

yüksekliklerinin arttığı, sıra dağlarla güneyde Toros ve Kuzeyde Kuzey Anadolu dağlarıyla çevrildiği görülmektedir. Güneydeki Toros dağları Akdeniz illerini İç Anadolu'ya bağlamaktadır. Bu bölgede Mersin ili de İç Anadolu Bölgesini Akdeniz Bölgesini bağlayarak Gülek ve Sertavul geçidi ile bir geçit bölgesi olmakta ve Mersin ili oldukça eğimli ve yamaç bir bölgede yer almaktadır. Türkiye'nin coğrafyası nedeniyle dezavantajlı bölge tanımına uygun pek çok bölgesi olduğu görülmektedir.

Mersin ili liman kenti olması sebebiyle, rakım merkez ve bazı kıyı ilçelerinde 5-6-8 m iken, en yüksek rakımlı ilçesi 1.168 m ile Çamlıyayla'dır. Ancak Sertavul geçidi gibi veya Silifke ilçesinin Sarıaydın köyü gibi 1.660 m'leri bulan dağlık alanları da mevcuttur. Dolayısıyla büyük bir kısmı yaklaşık % 80-90'ını (Duran, 2012) eğimli, dağlık oldukça yüksek, engebeli ve kayalık bir yapıya sahiptir. Batı ve Orta Toros Dağlarının oluşturduğu bu yüksek eğimin olduğu dağlık alanlarda en önemli geçim kaynağı keçi yetiştiriciliğidir. Dağların denize doğru uzandığı ovalık ve hafif eğimli alanlarda ise bitkisel üretim yapılmaktadır. Bunun dışında kalan düzlük veya hafif eğimli alanlar, kuzeyde dağların arasında veya yüksek kesimlerinde görülmektedir. Torosların bu eğimler arasında parçalı düzlüklere ve platolara da rastlanmaktadır. Mersin ili 36-37° kuzey enlemleri ve 33-35° doğu boylamları arasında yer almakta olup, kara sınırı 608 km ve deniz sınırı 321 km'dir (Anonim 2018b). Yazın sıcak, nemli, ortalama sıcaklık ise 27 °C, kış aylarında ise ortalama 11 °C ve yağışlı olup, yıllık yağış ortalaması 592.1 mm (yaz aylarında 5.1 mm'ye kadar düşen ve kışın 138.6 mm'ye kadar çıkan) ve güneşlenme süresi yıl boyunca 89,7 saattir (Anonim 2018b, TOB 2018b).

Mersin ili; 1.793.931 kişilik nüfusa sahip olup, nüfus bakımından Türkiye'nin 11. kalabalık ilidir (Anonim 2018c). Mersin ili 1.585.300 ha alanla Türkiye'nin yüzölçümünün % 2'sini oluşturmaktadır (TOB 2016). Mersin'in yüzölçümünün % 24'ü tarım arazisi (382.300 ha), % 4'ü çayır ve mera (59.500 ha), % 53'ü orman arazisi (840.470) ve % 18'lik kısmı ise tarım dışı arazi (300.030 ha) olarak kullanılmaktadır (TOB 2016).

Çizelge 2.1’de görüldüğü üzere, bitkisel üretimde meyve ve sebze üretiminin ağırlıklı olarak yapıldığı ilde özellikle son yıllarda meyve alanları ve üretim miktarlarında artışlar meydana gelmiş, Türkiye üretimi içerisinde limon, çilek ve muz üretiminde ilk sırada; mandarin, üzüm, portakal, zeytin gibi diğer meyvelerde de ilk beş arasında yer almaktadır (TOB 2016, Anonim 2018d). Sebze ekim alanları ile tek yıllık bitkilerin ekim alanlarında son yıllarda azalmalar meydana gelse de, hıyar, domates ve biber üretiminde ikinci sırada yer almaktadır (TOB 2016, Anonim 2018d).

Çizelge 2.1.Mersin ili 2017 yılı ekim alanları (da) Kaynak: Anonim 2018d

	Mersin	Türkiye	Mersin'in payı (%)
Toplam ekilen alan	3.823.003	237.111.371	1,61
Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler ekim alanı	1.951.936	155.746.391	1,25
Nadas alanı	264.686	39.982.957	0,66
Sebze bahçeleri alanı	315.608	8.041.419	3,92
Meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı	1.290.306	33.292.166	3,88
Süs bitkileri alanı	467	48.438	0,96

Mersin ili hayvancılık faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde küçükbaş hayvan varlığı ve kanatlı hayvan varlığı büyükbaş hayvan varlığına göre daha iyi konumdadır. Türkiye’de 2017 yılı TÜİK verilerine göre toplam 16.105.025 baş büyükbaş hayvan bulunmakta ve 115.120 baş ile % 0,71’i Mersin ilinde bulunmaktadır. Kanatlı hayvan varlığı ise; 18.764.056 adet ile Türkiye’nin % 5,39’unu oluşturmaktadır. Türkiye’de 44.312.308 baş küçükbaş hayvan varlığının % 2,5’ünü 10.634.672 baş keçi oluşturmaktadır. Çizelge 2.2’de Mersin ili hayvancılık durumu verilmiştir. 2017 yılı verilerine göre Mersin küçükbaş hayvan varlığı bakımından ilk 5 il arasında yer almaktadır ve toplam küçükbaş sayısındaki payı % 2,98’dir. Küçükbaş içerisinde ise; 755.581 baş keçi varlığıyla TÜİK verilerine göre 2014 yılından itibaren ilk sırada gelmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri de Mersin ili dağ köylerinin dezavantajlı yapısı nedeniyle sadece keçi yetiştiriciliği için uygun olmalarıdır.

Çizelge 2.2 Mersin ili 2017 yılı hayvan varlığı (baş-adet) (Anonim 2018c)

		Mersin	Türkiye	Mersin Payı (%)
Büyükbaş Hayvan Sayısı** (baş)		115.120	16.105.025	0,71
Küçükbaş Hayvan** Sayısı (baş)	Keçi (kıl)	755.581	10.419.027*	7,25
	Koyun (merinos ve yerli)	566.180	33.677.636	1,68
	Toplam	1.321.761	44.312.308	2,98
Kanatlı Hayvan Sayısı (adet)		18.764.056	348.143.754	5,39

Araştırma bölgesi, TÜİK 2016 verilerine göre keçi varlığı açısından Türkiye’de ilk sırada gelen ve DAB tanımına uygun olarak, ilçeleri- köyleri de yine DAB tanımına uygun, hayvan varlığı, yerleşim yeri özellikleri, coğrafya, topoğrafya vb. etmenler dikkate alınarak belirlenmiştir. Tüm bu özelliklerden ve yapılan literatür taramaları çalışmalarında da Türkiye’de DAB destekleriyle ilgili bilindiği kadarıyla rastlanılmamasından dolayı Mersin ili dağ ve ova köyleri seçilmiştir. Araştırma ile bu konudaki araştırma açığının kapatılması ve elde edilecek bulgular ışığında tarım politikası konusunda karar alıcılara yönelik öneriler sunulması hedeflenmektedir. Bu özellikler açısından Mersin ili dezavantajlı bölge seçiminde iyi bir örnektir.

İlçe seçimi:

Çizelge 2.3 Mersin ilçeleri 2017 yılı kıl keçisi varlığı (baş) (Anonim 2018c)

İlçe Adı	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam (baş)	Toplam İçerisindeki Payı (%)	Sağılan hayvan sayısı (baş)	Süt (Ton)	Süt Üretimindeki Payı (%)
Silifke	114.577	51.860	166.437	22	69.281	7.898	22
Erdemli	79.811	48.050	127.861	17	49.872	5.685	16
Tarsus	88.186	30.984	119.170	16	59.060	6.732	19
Mut	68.422	11.563	79.985	11	36.462	4.156	12
Gülнар	49.000	25.048	74.048	10	16.800	1.915	5
Aydıncık	29.187	7.025	36.212	5	15.637	1.782	5
Toroslar	25.146	7.781	32.927	4	12.550	1.430	4
Anamur	24.336	5.157	29.493	4	15.165	1.728	5

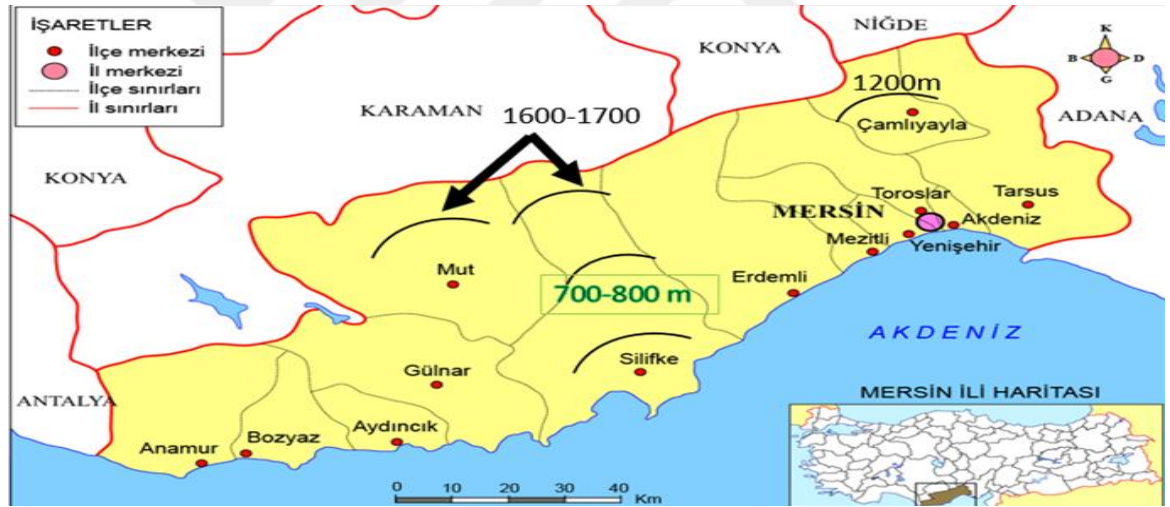
** BB hayvan sayısı tüm toplamdır.

** Türkiye kıl keçisi toplamıdır. Toplam küçükbaş hayvan sayısı arasındaki 215.645 başlık fark tiftik keçisidir ve Türkiye’de 25 ilde yetiştiriciliği yapılmaktadır. % içinde Mersin’de yetiştiriciliği olmamasından dolayı hesaplanmamıştır.

Çizelge 2.3 Mersin ilçeleri 2017 yılı kıl keçisi varlığı (baş) (Anonim 2018c) (devam)

Bozyazı	19.502	6.493	25.995	3	12.607	1.437	4
Çamlıyayla	19.810	3.002	22.812	3	12.624	1.439	4
Mezitli	10.037	4.970	15.007	2	5.205	593	2
Akdeniz	5.029	8.259	13.288	2	2.171	247	1
Yenişehir	11.569	777	12.346	2	6.263	713	2
TOPLAM			755.581	100	313.697	35.761	100

Mersin'in ilçelerine keçi varlığı açısından bakıldığında TÜİK 2017 yılı verilerine göre Silifke % 22 ile (166.437 baş) 1. sırada, % 10 ile Mut (79.985 baş) 4. ve % 3 ile Çamlıyayla (22.812 baş) 10. sırada gelmektedir. Koyun yetiştiriciliği açısından da ilçeler payları sırasıyla % 6, % 17,4 ve % 3,7'dir. Mersin, Türkiye'nin 2017 yılı toplam keçi sütü üretiminin (520.194 ton) % 6,9'unu (35.761 ton), koyun sütünün(1.344.782 ton) ise % 1,6'sını karşılamıştır.

Şekil 2.1 Seçilen ilçelerin dağılımı (Anonim 2018e)

Örnekleme oluştururken de DAB bölge tanımına uyan yerleşim yerlerinin göz önüne alınmasında TÜİK 2016 keçi varlığı, 2017 ÇKS kayıtları ve ilçelerin coğrafyalarının etkisi olmuştur. Bu 3 ilçenin dağlık, yarı dağlık ve ovalık yapıları, sosyoekonomik durumları, tarımsal faaliyetleri vb. etkenler de göz önüne alınarak Mersin ilini temsil edebilmesi amacıyla gayeli olarak seçilmiştir.

Seçilen ilçeler:

Araştırma bölgesi olarak, TÜİK 2016 yılı verilerine göre de keçi varlığı açısından ilk sırada gelen ve DAB tanımına uygun Mersin ili seçilmiş, ilçeleri- köyleri de yine DAB tanımına uygun, hayvan varlığı, yerleşim yeri özellikleri vb. etmenler dikkate alınarak seçilmiştir. Mersin'in ilçeleri de keçi varlığında ve süt üretiminde % 22'lik bir paya sahip olan Silifke ilk sırada seçilmiştir. Erdemli ilçesi Silifke ilçesine benzerlik göstermesi, Tarsus ilçesi de Çamlıyayla ilçesine yapısal benzerlik göstermesi nedeniyle seçilmemiştir. İkinci sırada olan Mut ilçesi keçi varlığının % 11'ine, süt üretiminin ise % 12'sine sahiptir. Çamlıyayla ilçesinin seçilmesi ise hem bölgenin en uç kesiminde yer alması, yükselti ve eğimin ilçenin hemen hemen her yerinde olması, Mersin'in en küçük ilçesi olması ve de tarımsal gelir açısından en alt sırada yer almasından dolayı üçüncü ilçe olarak seçilmiştir.

Araştırma bölgesi özellikle dezavantajlı tanımına uyacak bir bölge olarak seçilmiştir. Mersin'i temsil etmesi beklenen ve kendi arasında hem ilçe hem de köyler bazında dağlık, yarı dağlık ve ovalık ayrımı yapılabilecek 3 ilçe ve her ilçeden dağlık, yarı dağlık ve ovalık 3'er köy seçilmiştir. Anket sayısı 138 üretici olarak belirlenmiş ve belirlenen sayıda da anket yapılmıştır. Anketlerin dağılımı gayeli olarak ilçelerdeki üretici sayılarına göre dağıtılmıştır. Mersin'in seçilmesindeki en büyük etkenlerden biri hem tanıma uyması hem de dezavantajlı alanlarda zorlu tarımsal üretim alanlarına uygun zorlu (Porqueddu vd. 2017) keçi yetiştiriciliğinin, TÜİK 2016 yılı rakamlarında da ilk sırada geliyor olmasındandır. Dağlık, yarı dağlık ve ovalık alanlarda birbirine yakın sayıda anket yapılmış ve araştırma bulguları bu sınıflandırma baz alınarak hesaplanmış ve hazırlanmıştır.

2.3 Örneklem Seçimi

Anket yapılacak örneklem seçiminde 2016 yılı itibariyle Mersin ili TOB Çiftçi Kayıt Sistemi'ne (ÇKS) kayıtlı 3673 üretici arasından Oran Ortalamasına Dayalı Örnekleme formülasyonu kullanılarak örneklem sayısı belirlenmiştir (Saunders vd. 2009).

$$n = \frac{N t^2 p q}{d^2(N-1) + t^2 p q}$$

N= Evrendeki birey sayısı

n= Örnekleme alınacak birey sayısı

p= Olayın olma olasılığı

q=Olayın görülmeyiş sıklığı (1-p)

t= Serbestlik derecesinde t tablosunda bulunan değer

d= \pm hata

% 90 güven aralığı ve % 7 hata payı dikkate alınarak toplamda anket yapılacak 138 üretici bulunmuştur. p ve q oranları % 50 olarak alınmış ve bunlara karşılık gelen z değeri ise 1,645 olarak alınmıştır. 138 üreticiyle Mart 2017 tarihinde iki hafta süren yüz yüze yerleşim yerlerinde anket gerçekleştirilmiş olup, tesadüfi olarak belirlenen 138 üreticinin tamamıyla da görüşülmüştür.

İlçeler ve yerleşim alanları dikkate alınarak çizelge 2.4'deki gibi 138 üretici gayeli olarak dağıtılmıştır. Bunun temel nedeni; araştırma sonuçlarının ilçeler bazından ziyade bölgesel farklılıkları ortaya koyabilmek için yerleşim yerlerine göre verilerin yorumlanmasına imkan vermesidir.

Çizelge 2.4 Yerleşim yeri ve ilçelere göre anket sayısı

İlçeler	Dağlık	Yarı Dağlık	Ovalık	Toplam
Çamlıyayla	3	4	5	12
Mut	13	17	24	54
Silifke	27	34	11	72
Toplam	43	55	40	138

Sonuçlar doğrultusunda gerçekleştirilen anketin hem yerleşim bölgesine göre (dağlık-yarı dağlık ve ovalık) hem de köylere göre oransal (%) dağılımları yapılarak uygulanacak anketler dengeli bir dağılım göstermiştir.

2.4 Yöntem

2.4.1 Lojistik Regresyon

Lojistik regresyon modeli 1800'lü yılların ortalarından itibaren yaygınlaşarak günümüze kadar gelmiştir (Cramer 2002, Çokluk 2010, Wilson ve Lorenz, 2015). Lojistik regresyon analizleri ilk başlarda, nüfus artışlarını anlamak ve açıklamak için kullanılmış olup (Çokluk 2010), zaman geçtikçe çalışmaların şekillenmesiyle tıp, sosyal bilimler, yaşam bilimleri (tarım vb.), eğitim, sosyoekonomik araştırmalarda da kullanıldığı görülmüştür.

Lojistik Regresyon analizi, birden fazla gözlenebilir değişkenin bağımlı ve bağımsız değişkenler yardımıyla aralarındaki ilişkiyi tanımlamaya yardımcı bir istatistiki yöntemdir (Agresti ve Kateri, 2011, Çokluk 2010, Sperandei 2014).

Çalışmada lojistik regresyonun kullanılmasının temel sebebi üreticilerden elde edilen verilerin kategorik olması ve üreticilere sorulan olası bir senaryo değişikliğine karşı nasıl bir tutum izleyeceklerinin belirlenerek aradaki ilişkinin açıklanmasıdır. Lojistik Regresyon yöntemiyle üreticilerin davranış tutumları gözlemlenerek yapısal ve olası gelecek değişikliklerine karşı tutumları belirlenebilir ve böylelikle üreticilerin hem politikalara karşı tepkilerini hem de gösterecekleri tutumlara göre de bütçe planlaması ve bütçenin nasıl dağıtılması gerektiği hakkında genel bir bilgi verir. Ek olarak, yakın zamandaki çalışmalar, belirtilen niyetlerin varsayımsal yapısına rağmen, meydana gelen olayların bir dereceye kadar eski davranışıyla uyumlu olabileceğine dair bazı kanıtlar sunarak, sosyal faktörlerin üreticinin kararını etkilediği sonucuna varılmaktadır (Wehn vd. 2011, Barnes vd. 2013, Giannoccaro ve Berbel 2013, Huber vd. 2015) Araştırmanın başlangıcında 3 farklı senaryo ve her senaryo için 4 farklı cevap planlanmıştır (artar-

azalır-değişmez-bilmiyorum). Ancak saha çalışması sırasında üreticilere 3 farklı senaryo sorulmuş ve senaryolara göre değişmekle birlikte genellikle artar-değişmez ve azalır-değişmez olarak 2 seçenek tercih edilmiştir. Araştırma sonuçları da bu tercihlere göre oluşturulmuş ve modele uygun hale getirilmiştir.(cevap vermeyen ya da en az sayıda tercih edilen cevap göz ardı edilmiş olup, araştırma bulguları bölümünde detaylandırılmıştır.)

Araştırma senaryoları;

- *S1: Mevcut destekler devam ederse ekim alanı/hayvan varlığı/ göç etme durumunuz nasıl değişir?*
- *S2: Mevcut destekler kaldırılırsa ekim alanı/hayvan varlığı/ göç etme durumunuz nasıl değişir?*
- *S3:Dezavantajlı Bölge Destekleri verilirse ekim alanı/hayvan varlığı/ göç etme durumunuz nasıl değişir?*

Senaryolar kendi arasında analiz edilip her bir senaryo ve her bir senaryoya ait tutumlar araştırma bulgularında verilmiştir. İlk senaryoya göre, üreticilerin şu anda yararlandıkları desteklerin değişmeden devam etmesi durumunda üretim kararları ve kırsalda kalma istekleri araştırılmıştır. İkinci senaryoda, mevcut yararlandıkları destekler kaldırılırsa geleceğe yönelik üretim kararlarının nasıl olacağı merak edilmiştir. Son senaryo ise Türkiye’de olmayan bir destekleme modeli uygulanırsa üretim kararlarının hangi yönde, nasıl değişeceği, kırsalda kalıp kalmama istekleri analiz edilmiştir. Son senaryo AB’de uygulanan ama Türkiye’de uygulanmayan tarımsal destekleme modelinin uygulanması (ex-ante)’dir. Üreticilere bu 3 senaryo değişikliğiyle birlikte girdi kullanımı, çevreye etki, su kaynaklarının durumu gibi daha fazla değişken sorularak insan, çevre etkileşimi incelenmiştir. Ancak üreticilerden ayrıntılı ve sürekli bir cevap alınmadığı için analizler ve yorumlamalar ekim alanı, hayvan sayısı ve göç üzerinden yapılmıştır.

Lojistik regresyon kesikli değişkenlerden yola çıkarak bağımlı değişkenin alabildiği değerlerin gerçekleşme olasılığını maksimum olasılık yaklaşımlarıyla (O’Halloran

2018) bağımlı değişkenin bağımsız değişkeni kaç kat oranında gözlenmesini açıklamaktadır (Yavuz 2010).

Lojistik regresyon modelinde bağımlı değişken ortalaması;

İstenen olaya ait olasılık p, istenmeyen olayın olasılığı ise 1-p (=q) olduğu düşünüldüğünde;

β_0 : Denkleme ait sabit katsayı (intercept)

β_1, β_2, \dots ve β_p Bağımsız değişkenlere ait regresyon katsayıları (Slopes)

X_i : i. bağımsız değişkene ait değer (örneğin : kesikli-ikili bağımsız değişken, i=1 için

$X_i=1$ ya da $X_i=0$ değeri alabilir) ve

p : Değişken sayısı (i= 1,2,3,.....p)

İstenen olayın olasılığı (Y=1) ise iki şekilde ifade edilebilir;

$$\bullet P(Y = 1 \mid X_1, X_2, X_3, \dots, X_p) = \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p}}{1 + e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p}}$$

$$\bullet P(Y = 1 \mid X_1, X_2, X_3, \dots, X_p) = \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p}}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p)}}$$

İstenmeyen olayın olma olasılığı (Y=0) ise

$$P(Y = 1 \mid X_1, X_2, X_3, \dots, X_p) = 1 - P(Y = 1 \mid X_1, X_2, X_3, \dots, X_p)$$

$$= 1 - \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p}}{1 + e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p}} = \frac{1}{1 + e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p}}$$

birbirine eşit olup, bir olayın olma olasılığının, o olayın olmama olasılığına bölümünden elde edilen ve odds olarak gösterilen ifadeye olasılık oranı da denilmektedir (Çokluk, 2010).

$$\text{Odds } (Y = 1 \mid X_1, X_2, X_3, \dots, X_p) \text{ oranı: } \frac{p}{1-p} = e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p}$$

gösterilmektedir.

Eşitliğin her iki tarafının doğal logaritması (Ln) alındığında; bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişkinin lineer bir duruma dönüştüğü Logistik Regresyon analizi ise;

$$\text{Log } (P) = \log \left[\frac{p}{1-p} \right] = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_p X_p$$

şeklinde ifade edilebilir.

Odds değeri ile üzerinde durulan olayın olma olasılığı arasındaki ilişki $\text{odds} = p/1-p$ ya da $p = \text{odds}/1 + \text{odds}$ şeklinde ifade edilir. Odds değerinin 1 ve 1'den büyük olduğu durumlarda p olayının gerçekleşme ihtimalinin artması şeklinde yorumlanır. Diğer bir ifadeyle, olasılık değerinin 0,5 ve bundan büyük olduğu değerlerde p olayının gerçekleştiği kabul edilebilir ama p olayının gerçekleşmesi ihtimalinin kesin olması için odds değerinin 1 veya 1'den büyük çıkmasıyla birlikte Wald istatistiğinin de istatistiki olarak önemli olması beklenmektedir (Özdamar 2002, Eyduran 2006, Ceylan vd. 2010, Yavuz 2010, Yazgı 2017).

Dummy (Kukla) Değişkeni (Gellrich vd. 2007);

$$R = \begin{cases} 1 & \text{eğer } R_{buğday} > 0 \\ 0 & \leq 0 \end{cases}$$

Lojistik regresyon analizinde, bağımsız değişkenlerin odds oranlarını hesaplarken tam (enter) ve adımsal (stepwise) yöntemleri kullanılabilir. Araştırmada seçilen tüm bağımsız değişkenler anlamlı- anlamsız olmasına bakılmaksızın çizelgede yer almıştır.

Bağımlı değişkenler üreticilere sorulan senaryolardaki tutumlara göre değişen S1 senaryosuna göre ekim alanı davranış tutumları, S2 senaryosuna göre ekim alanına yönelik davranış değişiklikleri, S3 senaryosuna göre ekim alanı davranışları ayrı ayrı verilmiştir. Aynı şekilde S1, S2 ve S3 politka senaryolarının uygulanması durumunda üreticilerin hayvan sayısını nasıl değiştireceği belirlenmiştir. Dezavantajlı bölgelerde önemli olan göç edip etmeme isteği de S1, S2 ve S3 senaryoları için ayrı ayrı belirlenmiştir. Senaryo uygunluklarına göre ya artar- değişmez ya da azalır-değişmez olarak 1 ve 0 değerleri belirlenmiştir. Ekim alanları açısından S2'e göre davranış değişikliği belirlenirken azalır-değişmez, S3'ye göre davranış değişikliği belirlendiğinde ise artar-değişmez cevapları verilmiştir. Senaryoların hayvan varlığını nasıl değiştirdiğine incelendiğinde, S2'ye göre azalır-değişmez, S3'ye göre davranış değişikliği belirlendiğinde ise artar-değişmez olmuştur. Senaryolara göre göç edip etmeme durumunda nasıl bir tutum değişikliği olur sorusuna ise S2 için artar-değişmez, S3 için azalır-değişmez cevabını vermişlerdir.

Artar (1)		Değişmez (2)	
1	→	1	değişmez (2)
1	→	2	azalır (3)
1	→	3	azalır (3)
1	→	4	bilmiyorum (4)
2	→	1	artar (1)
2	→	2	değişmez (2)
2	→	3	azalır (3)
2	→	4	bilmiyorum (4)

Azalır (3)		Bilmiyorum (4)	
3	→	1	artar (1)
3	→	2	artar (1)
3	→	3	değişmez (2)
3	→	4	bilmiyorum (4)
4	→	1	artar (1)
4	→	2	değişmez (2)
4	→	3	azalır (3)
4	→	4	değişmez (2)

Çizelge 2.6 Modele dahil edilen bağımsız değişkenler

Model Değişkenleri		Değişkenin Durumu
yaş (yıl)	Üreticinin yaşı sorulmuştur	Sürekli Değişken
yıllık gelir* (TL)	1,2,3,4	Kategorik Değişken
hane büyüklüğü (kişi)	Hanede kaç kişinin yaşadığı sorulmuştur	Sürekli Değişken
deneyim (yıl)	Kaç yıldır tarımsal faaliyet yaptığı sorulmuştur	Sürekli Değişken
kredi kullanımı	Evet:1, Hayır:0	Kesikli Değişken
yerleşim yeri	1:dağlık, 2:yarı dağlık, 3:ovalık	Kategorik Değişken
keçi varlığı (baş)	<50, 51-100, 101-150, 151-250, >250	Kategorik Değişken
koyun varlığı (baş)	<9, 9-50, 51-150, >151	Kategorik Değişken
ekim alanı (da)	<20, 21-40, 41-60, >61	Kategorik Değişken
parsel sayısı (adet)	Parsel sayısı sorulmuştur	Sürekli Değişken
buğday	0,1	Kukla Değişken
nadas	0,1	Kukla Değişken
zeytin	0,1	Kukla Değişken
bağ	0,1	Kukla Değişken

*Yıllık Gelir: (1): 5.001-10.000 TL arası, (2): 10.001-20.000 TL arası, (3): 20.001-30.000 TL arası, (4):30.001TL'den daha fazla. Üreticilerin beyanları doğrultusunda ilgili kategoriye yazılmıştır.

Modeli açıklayacak değişkenler belirlenmiş ve model analiz edilmiştir. Eğitim yerleşim yerlerine ve kişilere göre değişiklik göstermemesinden dolayı modele eklenememiştir.

Araştırma bulguları tartışılırken değişkenler için frekans, yüzde ve ortalama gibi basit tanımlayıcı istatistikler de kullanılarak araştırma sahasının yapısı açıklanmaya çalışılmıştır.

3. DEZAVANTAJLI BÖLGELER ve DESTEKLERİ

3.1 Dezavantajlı Bölge Destekleri ve Önemi

Çevre ve tarım birbiriyle yakın ilişki içerisinde olan kavramlar olup, uygulanan politikalarla birbirini etkilemiş ve etkilenmiştir. Dünyadaki tarımsal destekleme uygulamaları incelendiğinde bölgesel farklılıkları gözetilen destekleme araçlarının mevcut olduğu görülmektedir. Bu destekleme araçlarından bir tanesi de DAB destekleridir. Dezavantajlı bölgelere yönelik verilen bu destekleme modelidir. Dezavantajlı bölgelere verilmesinin nedenleri arasında, bu bölgelerin fiziksel olarak diğer bölgelerden daha farklı bir yapısının olması, genellikle düşük gelir gruplarının zor koşullar altında yaşaması, hizmet ve yatırım olanaklarının az olması, topoğrafya ve iklim şartlarının ağır olması ve bu nedenlerle de sosyoekonomik olarak geri durumda bulunmaları olarak sıralanmaktadır. Bu bölgeler aynı zamanda tarımsal açıdan da yükselti, eğim, zor iklim koşullarının neden olduğu kısa üretim dönemlerinin olduğu, geleneksel üretimin yapıldığı, üretimin, verimin düşük, azalan ve yaşlanan tarım nüfusun bulunduğu ve de tüm bu nedenlerle birlikte tarımsal gelirin az, yoksulluğun çok hissedildiği alanlardır.

Dezavantajlı bölge destekleri de tüm bu olumsuz etkileri azaltmak amacıyla Avrupa'ya özgü bir model olarak ortaya çıkmıştır. Bu destekleme aracı çevreyle dost bir üretim sağlama, doğal kaynakların, toprağın, suyun korunmasını, tarımsal arazilerin sürdürülebilir bir şekilde kullanımını (Dax 2006), biyoçeşitliliğin, iklimin ve hatta kültürel mirasın da (Spulerova vd. 2016) korunmasını amaçlayan en önemli kırsal kalkınma modeli (Bogdanov 2014) olup, kırsal alanın da rekabetini artırmaktadır (Klepcka-Kolodziejska 2010).

Tarımsal işletmelerin buldukları yerleşim yerlerindeki fiziksel nedenlerden kaynaklanan farklılıkları gidermeyi amaçlayan bir destekleme modeli ilk olarak İngiltere'de 'Yüksek Bölgelerdeki Tarım Planı' olarak 1946 yılında gündeme gelmiş ve üretici gelirlerinde yerleşim yeri farklılıktan kaynaklanan eşitsizliği gidermek için dağlık alanlardaki sığır ve koyun yetiştiricilerine yönelik destek verilmiştir. Üreticilerin

gelirlerine telafi edici bir ödeme olarak kabul görmüş ve 1972 yılında İngiltere'nin önerisiyle AB'ne uyarlanarak 1975 yılında komisyon yasalarıyla birlikte kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Klepcka-Kolodziejska 2010).

Dezavantajlı Bölge ifadesi 28 Nisan 1975 yılında hazırlanan AB Komisyon Raporunda yer alarak literatüre girmiş ve DAB'lar kendi arasında 3'e ayrılmış ve komisyonca madde 18-19-20'de sınıflandırılarak özellikleri belirtilmiştir (75/268/EEC). Bu destekleme yaklaşımıyla birlikte tarımda iki yönlü bir benimseme anlayışı hâkim olmuş; tarımın ülke ekonomisine katkısı dolayısıyla ekonomik işlevi ve de doğayı, çevreyi korumasıyla birlikte toplumsal işlevi ortaya çıkmıştır (EC 1975). 1980'lerden itibaren de kavram olarak ifade edilmeye başlanmış ve konu hakkındaki çalışmalar 1999 yılı AB Komisyon raporundan sonra hız kazanarak 2000'li yılların başında itibaren desteklemeler ve desteklerin etkilerini ölçen çalışmalar artmıştır (Dax 2002, Ruben ve Pender 2004, Štolbová 2007, Ruben vd. 2007, Štolbová 2011, Lososová vd. 2016).

Komisyon raporunda **dezavantajlı bölgeler**, fiziksel ve sosyoekonomik bir temele dayandırılarak; genellikle düşük gelir gruplarının yaşadığı, tarımsal üretimin zor koşullar altında, hizmet ve yatırım olanaklarının az olduğu, özel yatırımcıların dikkatini çekmediği, iklim şartlarının ağır olduğu alanlar olarak tanımlanmaktadır (75/268/EEC 1975, Oskam vd. 2004, Bogdanov 2014). Ayrıca "sürekli fiziksel handikapların" olduğu bölgeler olarak da ifade edilmektedir (Oxouzi vd. 2012).

Dezavantajlı bölgeler kendi aralarında 3 alt gruba ayrılarak bu alanların özellikleri tanımlanmıştır. İlk tanımlama 75/268/EEC 1975 komisyon raporuna göre yapılmış olup,

- Dağlık alanların da içinde yer aldığı dezavantajlı bölgeler
- Diğer dezavantajlı bölgeler (Orta Düzey Dezavantajlı Bölgeler)
- Kıyı kesimleri gibi korunması gereken alanlar içinde yer alan dezavantajlı bölgeler şeklindedir.

Komisyunun 1975'ten 2005 yılına kadar başlangıç noktası kabul ettiği sosyoekonomik faktörler içerisinde yer alan gelir seviyesi vurgusu önemini yitirerek yerini kriterlerle 'doğal farklılık ve zorluklar' olarak tanımlanan fiziksel faktörlere bırakmıştır (Castel vd. 2011). Ancak yaşanan bu ara dönem değişiklikler ve 2013 yılında OTP'de yaşanan değişiklikler dezavantajlı bölgeleri de etkilemiş hem düzenlemeler hem DAB isimleri değiştirilmiştir. Yürürlükte olan son Komisyon Raporunda madde 31-32'de tanımlamaları yapılmış ve nasıl uygulanacağı açıklanmıştır (EC 1698/2005, Anonymous 2018b);

1) Dağlık alanlar, 2) Dağlık alanlar dışında kalan doğal sınırlılıkların olduğu alanlar (diğer dezavantajlı bölgeler), 3) Belirli sınırlılıklardan etkilenen diğer alanlar olarak aşağıdaki şekilde netleştirilmiştir.

- Dağlık alanlar:
 - tarımın önemli ölçüde engellendiği tüm alanlar;
 - belirlenen rakımın altındaki ve makineli tarımın yapılamadığı dik yamaçlar
 - 62. paralellerin kuzeyindeki tüm alanlar
- Dağlık alanlar dışında kalan doğal sınırlılıkların olduğu alanlar(diğer dezavantajlı bölgeler): İki aşamada belirlenir; ilk olarak biyofiziksel kriterlere uygun olan alanlar ve ikinci aşamada ise 'ince ayar' denilen insan ve/veya teknik imkanlarla düzeltilebilen yerlerin dışında kalan alanların olmasıdır. Tarımsal alanların belirlenen biyofiziksel özelliklerinin en az % 60'ını karşılaması durumunda DAB 'Doğal ya da Kendine Özgü Alanların Sınırlılıkları' olarak belirlenmektedir.
 - düşük sıcaklık
 - kuruluk
 - aşırı toprak nemi
 - sınırlı toprak drenajı
 - elverişsiz tekstür ve taşlılık
 - sığ kök derinliği
 - zayıf kimyasal özellikler

– dik yamaçlar

- Belirli sınırlılıklardan etkilenen diğer alanlar: Üye ülkelerin bölgelerini, turizm potansiyellerini, sahillerini korumak ya da iyileştirmek, kırsal alanı korumak için özel şartlar gibi daha fazla ihtiyacı karşılamak için "belirli sınırlılıklardan etkilenen alanlar" olarak kendi topraklarının % 10'unu belirleyebilirler şeklinde ortaya konmuştur.

Dezavantajlı bölgelere yönelik hazırlanan her iki (75/268/EEC, EC 1698/2005) komisyon raporunda da yer alan tanımlamalara göre bir '*telafi edici ödeme sistemi*'dir (Anonymous 2018b). AB'nin kullanılabilir tarım arazisinin toplam % 57'si DAB olarak belirlenmiştir (Anonymous 2018b, Eliasson vd. 2010, Pilvere 2013). DAB 2013 reformundan sonra isim değiştirerek 'Doğal ya da Kendine Özgü Alanların Sınırlılıkları' (ANC's) başlığı altında değerlendirilmiştir (EU 2015).

3.2 OTP'de Yaşanan Değişimler ve DAB Destekleri

Dünya'da önemli bir yere sahip AB ilk olarak 1951 yılında 6 üye ülke (Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İtalya ve Lüksemburg) Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) olarak kurulmuş, kömür, çelik dışında diğer sektörlerinde bu sisteme dâhil edilmesi için 1957 yılında Roma Anlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) oluşturulmuştur. Üye ülke sayısı yıllar itibariyle artmış ve ortak para birimine kadar giden bir yapı oluşturulmuştur. Son genişlemesini 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla elde eden AB 28 üye ülkeye ulaşmıştır.

Avrupa Birliği'nde tarımsal faaliyetler OTP kapsamında üretimin sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi adına destekleme sistemiyle birbirinden farklı üretim deseni, coğrafya ve topografya yapısına sahip üye ülkeler arasında uyum içerisinde yürütülmektedir. Bu ortak oluşumun temel çıkış noktasını oluşturan etmenlerin başında o dönemlerde (1950'li yıllar) tarımın Avrupa ülkeleri açısından en önemli ekonomik faaliyet olması (Eraktan 2007) ve 2. Dünya savaşı sonrasında yaşanan gıda güvencesi sorunlarını gidermek (Anonim 2012) olup, AB'nin ilk ve tam donanımlı ortak politikası olma özelliğindedir (Anonymous 2012). OTP'nin uygulanmaya başlamasıyla birlikte üye

ülkelerin birbirleri arasında uyguladıkları gümrük vergileri ve kotolar kalkmış, tarımsal ticaret serbestleşmiş 3. ülkelerle ortak gümrük tarifesine geçilmiş ve tek pazar yaratılmıştır. Hayata geçirilen ortak politika, üretim maliyetlerini düşürmüş, üretici gelirlerinin de geçmişe göre artmasını sağlamış ve zamanla tarımsal arz artarak ürün fazlalıkları görülmüştür (Eraktan ve Ören 2005, Namiotko vd. 2017). Üretilen ürünlerin kalitesine de odaklanan AB oluşturduğu piyasa düzeniyle tüketicilerin makul fiyattan ürün almasını, üreticilerin de adil bir yaşam şansı elde etmesini sağlamıştır (EC 2014, EC 2018). Nihayetinde de Avrupa yıllar içerisinde tarımsal pazarda önemli ve rekabetçi bir konuma gelmiştir.

Topluluğun tarımsal hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik oluşturulan Roma Anlaşması kararlarına göre OTP'nin amaçları ise;

- *Teknik ilerlemenin desteklenmesi, tarımsal üretimin rasyonel gelişmesinin sağlanması, üretim faktörlerinin, özellikle işgücünün en iyi şekilde kullanarak tarımda verimliliği artırmak,*
- *Tarımsal faaliyette çalışanların kişi başına gelirini artırmak suretiyle tarım toplumu için uygun bir yaşam standardı sağlamak,*
- *Pazarları dengeye getirmek,*
- *Arza erişimi sağlamak,*
- *Tarımsal ürünlerin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaşmasını sağlamaktır (Roma Anlaşması 39.md).*

Bu amaçlar doğrultusunda 1950'li yıllardan beri bölgesel birliktelikte olan Avrupa üreticiler arasındaki gelir farklılıklarını gidererek, tarımsal üretimi daha kontrollü ve korumacı bir hale getirmiştir. 1957 yılında Roma Anlaşmasıyla oluşturulan bu politika 1962 yılından itibaren de uygulanmıştır. OTP kendi içerisinde 3 temel ilke barındırmakta olup;

- *Tek Pazar İlkesi, üye ülkelerde tarım ürünlerinin serbest dolaşımını engelleyen tüm kısıtlamaların kaldırılarak tek pazar oluşturulmasıdır.*

- *Mali Dayanışma İlkesi, OTP'ye ilişkin tüm harcamaların Birlik üyeleri tarafından ortaklaşa üstlenilmesidir.*
- *Topluluk Tercih ilkesi, Birlik içinde üretilen ürünlere öncelik tanınmasıdır*

Ancak zaman içerisinde yaşanan değişimler, kırılmalar, Birliğe katılan yeni ülkeler, tarımsal ihracat GATT-DTÖ anlaşmalarındaki ilkeler nedeniyle baskıya maruz kalması vb. nedenlerle OTP'nin de kendi içerisinde yapısal değişikliklere giderek farklı hedeflerle gelişen bir yapıda rol üstlenmesini sağlamıştır.

Özellikle gelişen dünyada yaşanan tarımsal sorunlar, kırsal kalkınmanın önemi, çevre sorunları, iklim değişikliği, hayvan refahı gibi toplumsal sorunlar arasında OTP yeniden şekillenmeye başlamış, 2010 sonralarında toplumsal vurgu da önem kazanmıştır. OTP'nin 2013 reformuyla birlikte komisyon en son 2014-2020 dönemi arası OTP raporunu yayınlamıştır.

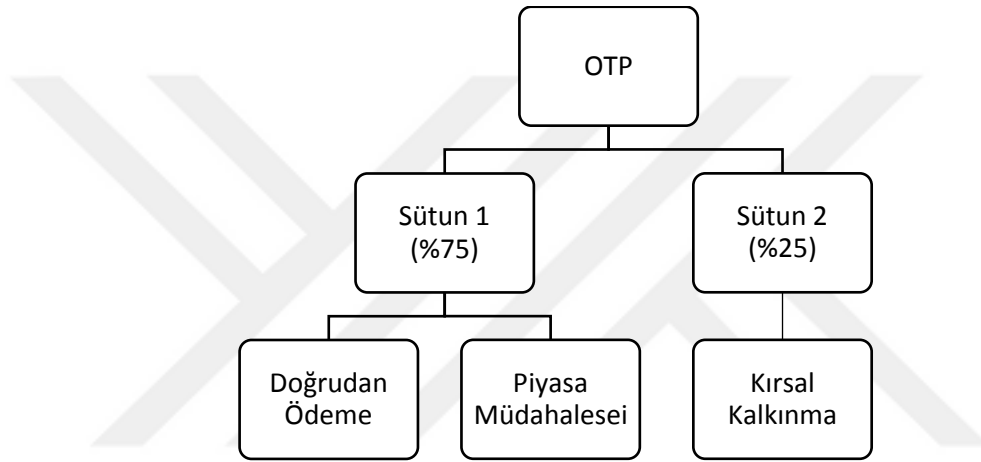
2013 reformuyla 2006-2013 yılları arasında AB-25-27 üyeli olduğu dönemde verilen üretimden bağımsız, üretime bağlı ve diğer piyasa destek modellerinden vazgeçilerek - ürün fazlalıklarını da gidermek amacıyla- üründen ziyade üreticiyi doğrudan bir destekleme yaklaşımı benimsenmiştir (Anonymous 2013). Yeni destekleme modeli içerisinde kırsal kalkınma destekleri ve piyasa desteğiyle birlikte 'yeni doğrudan ödeme desteği' yer almıştır. Bu yaklaşım ekonomik, çevresel ve mülki boyutları içerisinde barındırarak, daha etkili politika araçları, iyileştirilmiş tarımsal rekabet ve tüm bunların uzun dönem sürdürülebilirliği amaçlamıştır. Yeni yaklaşımda ortaya çıkan daha duyarlı üretim yapısının yanında, akıllı büyüme (Štolbová 2011), genç çifti, küçük aile işletmelerinin de desteklenmesi ile sürdürülebilir oluşumlar ön plana çıkarılmış ve stratejik bakış açısı gerekliliği vurgusu yapılmıştır (Štolbová 2011, Şener 2015). 2013 reformuyla OTP'nin temel öncelikleri;

- Sürdürülebilir gıda üretimi
- Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi
- Kırsal alanların dengeli gelişim

olarak belirlenmiş (Şener 2015) ve önceliklerin gerçekleştirilmesi için hedefler:

- *Tarımda rekabetçiliğin teşvik edilmesi,*
- *Doğal kaynakların ve iklim değişikliği ile mücadelenin sürdürülebilir yönetiminin sağlanması,*
- *İstihdam yaratmak ve muhafaza etmek dâhil olmak üzere kırsal ekonomi ve toplulukların dengeli bir şekilde kalkınması*

olarak belirlenmiştir.

Şekil 3.1 OTP'nin şematik özeti

Gündem 2000'le ortaya çıkan Sütun II üye ülkelerin politikalarının daha etkin olarak uygulanmasını amaçlamış ve amaç doğrultusunda politika araçları oluşturulmuştur. Sütun I'in destekleme aracı doğru hedeflere ulaşmayı daha adil, yeşil büyümeyi (Klepcka-Kolodziejska 2010, Olaizola vd. 2015), rekabet edebilir, sürdürülebilir bir destekleme yapısını amaçlamıştır (Anonymous 2013). Sütun II'nin ve dolayısıyla kırsal kalkınmanın temel ve net amaçları arasında ise; tarım arazilerinin sürdürülebilir kullanımını, tarımsal gelişmenin sağlanarak yoksulluğun azaltılmasını sağlama yer almaktadır (Fan ve Hazell 2000, Štolbová 2011). Sürdürülebilir hedefler de kendi içinde ekonomik büyüme, çevreyi koruma ve sosyal gelişmeyi barındırmaktadır (Tsiaras ve Andreopoulou 2015).

OTP, AB bütçesinin bir parçası olarak 2 fon ile finanse edilmektedir. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGF) doğrudan destek ve fon temini sağlarken, Avrupa Tarımsal Kalkınma Fonu (EAFRD) kırsal kalkınmayı finanse etmektedir (Anonymous 2016). Küçük üreticiler, hayvancılık faaliyetiyle uğraşan üreticiler, çayır-meralar, ormanlık alan sahipleri bu fonun başlıca yararlanıcılarıdır (Pilvare 2013).

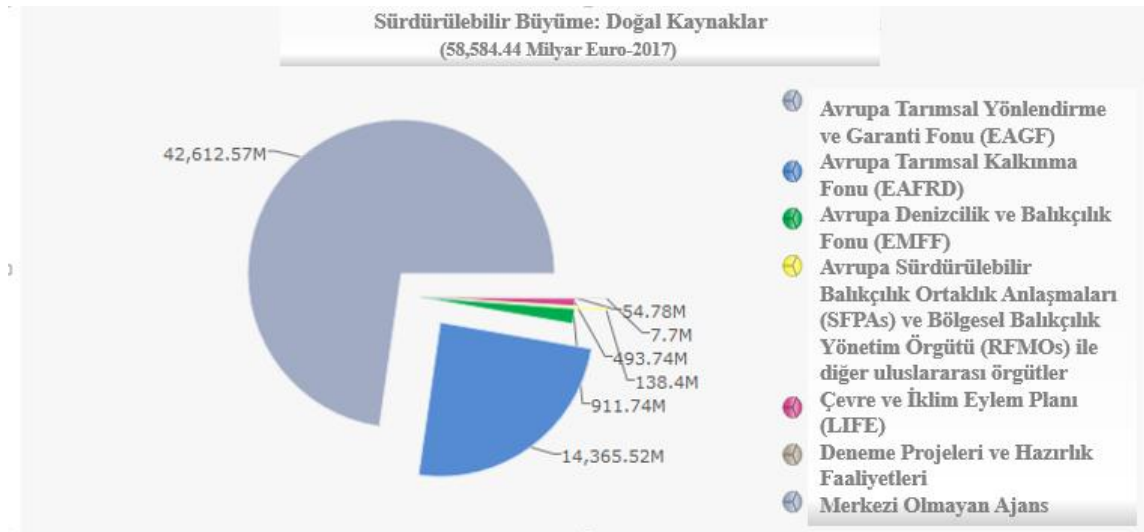
DAB çevre odaklı bir tarım politikası olup, AB tarafından OTP içerisinde Kırsal Kalkınma Sütun II'de yer almaktadır (EC 1698/2005). Üreticilerin üretimden bağımsız desteklerinin yanında ek bir gelir imkanı yaratmaktadır. Ancak üreticiler üye ülkelerin bütçelerinin % 5'i kadarını Sütun I'de bu destek için ayırarak ek destekleme yapabilmektedirler (Allen vd. 2014). Sütun II'nin bütçesinin de en az % 30'u tarım, çevre, iklim, DAB destekleri için harcanması ve en az % 5'i de LEADER programlarına harcanması gerekmektedir (Allen 2014). Sütun II Kırsal Kalkınma hedeflerine ulaşmak amacıyla da 6 öncelikli alan belirlenmiştir. Bu öncelikli alanların arasında ise; 4. madde altında yer alan DAB destekleri yer almaktadır. Bu öncelikler:

- Tarım, ormancılık ve kırsal alanlarda bilgi aktarımı ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi,
- Tüm bölgelerdeki tarımsal işletmelerin rekabet gücünü artırarak, yenilikçi, rekabet edebilir, tarım teknolojilerini ve ormanların sürdürülebilir yönetimini teşvik etmek,
- Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması, hayvan refahı ve tarımda risk yönetimi dahil olmak üzere gıda zinciri organizasyonunun teşvik edilmesi,
- ***Tarım ve ormancılıkla ilgili ekosistemlerin geri yüklenmesi, korunması ve artırılması,***
- Tarım verimliliğinin teşvik edilmesi ve tarım, gıda ve ormancılık sektörlerinde düşük karbon ve iklim esnekliğine doğru kaymanın desteklenmesi,
- Kırsal kesimlerde sosyal içerme, yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi

olarak belirlenmiştir.

Dezavantajlı bölge destek miktarları hektar başına yıllık olarak 25 Euro ile 250 Euro arasında değişmekte (EC 1305/2013) ve dağlık alanlar için gerekli kriterlere sahip olduğunda 450 Euro'ya kadar çıkabilmektedir. Ayrıca aynı komisyon raporunun EK 3'ünde verilen biyofiziksel özellikler bakımından belirlenen sekiz koşul içerisinde de yer alması eğim, tuzluluk, sıcaklık, toprak tekstürü, zayıf toprak kalitesi vb. özelliklerin tanımına uygun ve eşik değerinde koşulu sağlıyor olması beklenmektedir (Eliasson vd. 2010, Kinga Xenia vd. 2015, EC 1305/2013).

Üye ülkelerin kendi tarımsal yapıları, politikaları ve öncelikleriyle doğru orantılı olarak DAB desteklerini alt-üst sınıra dikkat ederek kendileri oluşturmuş, farklı miktar ve oranlarda ödeme sistemini gerçekleştirmektedirler (Štolbová ve Hlavsa 2008, Eliasson vd. 2010, Lososová vd. 2016 , Klepacka-Kolodziejska 2010). Bunun temel sebeplerinin başında üye ülkelerin coğrafya, iklim ve toprak yapılarının farklılık göstermesidir. Dezavantajlı bölgelere yönelik yapılacak desteklemeler ülkelere göre uygulamada değişiklik göstermekle birlikte desteklemeler EAFRD ve bir de ülkelerin kendi ulusal bütçeleri tarafından oluşturulmuş bir bütçeden karşılanmaktadır (Klepacka-Kolodziejska 2010, Anonymous 2018c, OECD 2015). DAB desteklerinden yararlanan üye ülke çiftçilerinin en az 10 da (1 ha) tarım arazisine sahip olması (Mickiewicz ve Mickiewicz 2013) ve ilk 5 yıl tarımsal üretime devam etmeleri (Namiotko vd. 2017) koşulu ortaya konmuştur.

Şekil 3.2 AB OTP Bütçesi 2017 yılı miktarı (Anonymous 2018b)

Şekil 3.2’de görüldüğü gibi 2017 yılında AB’nin toplam bütçesini % 37,11’le OTP oluşturmuştur ve OTP’nin de 58 milyar Euro olan toplam bütçesinin 14 milyar Euro’su -yaklaşık % 25’i- kırsal kalkınma ödemeleri kapsamında kullanılmıştır (Anonymous 2018b).

OTP, 1 Ocak 2018 itibariyle OTP 2020’ye doğru daha esnek yapılanmaya giderek, sürdürülebilir ve rekabet edebilir amaçlarını güçlendirmeyi hedeflemiştir. Ülkelerin tarım politikalarına öncelik vererek doğrudan ödemelerle (Sütun I) ve kırsal kalkınma (Sütun II) desteği arasında % 15’lik bütçeler arası transfer etme imkânı sunmuştur (Anonymous 2018b). Avrupa Komisyonu, hedefleri oluştururken de tarımsal işletme gelirinin artırılması, iklim değişikliği eylem planı, çevrenin korunması vb. 9 önemli strateji belirlemiştir. OTP 2020 bütçesinde Sütun II’nin en az % 30’unun iklim planları ve çevreyle ilgili ödemelere ayrılması, iklim, çevre ve biyoçeşitlilik hedeflerini karşılayan üye ülkeleri ödüllendirmek için kırsal kalkınma ayrılan bütçelerinin yanında tahsisinin % 5’ine kadar olan mali performans sağlanması gibi bütçe hedefleri de oluşturulmuştur (Anonymous 2018b).

Tarımsal desteklemelerin ve özelde de DAB desteklemelerinin başlıca amaçları, bölgeler arası gelir düzeyini dengeleyerek adaletsizliği gidermek, küçük üreticilerin korunmasını sağlamak, üreticilerin tarımsal gelirlerinde artış sağlamak, çevreye duyarlı ve hem çevresel alanların hem de tarım alanlarının korunmasını sağlamaktır. DAB desteklerinin aynı zamanda istihdam yaratarak yerinde kalkınmayı sağlama ve göçü engelleme/azaltma etkileri de mevcuttur. AB’nde destekler, tarımsal ve kırsal kalkınmada küçük ve orta ölçekli üreticiyi desteklerken, aynı zamanda doğanın korunmasını, sağlıklı gıda üretimini, üreticilerin kırsalda yaşamlarını devam ettirmelerini de amaçlamaktadır. Tüm bu nedenlerden, AB’yle olan fiziki benzerliklerden dolayı DAB destekleri Türkiye’nin AB’ne uyum sürecinde OTP’nin uygulanması açısından da önem göstermektedir.

4. DEZAVANTAJLI BÖLGE ÖRNEKLERİ

Tarımsal üretimin temel üretim faktörlerinden bir tanesi de arazi varlığıdır. Arazinin sürdürülebilir tarımsal üretime elverişli olup olmaması üretimi etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Avrupa tarımsal üretim açısından önemli bir konumdadır. Gelişmekte olan ülkelerin nüfuslarının yaklaşık % 40'ı kırsal alanlardaki dezavantajlı bölgelerde yaşamakta (Kuyvenhoven vd. 2004, Ruben vd. 2007) iken, AB'de kırsal alanda yaşayanların oranı % 56 civarındadır (Klepcka vd. 2013, Mickiewicz ve Mickiewicz 2013). Kırsal alandaki bu düşük gelirli grupların tarımsal kalkınmadaki öncelikli destekleme aracı DAB desteğidir (Dwyer vd. 2007, Pilvare 2013).

1975 yılında 9 üye ülkeden oluşan AB'nin toplam işlenen alanın sınıflandırmasında % 33 (Cooper vd. 2006, Giesecke vd. 2010) olarak belirlenen dezavantajlı bölge alanı, üye ülkelerin artması ve birçok ülkenin bu destekten yararlanmasıyla günümüzde bu bölgelerin oranı % 57'ye kadar çıkmıştır (Anonymous 2016, Eliasson vd. 2010, Giesecke vd. 2010, Pilvere 2013). Bu tanımlanan alanlar da AB yüzölçümünün % 25'ine (Porqueddu 2017) denk gelmekte ve 91 milyon hektardan fazla (Strelecek vd. 2008) alanı kapsamaktadır. Genellikle Akdeniz kuşağının hâkim olduğu ülkelerinin tarımsal alanları dezavantajlı bölge olarak sıklıkla tanımlanmıştır. 2009 yılı komisyon raporunda belirlenen % 57'lik dezavantajlı alanın ise, % 31'i diğer dezavantajlı alanlar, % 16'sı dağlık alanlar ve kalan % 10'luk kısım ise belirli sınırlıkları olan alanlar olarak belirlenmiş ve bu alanlarda tarımsal faaliyetle uğraşanlar tüm üreticilerin % 7'sini oluşturmaktadır. (Anonymous 2009, Eliasson vd. 2010). Bu durum AB açısından değerlendirildiğinde ekonomik, demografik ve üretim gibi göstergeler açısından (Klepcka-Kolodziejska 2010) sınıflandırmada en fazla tercih edilen alanların tarımsal üretime elverişli 'diğer (orta düzey) dezavantajlı bölgeler' olduğunu, üçüncü kategoride yer alan 'belirli sınırlıkları olan alanlar' tarımsal üretimin yapılamaması ve özellikle kültürel alanların ağırlıkta olması sebebiyle sınıflandırmada en az tercih edilen alanlar olduğunu göstermiştir. Dünya nüfusunun büyük çoğunluğu dezavantajlı alanlarda yaşarken (Fan ve Chan-Kang 2004) özellikle dağlık alanlar, dünya yüzeyinin % 22'sini kaplamakta ve 915 milyon nüfusunda yerleşim alanları olarak dikkat çekmektedir (Anonymous 2015). Dezavantajlı bölgeler ve dağlık alanlar yoksulluğun, tarımsal

etkinsizliğin, tarımsal gelirdeki düşüklüğün, eğitimin, sosyal imkânların eksikliğinin en fazla hissedildiği alanlardır (Fan ve Hazell 2000, Pender 2004, Ruben vd. 2006, Anonymous 2015).

Dezavantajlı bölgeler genellikle düşük girdi kullanımının, bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte geleneksel olarak yapıldığı, risk ve iklim değişikliklerine karşı hassas olan alanlardır (Ruben ve Pender 2004). Tarımsal üretim çoğunlukla aile iş gücüne dayanan, arazilerdeki parçalılık, girdi maliyetlerinin yüksekliği, doğa olaylarına karşı belli bir noktadan sonra savunmasız olması gibi sebeplerden dolayı zaten zor koşullar altında gerçekleştirilen bir faaliyetken, dezavantajlı alanlarda tüm bu zorluklar daha da fazla hissedilmektedir.

Dezavantajlı bölgeler demografik, sağlık, eğitim vb. faktörleriyle birlikte biyofiziksel ve sosyoekonomik olarak eksikliklerin fazla görüldüğü alanlardır. Kuraklık, sel, erozyon, düzensiz yağışlar, mineral ve bitki besin maddelerinin eksik olduğu toprakların bulunduğu, eğimli yamaçların (Berger vd. 2006), zorlayıcı iklim koşullarının (Štolbová 2011), düşük teknoloji kullanımının, kısa üretim döneminin, yüksek işlem ve üretim maliyetinin (Štolbová 2011, Oxouzi vd. 2012, Klepacka vd. 2013), ucuz iş gücünün (Ruben ve Pender 2004), pazara erişimin (Pender 2004, Oxouzi vd. 2012, Kinga Xenia vd. 2015), kredi ve finans hizmetlerine erişiminin kısıtlı olduğu (Sirika 2013) ve genelde düşük gelirli gruplarının (Fan ve Chan-Kang 2004) yaşadığı alanlar olarak bilinmektedir. Ancak tüm bu olumsuz özelliklerinin yanında DAB düzenlemeleri ve iyileştirmeleriyle birlikte başlıca biyoçeşitliliğin korunabileceği, karbon yutak alanları olarak değerlendirilebileceği (Kinga Xenia vd. 2015), üretim potansiyeli sayesinde çevreye dost, kaliteli, güvenli gıda teminin ve sürdürülebilir tarımsal üretimin sağlanabileceği (Ruben ve Pender 2004) doğal ortam, temiz hava, daha az kirlenmiş su gibi yaşam ve üretim için olumlu özelliklerin de mevcut olması sayesinde yapılacak yatırımların ve politika araçlarının hem kırsal-tarımsal, hem turizm, hem de tarımsal-turizm (Klepacka-Kolodziejska 2010, King Xenia vd. 2015, Katsaros 1998, Tsiaras ve Spanos 2017) gibi sosyal ve kültürel (Klepacka-Kolodziejska 2010) açıdan kalkınmanın sağlanabileceği alandır. Tüm bu bileşenler dezavantajlı bölgeleri önemli kılmaktadır.

Dezavantajlı bölgeler ve dağlık alanlar tarımsal yetiştiricilik açısından keçi, koyun ve diğer hayvansal üretimlerle birlikte bağ, zeytin ve ormancılık gibi faaliyetlere daha uygundur (Dax 2004, Pender 2004, De Rancourt vd. 2006, Otte vd. 2012, Sossidou vd. 2013, Hambrush 2014, Anonymous 2015, Spulerova vd. 2016). Dezavantajlı alanlar AB'nin koyun ve keçi üretiminin % 70'nin sağlandığı alanlar ve birçoğu Akdeniz kuşağındaki dezavantajlı bölgelerinde yaşamaktadır (Olaizola vd. 2015). Bu bölgelerde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin hayvan varlığının ve üretimin, meraların, biyoçeşitliliğin korunmasını, toprak erozyonunun ve yangınların önlenmesini gibi sosyal, çevresel etki boyutunun yanında ekonomik etkileriyle nüfusun kırsalda kalkınmasını sağlamaya yardımcı, istihdama yönelik bir üretim faaliyeti olması önemlidir (Ruiz vd. 2009, Jones vd. 2016). Özellikle hayvansal üretim arazi sürdürülebilirliğinde önemli bir faaliyet olarak görülürken (Cooper vd. 2006), keçi yetiştiriciliği ekosisteminin korunması için de önemlidir (Osoro vd. 1998). Küçükbaş hayvanların düşük kalitedeki yemi yüksek besin değerine getirmeyi sağlar, doğanın kaynaklarını kullanarak ve özellikle dezavantajlı bölgelerde alanlarda verimli bir üretim yapısı sağlamaktadır (Ruiz vd. 2009). Koyun (De Rancourt vd. 2006) ve keçinin uyum yeteneği yüksek olup, bu yeteneği sayesinde birbirinden farklı işletme ve doğal ortama uyum sağlayabilmektedir (Castel vd. 2011). Keçinin tırmanıcı özelliği ve dağlık yamaçlarda yaprak, ot, mera, fundalık gibi bitkilerden beslenme özelliği onu dağlık alanlardaki yerleşim yerlerinde önemli bir üretim unsuru olmaktadır (Wehn vd. 2011). Üreticiler hava şartlarının olumsuz olduğu dönemlerde özellikle dağlık alanlarda kesif ve hatta kaba yeme ihtiyaç duymakta, bütçelerinde ek bir maliyete neden olmakta (Katsaros 1998) ancak dezavantajlı bölge desteğiyle de bu durumu telafi etmektedirler.

Tüm bu koşullar dikkate alındığında hayvansal üretime daha da fazla önem gösterilmesi tarımsal işletmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından da önemlidir (Ruben ve Pender 2004).

AB tarımsal desteklerinin sosyal bir görevi olarak üreticilerin aynı zamanda çalışma ortamlarını da iyileştirmesi beklenir (Castel vd. 2011). DAB desteklerinin de benzer etkisiyle arazilerin terkedilmemesini, tarımsal gelirin artmasını, çevrenin korunmasını ve sürdürülebilirliğini vb. birçok faydayı sağlarken, sonucunda ise yoksulluğun

azaltılması gibi toplumsal bir pozitif etki de yaratmak amaçlanmıştır (De Haan vd. 2001, Ruben vd. 2006, Otte vd. 2012). Çünkü dünya örneklerinde görüldüğü üzere dezavantajlı bölgelerdeki kişi başı günlük kazanç 1 \$'dır (Pender 2004). Dağlık alanlarda sürdürülebilir bir tarımsal faaliyete önem vermek, yatırım yaparak kaliteli gıda üretiminin sağlanması kalabalıklaşan nüfusların gıda güvencesinin sağlanmasını amaçlarken aynı zamanda doğa-kırsal turizmin de gelişmesini sağlayacaktır (MacDonald vd. 2000, Anonymous 2015).

Üreticilerin gelirleri tarımsal faaliyetlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Hadjigeorgiou vd. 1998, Olaizola vd. 2015). Tarımda var olan başlıca sorunların çözülemeyip yeni sorunlarla birlikte düşük iş gücü vb. birçok faktör göçü ve tarım dışı geliri cazip bir noktaya doğru getirdiği görülmüştür (Fan ve Hazell 2000, Ruben ve Pender 2004).

Avrupa'nın tarımsal üretim deseni iklim ve coğrafyasının izin verdiği ölçüde çeşitlidir. Avrupa ülkelerinin yeryüzü şekilleri tarımsal arazi varlıkları incelendiğinde düz, geniş ve verimli arazilerin yanı sıra topografya olarak tarıma elverişli olmayan alanların da varlığı dikkat çekmektedir. Dağlık, engebeli ve eğimli bir yapının özellikle kuzey ve kuzeybatı ülkelerinde ve Akdeniz kuşağında yoğunlaştığı görülmektedir. (75/268/EEC 1975, Oskam vd. 2004, Střeleček 2008, Bogdanov 2014).

Dezavantajlı bölge destekleri, dezavantajlı alanlarda hâlihazırda yaşanan üreticilerin kendi tarımsal geçimlerini sağlayabilmeleri, bölgesel gelişim düzey farklılıklarının giderilmesini, göçün engellenerek ve de istihdam sağlanarak daha sürdürülebilir bir tarımsal yönetimi amaçlamaktadır (Eliasson vd. 2010). Aynı zamanda arazi yönetimiyle uyumlu bir tarım politikası sürdürülebilir arazi kullanımını, üreticilerin gelirlerini artırmak, yapısal değişiklikleri sağlamak, çevreyi korumak, çevresel öğelerle birlikte kırsal kesimdeki sosyal konuları ve kısaca sürdürülebilir tarımsal bir faaliyetin devamını sağlamayı amaçlamıştır (MacDonald 2000, Cooper vd. 2006, Pilvare 2013). Üretici gelirlerine yönelik olarak 'Telafi edici' bir ödeme sistemi olan DAB'ın amacı destekten yararlanan üreticiler ile DAB alanları dışında kalan üreticiler arasındaki gelir eşitsizliğini gidermektedir (Střeleček vd. 2008, Klepacka-Kolodziejska 2010, Pilvare

2013, Kinga Xenia vd. 2015). Tarımsal alan açısından geniş bir alanı kapsasa da düşük gelirli gruplar içerisinde yer alan üreticiler OTP desteklerinden ve DAB desteklerinden daha az yararlanmakta ve yararlanan üretici sayısı nispeten daha az olmuştur (Štolbová 2011).

Diğer OTP desteklerinden farklı bir yere ve öneme sahip olan DAB desteği çevreye duyarlı bir tarım politikası aracı olmakta kırsal kesimde yaşayanlara hem doğrudan hem de tarımsal gelişmenin sağlanmasıyla dolaylı olarak yarar sağlamaktadır.

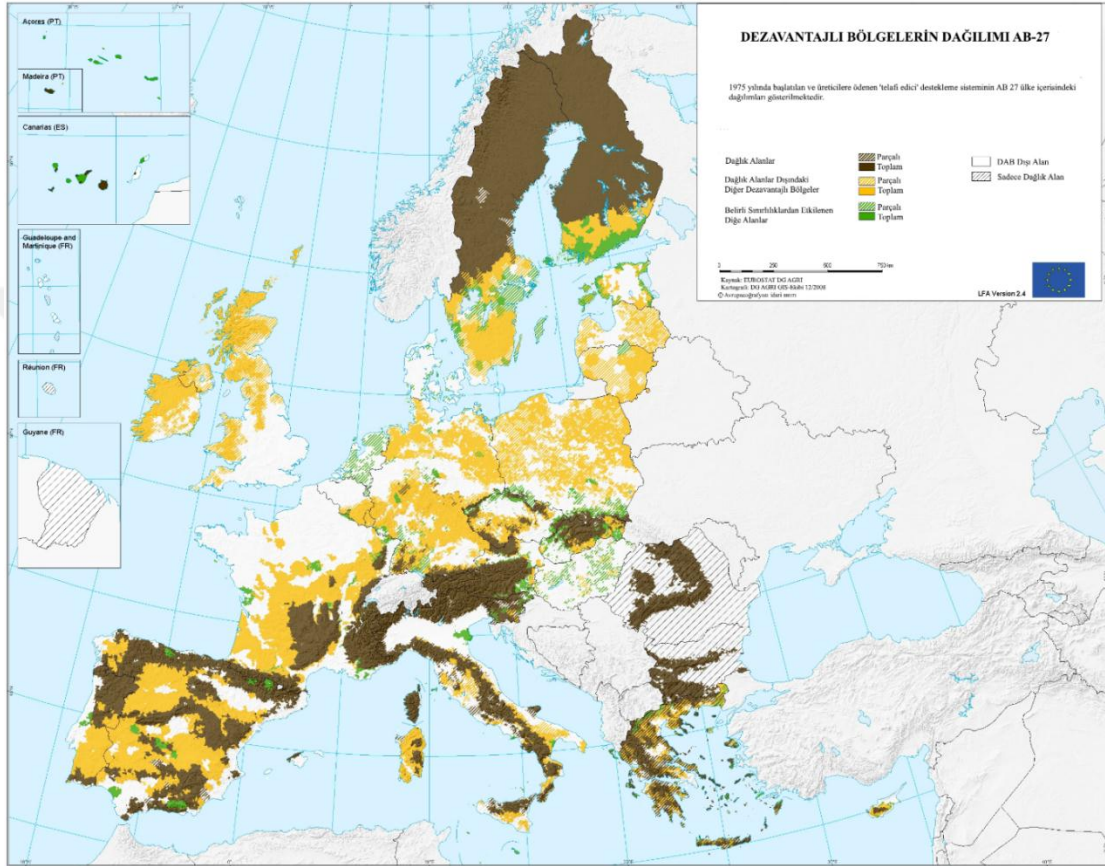
DAB tanımlamaları kullanılabilir tarım arazileri üzerinden yapılmış tarım alanlarının ne kadarının dezavantajlı olarak tanımlanması üye ülkelerin tarım işletmelerinin sınıflandırılması ülke, bölge ve coğrafya farklılıkları gözetilerek ancak biyofiziksel kriterlere bağlı kalacak şekilde ülkelerin kendilerine bırakılmıştır (Dax 2008). Destek oranlarının birbirinden (Štolbová, 2007, Eliasson vd. 2010, Shahid 2013) ve hatta ülkelerin kendi içerisindeki işletme genişliklerin de bile farklı oranlarda ödemeler yapıldığı görülmektedir (Osoro vd. 1998, Namiotko vd. 2017). Tarımı gelişmiş ülkeler Fransa, Almanya ve İngiltere işlenen alanlarının % 50'sini dezavantajlı olarak tanımlarken (Shahid 2013), dağlık alan tanımlamasında ise İngiltere % 17, İrlanda % 70, İskoçya % 85, Galler % 81 (Allen 2014), Portekiz % 50, Slovenya % 69,5, Yunanistan % 53,9, Avusturya ve Finlandiya % 50,4 olarak en yüksek oranlarda tanımlamışlardır (Dax 2002, Lososová vd. 2016). İspanya dağlık alanlarını 1000 m rakım ya da % 20'den fazla eğimli alanları sağlayanları ya da 600 m rakım ve aynı zamanda en az % 15 eğimli alanlar olarak tanımlarken, Polonya ise dağlık alanların % 50'sinin 500 m rakımdan yüksek olduğu alanlar olarak tanımlamıştır (EC 2008). En düşük DAB oranları ise Belçika, Macaristan (Lososová vd. 2016) ve Danimarka'da (% 1) (EC 2008) belirlenirken, İtalya 300 m rakımı olanları dağlık, geriye kalanları diğer dezavantajlı alanlar olarak sınıflandırmayı tercih ederken, Hollanda DAB sınıflandırmasına ihtiyaç duymamıştır (Schouten vd. 2008 EC 2008). Fransa küçük işletmeleri destekleyerek maksimum 50 ha tarımsal arazi üzerinden bu desteklemeleri verirken, İngiltere, orta ölçekli işletmeleri belirleyerek 10-350 ha arasını desteklemiş, İsveç ise, mısır, patates gibi ürün üreten işletmelerle özellikle sığır, koyun ve keçi üretimi için 60 ha desteklemiştir (Štolbová, 2007, Dax 2006).

DAB hakkında yapılan çalışmalar (Holden vd. 2004, Ruben vd. 2007, Bell vd. 2010) birbirinden farklılık göstermektedir. Yapılan çalışmalarda işletmelerin teknik etkinlikleri değerlendirilmiş (Oxouzi vd. 2012, Baráth vd. 2018), bazı çalışmalarda üretici karar ve politikalara karşı davranışlarının araştırıldığı (Giannoccaro ve Berbel 2013, Huber vd. 2015, Micha vd. 2015, Olaizola vd. 2015) kırsal kalkınmadaki rolü incelendiği (Hadjigeorgiou vd. 1998), ülke içerisinde belirlenen bir veya birden fazla bölgenin karşılaştırıldığı (Dax 2004, Klepacka-Kolodziejska 2010, Štolbová ve Hlavsa 2008, Oxouzi vd. 2010, Castel vd. 2011, Jones vd. 2016) veya ülkeler arası karşılaştırmanın (Iammarino ve Pitelis 2000, Cooper vd. 2006, Ruiz vd. 2009 Olaizola vd. 2015) yapıldığı çalışmalar mevcuttur.

Dezavantajlı bölge desteklerinin olumsuz etkilerinin de bahsedildiği çalışmalar yapılmıştır. Üretici gelirlerini artırırken aynı zamanda arazinin değerini, istihdamı ve ürün fiyatlarını da artırmakta (Schouten vd. 2008, Giesecke vd. 2010, Pilvare 2013) artan arazi kiralari ise yeni üreticilerin arazi kiralamasını zorlaştırdığına dair de (Pilvare 2013) görüşler ortaya çıkmıştır. İspanyadaki bir çalışmada ise zeytin üreticilerinin teknik etkinlik anlamında negatif etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır (Lambarraa ve Kallas 2009). Yunanistan'daki bir çalışmada ise DAB bölge desteklerinin tarımsal işletmelerin teknik etkinliğini genellikle olumsuz etkilediği sonucu bulunmuştur (Oxouzi vd. 2012).

Ancak tüm bu durumlara rağmen olumlu sonuçların olduğu çalışmalar daha fazladır. Yapılan çalışmalarda DAB desteklerinin hem tarımsal (Štolbová ve Hlavsa 2008, Klepacka vd. 2013) hem de tarım dışı istihdama ve yerelde kalkınmaya olumlu etkisi görülmüştür (Klepacka vd. 2013). Yapılan bazı çalışmalarda tarımsal işletmelerde teknik etkinliğin istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu olduğu vurgulanırken (Sterlecek vd. 2008), elastikiyet katsayısı 0,97 iken DAB olmayan alanlarda 0,52 olarak belirlenerek üretimin zor koşullar altında yapılması (Sterlecek vd. 2008) neden olarak gösterilmiştir. Desteklerin üretici gelirlerini artırdığını belirleyen çalışmalar da mevcuttur (Dax 2006, Štreleček vd. 2008, Oxouzi vd. 2012). Birçok ülkenin tarımsal işletmelerinde ekonomik olarak olumlu etkiye sahip olduğu belirlenmiş, özellikle de Yunanistan'da hayvansal üretim yapan üreticilerde (Anonymous 2003), Finlandiya'da

ise da üreticilerin buldukları yerde kalmasını sağlayarak tarımsal nüfusun azalmasını engellediği ve çevreye duyarlı bir etki yarattığı vurgulanmıştır. Štolbová ve Micova (2012)'de desteklerin dağlık alanlardaki ekonomik kayıpları azalttığı ve tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin sağladığı sonucuna varmışlardır.

Şekil 4.1 Üye Ülkelerin Ayrıntılı DAB sınıflandırmaları (AB-27) (<https://ec.europa.eu/>)

Şekil 4.1'de de görüldüğü üzere birçok ülkede özellikle dağlık alan ve orta düzey dezavantajlı bölge sınıflandırılması yapılmıştır. Çok az bir kısmında ise üçüncü kategoride yer alan özel handikapların olduğu yerler yer almıştır. Dağlık alanlar sınıflandırması özellikle kuzey ülkelerinde ve Akdeniz kuşağındaki ülkelerde yaygınken, orta düzey dezavantajlı bölge sınıflandırması Orta Avrupa ülkelerinde daha yaygındır.

Çizelge 4.1'e göre ülkelerin aldıkları ortalama DAB destekleri ve kırsal kalkınma destekleri yer almaktadır. Buna göre DAB desteklerinin kırsal kalkınma destekleri

içerisinde en az paya sahip ülkeler Macaristan (% 8,85), Belçika (% 11,96) ve İngiltere (% 19,94)'dir. DAB desteklerinin kırsal kalkınma destekleri içerisindeki en yüksek pay alan ülkeler ise, Malta (% 80,32), Hırvatistan (% 68,91), Fransa (% 68,88), Slovekye (% 60,93), Romanya (% 60,71), Güney Kıbrıs (% 59,39), Finlandiya (% 57,48) ve Lüksemburg (% 53,14)'dur. Kırsal kalkınma desteklerinin yarısı ve yarısından daha fazlasını DAB destekleri oluşturmaktadır. Malta'nın yüz ölçümünün küçük olması ve hemen neredeyse tüm tarımsal arazilerinin üçüncü kategoride sınıflandırması nedeniyle desteklerden aldığı oran yüksek olmaktadır. Ayrıca Malta, Finlandiya, Avusturya'yla birlikte hektara en fazla desteği veren ülkelerdendir (Cooper vd. 2006). Çizelge 4.1'den de görüldüğü üzere Danimarka, Estonya ve Hollanda'da DAB desteklerine ihtiyaç duymamıştır. Hollanda zaten herhangi bir sınıflandırma yapmazken, Danimarka'da da sadece % 1 düzeyinde sınıflandırma yapılmıştır (EC 2008).

DAB desteklerinin ortalama olarak en fazla olduğu ülkeler Slovakya, Finlandiya, Lüksemburg, Çek Cumhuriyeti, Fransa ve Avusturya'dır. Ayrıca, DAB yararlanıcılarının ortalama tarımsal geliri destekler sayesinde DAB olmayanlara kıyasla biraz daha yüksektir. Bununla birlikte, desteklerin fazla olduğu ve çalışmaların yoğunlaştığı Fransa, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Yunanistan ve İsviçre incelenmiş, diğer ülkelerden genel anlamda bahsedilmiştir.

Çizelge 4.1 2016 yılı AB Ülkelerinin Ortalama DAB Destekleri ve Kırsal Kalkınma Destekleri (ort. Euro/ha/year) (FADN 2018)

Ülkeler	DAB Destekleri (SE622)	Toplam Kırsal Kalkınma Destekleri (SE624)	DAB Oranı (%)
Belçika	271	2.265	11,96
Bulgaristan	424	913	46,44
Güney Kıbrıs	604	1.017	59,39
Çek Cumhuriyeti	5.015	15.634	32,08
Danimarka	-	2.345	-
Almanya	1.420	5.331	26,64
Yunanistan	639	1.591	40,16

Çizelge 4.1 2016 yılı AB Ülkelerinin Ortalama DAB Destekleri ve Kırsal Kalkınma Destekleri (ort. Euro/ha/year) (FADN 2018) (devam)

İspanya	307	1.019	30,13
Estonya	-	6.338	-
Fransa	3.167	4.598	68,88
Hırvatistan	820	1.190	68,91
Macaristan	195	2.204	8,85
İrlanda	1.828	3.658	49,97
İtalya	527	1.605	32,83
Litvanya	1.147	2.358	48,64
Lüksemburg	9.612	18.088	53,14
Litvanya	2.184	6.531	33,44
Malta	600	747	80,32
Hollanda	-	2.798	-
Avusturya	2.949	7.907	37,30
Polonya	386	730	52,88
Portekiz	1.262	2.912	43,34
Romanya	65	96	67,71
Finlandiya	14.682	25.543	57,48
İsveç	5.649	12.265	46,06
Slovakya	20.616	33.833	60,93
Slovenya	1.034	3.325	31,10
İngiltere	1.344	6.739	19,94
Toplam	873	2.086	41,85

AB'nin tarımsal yapısına arazi ve koyun-keçi varlığı üzerinde incelendiğinde, ortalama işletme genişliği 16.1 ha, ABD'nin 44,4 ha, AB içerisinde Çek Cumhuriyeti 133,3 ha İngiltere 92,3 ha, Slovakya 80,7 ha, Danimarka 67,5 ha, Lüksemburg 63 ha, Fransa 58,7 ha Almanya 58,6 ile ilk sıradayken 3,6 ha Romanya ve 1,2 ha Malta en az işletme genişliğine sahip ülkelerdir. Ortalama hayvan varlığı ise, özellikle keçi açısından 365,5 baş Yunanistan, 239,2 baş İspanya, 142,3 baş Fransa ve 132,6 baş Romanya

gelmektedir. Koyun varlığı ise 1595,3 baş İspanya, 894,5 baş Romanya, 868,6 baş Yunanistan, 738 baş Fransa ve 659,8 baş İtalya gelmektedir. AB’de tarım işletmelerine ortalama 0,9 baş keçi ve 7,4 baş koyun bulunmaktadır. (EUROSTAT 2013).

DAB destekleri Avrupa’ya özgü bir model olmakla birlikte dünyadaki örneklerine bakıldığında Japonya (Shigeto vd. 2007), Uganda (Ruben vd. 2007), Afrika’da (Fan ve Chan-Kang 2004) ve Hindistan’da gibi ülkelerde de çalışmalar yapılmıştır. Hindistan’da nüfusun yoğun olduğu bu bölgelerde hava ve iklim şartları, yoksulluk ve gıda güvencesi (Fan ve Hazell 2000) önemli yaşamsal sorunların başında gelmektedir. DAB özelinde ve özellikle dağlık alanların tanımlaması kullanılarak yapılmış çalışmalar da mevcut olup; Dax 2004, Ruben vd. 2006, Anonymous 2015, Walker vd. 2000, James 2000, Lashkareva 2016 çalışmalarında dezavantajlı bölgelerde yoksulluğun diğer bölgelere daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Kimi çalışmalarda ise özellikle gıda amaçlı tarımsal alana uymayan bölgelerde genellikle enerji kaynaklı bir üretim alanı biyoenerji çalışmaları için değerlendirilmiş, iklim, toprak yapısının biyoenerji üretimi için kullanılabileceğinden bahsedilmiştir (James 2010, Kang vd. 2013). Seçilmiş Orta Doğu ve Sahra Afrika ülkeleri (Shahid 2013), Amerika (James 2000, Sylvester 2016), Kazakistan’da (Lashkareva 2016), Latin Amerika, Güney Asya ve Afrika ülkelerinde yapılan çalışmalarda dezavantajlı bölgelerde yoksulluğun aynı ülkelerdeki diğer yerleşim yerlerine göre daha fazla olduğu (Walker vd. 2000, Ruben 2007), örneğin Uganda’da altyapısı ve pazara imkânı olmayan dezavantajlı bölgelerin diğer bölgelere nazaran daha yoksul olduğu (Ruben vd. 2006), Peru’da ise kıyı kesimlerinde % 60 olan yoksulluk daha iç kesimlerdeki dezavantajlı bölgelerde % 80’dir (Ruben vd. 2006). Dolayısıyla ülke örnekleri ise Avrupa’dan verilmiştir.

4.2.1 Yunanistan

Yunanistan’ın tarım arazilerinin % 80’inden fazlası DAB arasında yer almakta ve nüfusun % 29’u bu bölgelerde yaşamaktadırlar (MacDonald 2000, Micha vd. 2015). DAB desteklerinin başlıca amaç ve hedefleri (Štolbová 2007);

-tarımsal dezavantajlı alanlardaki üreticiyi koruyarak bölgesel farklılıktan kaynaklanan gelirin telafi edilmesi ve tarım topraklarının kullanımının devamlılığı

- kıt kaynakların korunmasının sağlanması

- eğitilmiş, yaşı genç çiftçilerin varlığını artırmaktır.

Yapılan çalışmalarda, bu bölgelerdeki üreticilerin genellikle küçük işletmelerden oluşan (MacDonald 2000) ve kırsal ekonominin en önemli tarımsal faaliyeti olan keçi ve koyun yetiştiriciliğidir (Sossidou vd. 2013, Katsaros 1998). Hayvanların yem ihtiyaçları mera ve zeytin diplerinden yararlanılırken, son dönemlerde koyunların ağılda beslenmesi noktası öne çıkmıştır (Manousidis 2012).

Dezavantajlı Bölgelerde ortalama işletme büyüklüğü 8,4 ha olup, hayvancılık faaliyetinde de ilk sırada koyun sütü üreticiliği gelmekte, tarım alanlarının sınırlı olduğu bu bölgelerde yonca, serin iklim tahılları (buğday, arpa), mısır ekimi yapılmaktadır. Hayvan başı yem maliyeti 153.1 Euro, 105.7 Euro, 120 Euro (modern tarım, yarı modern ve yarı eksantif tarım yapan işletmeler) olarak belirlenmiş ve ortalama 1 kg süt maliyeti 0,4 Euro'dur (Manousidis 2012). Yine dezavantajlı bölgelerde Manousidis'in (2012) yaptığı araştırmaya göre, üreticilerin pazarlara ulaşımının güç olduğu, bilgi ve uygulama eksikliklerinin fazla olduğu alanlar olarak belirlenmiştir. İşletmelerin geçim kaynağı % 75 oranında süt üretimidir. Çok az üretici peynir üretip kendi pazarlarda satmaktadır. Dezavantajlı bölgelerde ürün satışlarında direk üreticiye satış yaygındır ancak ürünlerini rekabet edebilir yüksek fiyatlara satmak isteseler de üretici yaşları, başarıları, etiket, marka gibi temel unsurların eksikliği nedeniyle zorluk çektikleri belirlenmiştir. Yapılan başka bir çalışmada ise, DAB'ın devlet tarafından desteklenmesi gerektiği (Tsiaras ve Spanos 2017) Yunanistan'ının temel geçim kaynağı olarak bitkisel ve hayvansal faaliyetler ve ormancılık olduğu belirtilerek, dağlık alanlarda yetiştiriciliği uygun ceviz, zeytin, vişne, kızılıçık, kestane, nar önemli bir noktadır organik tarım özendirilmesinin gerektiği vurgulanmıştır (Tsiaras ve Spanos 2017).

4.2.2 Polonya

Polonya'nın dağlık alanları diğer dezavantajlı bölgelerine göre daha fazla olup, desteklerin üreticilerin tarımsal faaliyetlerine devam etmeleri, doğayı ve çevreyi korumayı sağlaması gibi etkileri vardır. Klepacka-Kolodziejska (2010) çalışmalarında desteklerle üreticilerin tarımsal faaliyete devam edip etmeme istekleri arasında ilişkiyi araştırmıştır . Üreticiler destekleri özellikle hayvanların doğumu sırasında, şubat mart aylarında istemektedir. Benzer çalışmalarda da üreticilerin DAB destekleriyle üretimde kullanılmak üzere girdi temini ettiğini göstermektedir (Klepacka-Kolodziejska 2010). Zawalinska vd. 2013 çalışmasında, Polonya'nın toplam alanın % 93,2'sinin kırsal alan olması ve ekonomisinin çoğunlukla tarıma bağlı bir ülke sebebiyle dezavantajlı bölgeler kıyaslaması bölgesel, ulusal ve sektörel bazda ele alınmıştır. Tarımda istihdam payı % 15, tarımsal işletmeler çoğunlukla küçük-orta büyüklükteki aile işletmeleridir. Sütun II'de yer alan kırsal kalkınma bütçesi içerisinde ilk sırada % 14,7'yle DAB desteklerine ayrılmakta olan Polonya, desteklerin net yararlanıcı olarak görölmektedir.

4.2.3 İspanya

Dezavantajlı bölge desteklerinde arazi büyüklüklerine göre yaptığı sınıflandırmada destekleri belirli arazi büyüklüğüne kadar vermektedir.

- 5 ha kadar % 100,
- 5-25 ha arasında % 75,
- -25-50 ha arasında % 50,
- 50-100ha arasında % 25
- 100 ha üstü desteklenmiyor

DAB çalışmalarında İspanya'da yapılan araştırmalar farklılık göstermekte olup, Osoro 1998 çalışmasında, dezavantajlı bölgelerde yer alan geniş fundalık, mera gibi alanlarda ekonomik kalkınmayı sağlamak için sürdürülebilir hayvancılık yapılmasının öneminden bahsetmiştir. Hayvancılık faaliyetinin erozyon, yangın vb. durumlar azalttığını,

biyoçeşitliliğin, çevrenin korunduğunu, sosyal ve ekonomik katkı sağlandığından bahsetmiştir. Dezavantajlı bölgelerde üretim deseninin hayvancılık faaliyetiyle uyumlu olması veya hayvancılık sayesinde yem bitkileri yetiştiriciliğinin yapılması, pazara yakınlık ekonomik açıdan da önemli noktalar olduğu belirtilmiştir. Ovalık alanlarda yapılan hayvancılık ise, diğer yerleşim yerlerine göre besleme (yem) maliyetini azaltmakta olup, İspanya'nın bazı DAB bölgelerinde küçükbaş hayvan sayısı azalmasının da neden olduğu, tarım politikalarını yeniden gözden geçirilerek göçün azaltılmasının ve o bölgelerin çevresel bozulmalarının (erozyon, çölleşme vb.) önüne geçilmesi gerektiği görüşü vurgulanmıştır. Nitekim verilen dezavantajlı bölge desteği sayesinde tarımsal gelir özellikle İspanya'da bölgeler arası eşitsizlikleri gidermeyi sağlamıştır (EC 2008).

4.2.4 Avusturya

Dezavantajlı bölge desteklerinin amaçları belirlenmiştir (Štolbová 2007);

- *destekleme sırasında öncelikli olarak kırsal kalkınma amaçlanır. Coğrafya olarak kısıtları olan küçük ve orta ölçekli üreticiler*
- *tarım ve kırsal nüfusun korunmasını sağlamak, doğayı korumak (Hovorka ve Dax 2018)*
- *arazi koşullarının zorluğu karşısında merada hayvansal üretim yapanlar*
- *işletme genişliklerinin 2-4 ha arasında ve küçük işletmeler olması*
- *işletme büyüklüğü artıkça destekleme miktarının azalacağı belirli hedefler arasındadır.*

Avusturya'nın başlıca destekleme kriterleri ise, 700 m yükseklikten fazla ve ortalama eğimin de % 20'den fazla olduğu alanlar olup, eğer bu koşulu sağlamıyorsa da 500m yükselik ve aynı zamanda % 15'den fazla eğimin olduğu yerleri kapsamaktadır. Avusturya'nın % 70'i dağlık alan olarak belirlenmiş ve nüfusun % 36'sı da dağlık alanlarda yaşamaktadır. Avusturya 8 ülkeyle birlikte Alp Dağları oluşumunun içinde yer alarak toprak korunması, su yönetimi, nüfus, tarım, turizm gibi konular üzerindeki çalışmalar birlikte özellikle 1992 Rio Konferansında küresel boyutlarda dile getirilen dağlık alanların öneminden sonra ortaya çıkmıştır (MacDonald vd. 2000, Dax 2002).

Turizm Alp Dağlarının önemli sektörlerinden biri olması ve nüfusun % 25'inin faal olarak o bölgelerde yaşamasından dolayı dezavantajlı alanları önemsemektedir. Kısa üretim sezonu, yoğun hava koşulları nedeniyle hayvancılık ve çayır-mera yönetimi dağlık alanların önemli sorunları arasındadır. Dağlık alanların % 64 oranında hayvancılık ve % 78 oranda da çayır-mera faaliyetleri yapılmaktadır. Ayrıca Alp dağlarının ormanlar sayesinde ekosistemi koruyucu ve bölgesel sürdürülebilir kalkınmayı sağlayıcı bir önemi vardır. Dağlık alanlarda ortalama işletme genişliği 14 ha olurken, 20'den fazla ineği olan işletmeler sadece % 5,2'dir ve bu durum küçük aile işletmelerinin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. 2000'lerden sonra dağlık alanlarda organik üretim modeli görülmeye başlanmış ve desteklerin de etkisiyle organik üretim alanları % 83'lere çıkmıştır. (Dax 2004). Artan koyun ve keçi sütü talepleri sonucunda da yem ihtiyacı için meraların doğal ekosistemin korunması için önemli rol oynadıkları vurgulanmıştır.

MacDonald vd. (2000)'ne göre, Alplerde ve Kuzey bölgelerin dağlık alanlarında sığır, Akdeniz'in güney kısımların da ise keçi ve koyun yetiştiriciliği yaygın olarak yapılmakta ve bu işletmeler genellikle küçük aile işletmelerdir (MacDonald vd. 2000). Ancak dezavantajlı bölgelerde çevre şartlarının getirdiği zorluklar nedeniyle göç etmeye müsait bu alanların, tarımsal olarak ürünlerinin katma değerini artıran, teknik sorunların giderildiği, pazar imkânının yaratıldığı alanlar haline getirilmesi önemlidir.

Yapılan çalışmada doğa koşullarının tarımsal gelir üzerindeki etkisinden dolayı DAB bölgeleriyle DAB olmayan alanlar arasında gelirler farklılıkları gözlenmiştir. Öyleki DAB bölgeleri içerisinde bile Kuzey Batı ve merkez bölgelerinin gelir açısından güney birbirinden farklı olduğundan bahsedilmiştir. Araştırma bulgularına göre de gayri safi hasılda DAB olmayan alanlarla DAB bölgeleri arasında farklar olduğu gözlenmiştir. Bunların en önemli nedenleri arasında doğa koşulları, düşük toprak verimliliği ve düşük ürün verimliliğidir (Terluin vd. 1995).

4.2.5 Fransa

Fransa'nın dezavantajlı bölge desteklerinden yararlanmak isteyen üreticileri için hedefleri (Štolbová 2007),

-tarım topraklarının amaç dışı kullanımının engellenmesi ve DAB üreticisi olanla olmayan arasındaki gelir eşitsizliğinin giderilmesi

-özellikle küçük üreticinin korunmasını sağlayarak, ilk 25 ha için yüksek ücret ödemek ve 50 ha kadar desteklemektir.

Bu kapsamda yapılan çalışmalarda, Fransa daha da sürdürülebilir OTP ve tarım-çevre ilişkisi içerisinde yeşil büyüme hedeflemiştir (Anonymous 2016) Fransa'nın bazı DAB'de hala geleneksel tarımın yapıldığı bir yerleşim alanlarıdır. 2000 m'nin üzerindeki bu yerleşim alanlarında konutlar dağın eğiminin daha az olduğu yerlerde toplanmıştır. Avrupa'nın birçok dağlık alanında olduğu gibi hayvancılığın yoğun olduğu ve en yaygın olarak da keçi, sığır ve sığır-koyun işletmelerinin olduğu alanlardır. Hayvancılığın bu yönde talep görmesi üzerine de tarla bitkileri ekili alanlar yerlerini hayvanların yem ihtiyaçlarını karşılamak için meraya bırakmış ve Akdeniz kuşağında sıklıkla rastlanan bir durum ortaya çıkmıştır (Mottet vd. 2006).

4.2.6 İsviçre

İsviçre'de yapılan çalışmaya göre tarımsal faaliyetlerin yapılmadığı, nüfus yoğunluğunun az ya da hiç olmadığı DAB alanları 'orman alanları' olarak değerlendirilmektedir. Ormanlaştırma genellikle 1400-2000 m ve % 20-% 40 arası eğiminin fazla olduğu ve yarı zamanlı tarımsal işletmelerin olduğu alanlarda olmaktadır. Dağlık alanlar İsviçre'nin yüzölçümünün % 68'ini ve nüfusun % 24'ünü oluşturmaktadır. Saha çalışmasının yapıldığı bölgenin kuzey ve güney yamaçları tarımsal üretim açısından birbirinden farklılık göstererek, kuzey yamaçları farklı tarımsal faaliyetlerin geliştiği, güney yamaçları ise turizmin geliştiği alanlardır. Dağlık alanlarda en yaygın olarak sırasıyla sığır, koyun ve keçi yetiştiriciliği gelmektedir.

Araştırma sonucunda yem maliyetleri ekiminin karşılanamayacak noktaya ulaşana kadar üreticilerin üretimden vazgeçmeyeceğini göstermiştir. Üreticilerin ortalama 8 ha ve 10 parçadan oluşan bir arazi varlığına sahiptir. Toprağın yapısı, topografya vb. koşullarının ürün verimini, arazi ücretlerini etkileyen unsurlar olması nedeniyle değişken kullanılarak ormanlaşmanın yapıldığı alanların nispeten ürün veriminin düşük olduğu yerler olduğu kabul edilmiştir. DAB yararlanıcılarının sosyoekonomik yönden tarımsal arazilerinin fırsat maliyetleri değişkeni olarak kullanılmış ve fırsat maliyetinin düşük olduğu yerlerde ormanlaştırmanın yapıldığı sonucu bulunmuştur. DAB’nde ormanlaştırma İsviçre dışında Danimarka, İsveç, Polonya gibi ülkelerde de yaygın olarak nüfusun seyrek olduğu yerlerde görülmektedir. Bu alanlarda endüstri, sanayi faaliyetlerinin gelişmemiş olmasından dolayı tarım dışı faaliyetin yaygın olmaması ve bir de iş gücü ihtiyacının düşük olması nedeniyle göçe neden olmuş ve bu alanlarda sonuç olarak ormanlaştırılmıştır (Gellrich vd. 2006).

İsviçre’de yapılan başka bir araştırma da ise, dağlık alanlardaki tarımsal aile işletmelerinin üretim faktörleri açısından sürekli bir değişim içerisinde olduğunu göstermektedir. DAB bölgelerindeki tarımsal işletmeler DAB olmayan alanlarla destek verilmediği takdirde rekabet etmede zorlandıkları ortaya konmuştur. Küçük aile işletmelerinin üretimden çekilmesini en aza indirmek için verilen destekler İsviçreli üreticilerin tarımsal gelirinin yarısına denk gelmektedir. Orta İsviçre’de dağlık alanlarla kent merkezlerinin birbirine yakın olması tarım dışı iş imkanlarını artırmayı sağlamada bir fırsat olarak görülmektedir. Birçok AB ülkesinin dağlık alanlarına göre daha az değişiklikler meydana gelen dağlık alanlarda ekosistemi koruyan, biyoçeşitliliğin devamını sağlayan, gıda üretimine katkıda bulunan bir üretim yapısı oluşturulmuştur. Aile işletmelerinin devamlılığı yaş, eğitim vb. sosyo-kültürel faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Yapılan bir çalışmada üreticilerin % 68’i dezavantajlı bölge desteğinden yararlandığı ölçüde işletmelerini büyüteceklerini söylemiştir. Üreticilerin yaşlarıyla tarımsal faaliyete devam etme isteği ilişki göstermiş ve daha genç üreticiler tarımsal faaliyetlere devam etme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir (Huber vd. 2015).

4.2.7 Almanya

Almanya'nın birçok dağlık DAB alanlarında süt üretimi önemli bir ekonomik değer sahipken süt rejimi, zorlu ve değişen iklim koşulları süt üretiminin azalmasına neden olmuştur. DAB'lerde özellikle hayvancılık faaliyetinde azalmalar başlamış, % 70 süt işletmesi üretimden vazgeçtiğini ortaya koymuştur. İŞletmeler küçük aile işletmeleri olup, süt üretici fiyatlarının düşmesi ile artan maliyetler karşısında zorlanmıŐtır. DAB alanlarında sürdürülebilir süt üretimi için masrafları karŐılayacak ölçüde destek miktarının olması gerektiği vurgulanmıştır.çalışmada, DAB'de ormanlaşmanın aksine sosyal, kültürel veevresel öneme sahip tarımsal faaliyetin devam etmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Ancak destekler alan başına üretimden bağımsız verilmesi yerine desteklerin ekimi garanti ürünlere ya da hayvan başına verilmesi gerektiğinden ortaya konmuştur (Luick 1998).

4.2.8 Portekiz

Yapısal olarak benzediği AB lkeleri gibi dağlık, iklim Şartlarının zorladığı alanlarda rekabetin düşük olduğu küçük işletmelerle tarımsal üretim gerçekleŐirken, üreticilerin birçoğu desteklerin olmaması durumunda Şehir merkezlerine göç etme noktasındadırlar. Portekiz DAB sınıflandırması içerisinde ağırlıklı olarak dağlık alanlara yer vermiştir. DAB ynelikalıŐmanın yapıldığı Centro (küçük işletmeler işletme genişliği 6,7 ha arasında, küçükbaş hayvan işletmeleri) ve Alentejo (orta büyüklükteki işletmeler işletme genişlikleri 163 ha arasında deđiŐirken, koyun-sığır karıŐık işletmeler) dağlık bölgeler olup, hayvancılık faaliyeti ve dezavantajlı bölge destekleri sayesinde üreticilerin yerelde kalkınması sađlanmıŐtır (Jones vd. 2016).

4.2.9 Diğer rnek lkeler

Slovenya'nın % 85'i DAB ve bunun da % 72'si dağlık alanlar olarak sınıflandırılmıŐtır. Bunun başlıca sebepleri, DAB desteklerinin içerisinde dağlık alan desteklerinin daha yüksek olması ve DAB olarak tanımlanan alanların sınıflandırmasında son yıllarda artış

göstermesidir (Baráth vd. 2018). Tarımsal faaliyetin devamlılığı için destekler özellikle DAB alanlarında önemlidir. Yapılan çalışmada DAB olan ve olmayan bölgeler arasında arazi ve işgücü verimliliği karşılaştırılmış ve DAB olan alanların tarımsal üretimde rekabet edebilmesi için desteklerden yararlanması gerektiği sonucuna varılarak, desteklerin bu bölgeler için önemi vurgulanmıştır (Baráth vd. 2018).

İskoçya'nın ise işlenebilir tarım arazisinin % 85'i DAB olarak belirlenmiş, bu bölgelerde özellikle sığır ve koyun yetiştiriciliği gibi geçimlik aile işletmelerinin olduğu ve nispeten düşük nüfusun olduğu alanlar olarak ifade edilmiştir (Gelan ve Schwarz 2008). Destekler tarımsal üretimin devamlılığın ve üreticilerin de tarımsal faaliyette kalmasını sağladığı (Gelan ve Schwarz 2008) ortaya konmuştur. Dezavantajlı bölge desteklerinin kaldırılması ya da olmaması halinde bu alanlarda hayvansal üretimin azalacağı ve sürdürülebilirliğin bundan etkileneceğinden ahsedilmiştir (Gelan ve Schwarz 2008).

Arnavutluk'ta dezavantajlı bölgeler için düşünülen tarımsal üretimin yanında farklı olarak 'enerji park, biopark' alanlarının oluşturulması gündeme gelmiştir. Böylece hem turistik hem de tarım dışı gelire yönelik ortamın ve yatırımların oluşması sağlanacaktır (Sirika 2013). Geleneksel tarım gıda, turizm, ormancılık, tıbbi bitki yetiştiriciliği vb. ürünlerin yanında asıl 'enerji park, biopark' alanlarının yanında hem tarımsal kalkınmayı hem de üreticilerin sosyal ve ekonomik olarak yaşantılarının iyileştirilmesine yardım edeceği öngörülmüştür (Sirika 2013).

DAB desteklemeleri İngiltere'de yükseltisi fazla olan yerlerin sürdürülebilir toprak işlemeyle birlikte çevreyi korumayı amaçlanmıştır. DAB ödemesi sadece sığır ve koyun yetiştiricileri üzerinden yapılmaktadır.

Slovakya'da DAB desteklerinin amacı, kırsal alanda yaşayan tüm herkesi kapsayacak şekilde planlanmış olup, doğa dostu sürdürülebilir ekonomik üretim teknolojisinin uygulanması ve göçün engellenmesi benimsenmiştir.

Çek Cumhuriyeti'nde ise, DAB destekleri zor koşullarda hayatını sürdüren tarımsal işletmelerin yeterli gelirlere sahip olması, toprakların ve doğal kaynakların (özellikle suyun) korunması, kırsal nüfusun dengede tutulması ve çevreye-doğaya dost tarımsal üretimin yapılması amacıyla destek verilmektedir. İşlenebilir tarım arazilerinin % 15 dağlık alan, % 28 diğer dezavantajlı bölgeler ve % 6 da üçüncü kategori olmak üzere toplam yaklaşık % 50 tarım arazisi DAB olarak belirlenmiştir (Štolbová ve Hlavsa 2008).

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma bölgesinde yapılan anketler sonucu veriler derlenerek tanımlayıcı istatistikler ve uygun analiz yöntemleri kullanılarak sonuçlar elde edilmiştir. Tarımsal işletmelerin demografik, ekonomik göstergeleri, üreticilerin politikalara karşı tutumları çizelgeler halinde verilmiş ve yorumlanmıştır.

5.1 Üreticilerin Demografik Özellikleri

Üreticiler sosyoekonomik özellikleri açısından incelendiğinde; çizelge 5.1'e göre anket yapılan tüm yerleşim alanları için üretici yaş ortalaması 48'dir. Dağlık bölgelerde yaşayanların yaş ortalaması 46, yarı dağlık bölgelerde yaşayanlar 53 ve ovalık alanlarda yaşayan üreticilerin ise 42'dir. En genç üretici 19 yaşında olup, dağlık alanda yaşamakta; en yaşlı üretici ise 75 yaşında ovalık alanda yaşamaktadır. Hemen hemen her ülkede kırsal alanda tarımla uğraşanların yaş ortalamasının yüksek olması tarımın en önemli sorunlarından biridir (Anonymous 2012, Sossidous vd. 2013, Bogdanov 2014, Namiotko vd. 2017). İngiltere'de kırsal nüfusun yaş ortalaması bir çalışmada 57 olarak belirtilirken (Harvey ve Scott 2015), AB'nin kırsal kesimlerinde yaşayan üreticilerin ortalamasının üçte ikisinin 65 yaşından büyük olduğunu göstermiş ve AB'nin yeni projelere vereceği destekle yaş ortalamasının 40 yaşının altına çekilmeyi planlayarak tarımsal nüfusu gençleştirme politikası oluşturulmaktadır (Anonymous 2016, Anonymous 2018b).

Araştırma bölgesinde anket yapılan üreticilerin yaş ortalamaları dikkate alındığında ise 'nispeten genç' bir nüfus olduğu söylenebilir. Ancak ilerleyen çizelgelerde her ne kadar üreticilerin yaş ortalamaları genç olsa da politika senaryolarına karşı verdikleri tutumlar açısından yaş incelendiğinde genellikle mevcut durumu koruma ya da değiştirmeme durumu ortaya çıkmıştır. Bu durum belli başlı sosyoekonomik faktörlerin de bir arada bulunmasına ilişkili olup, özellikle genç nüfusun tarımsal faaliyetle uğraşmak istememesi ve yaşlanan tarımsal nüfus (Spulerova vd. 2016) üreticilerin davranış tutumlarını etkilemektedir. Yapılan bir çalışmada bölgeler arası farklılaştırılmış tarımsal desteğin etkisinin tarımsal gelire olumlu etkisi olmasına rağmen kimi zaman genç

nüfusun göçünü engelleyemediğini de ortaya koymaktadır (Katsoros 1998, Fan ve Hazell 2000, Lipper vd. 2007) ve daha yaşlı üreticilerin de yerleşmiş geleneksel tutumlarının (MacDonald vd. 2000) olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla tüm bu noktalar ışığında tarımda nüfusun gençleşmesi önemlidir.

Eğitim; her üç yerleşim yeri için de farklılık göstermemiş olup, üreticilerin % 81,9'u ilkokul mezunudur. Sırasıyla ortaokul mezunları (% 9,4), lise mezunları (% 5,1) ve üniversite mezunları (% 2,2) gelmektedir. Okuma yazma bilen fakat okula gitmeyen ve okuma yazma bilmeyen 1'er üretici bulunmaktadır. Bundan dolayı da lojistik regresyon analizi sırasında dikkate alınamamıştır. Eğitimin düzeyinin yeniliklerin benimsenmesinde ve çiftçi kararlarında önemli bir noktada olduğu (Rogers 1961) gibi eğitimde harcanan sürenin de önemli olduğu (Özer ve Özden 2016) bilinmekte ve bununla birlikte DAB'de yapılan bir çalışmada eğitim seviyesinin ve süresinin karar vermede pozitif etkisinin olduğu ortaya konmuştur (Namiotko vd. 2017).

Tarımsal faaliyetle uğraşan üreticiler genellikle kalabalık nüfuslardan oluşmaktaydı ancak son yıllarda gerek iş gücünün tarım dışına kaymasıyla birlikte gerekse başka nedenlerden dolayı aile nüfuslarında azalmalar meydana gelmiştir. TÜİK 2018 aile fertleri araştırmasına göre 2012 yılında tarımda 3,7 kişi olan hane halkı büyüklüğünün 2017 yılında 3,4'e gerilemiştir (Anonim 2018f). Çizelge 5.1'e göre araştırma bölgesinin de ortalama hane halkı büyüklüğü Türkiye ortalamasına benzerlik göstererek 3,8'dir. Dağlık alan ve ovalık alanlarda bu sayı 4 iken, yarı dağlık alanlarda 3,5'dur.

Araştırma sahasında sadece 3 işletmede yabancı iş gücü çoban olarak istihdam edilmiştir. İşletmelerin birinde 12 ay, diğer ikisinde ise daha kısa süreli zamanlarda çoban çalıştırılmaktadır. 12 ay çoban çalıştıran işletme Türklerin çalışmamasından şikayet etmekte ve Suriyeli çalıştırmaktadır *.

* Çobanın maaşı 2000 TL/ay'dır

Çizelge 5.1 Yerleşim alanlarına göre üreticilerin sosyal göstergeleri

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam	
	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std
Yaş	46,35	11,76	52,82	10,11	42,18	12,76	47,72	12,21
Eğitim	3,09	0,65	3,18	0,58	3,48	0,82	3,24	0,69
Hane büyüklüğü	4,07	1,35	3,53	1,14	3,90	1,06	3,80	1,20
İşletme sayısı	43		55		40		138	

5.2 Üreticilerin Ekonomik Göstergeleri

Üreticiler ekonomik göstergeler açısından incelendiğinde; genellikle küçük aile işletmeleri olup, % 50,1'nin üretici gelirlerinin yıllık 10.001-20.000 TL (2. Kategori) arasında olduğu belirlenmiştir. AB'de de benzer şekilde tarımsal işletmelerin üçte biri küçük işletmelerden oluşmaktadır (Anonymous 2012). Üretici gelirlerinin 20.001-30.000 TL (3. Kategori) arasında olduğunu söyleyen % 21,7 ve 30.001TL'den (4. Kategori) fazla olduğunu söyleyen % 18,8'dir. Gelirlerinin 10.000 TL'den daha az kazandığını beyan eden üreticiler % 9,4 oranındadır.

Üreticilerin yaşam standartlarıyla ilgili olarak konut tercihleri ya da zorunlulukları da incelenmiştir. Üreticilerin % 67,39'u (93 üretici) konut tercihi olarak taş, beton gibi yapıları tercih ederken, % 18,84'ü (26 üretici) ise naylon çadırlarda yaşamaktadır. Çadırlarda yaşayan üreticilerin çoğu gelir olarak daha düşük gelir grubunda yer almakta ve özellikle de dağlık alanlarda yaşamaktadırlar. Son yıllarda bölgede kıl çadırı yerine naylon çadırının kullanımı yaygınlaşmıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında kıl çadırı dokumasının azalması, naylon çadır fiyatının daha ucuz olması ve hava şartlarından etkilenmesinden dolayı da naylon çadırın sık sık değiştirilebilmesinden dolayı tercih edilmesi gelmektedir. Bölgenin vazgeçilmez Yörük teması olan kıl çadırını kullananların üreticilerin oranı ise (6 üretici) % 4,35'dir. Kıl çadırı kullanmalarının nedeni ise, alışkanlık ve sıcaktan-soğuktan korunması özelliğidir. Bölgenin bir diğer özgün konut tipi olan kerpiç evlerde ise üreticilerin % 9,42'si (13 üretici) yaşamaktadır.

Yine üreticilerin beyanları doğrultusunda gelirlerinin ne kadarının tarımdan olduğu hesaplandığında her bölge için toplam gelir içinde tarımın payı % 90'nun üzerindedir. Aynı şekilde üreticilere tarım dışı faaliyetleri sorulduğunda toplamda % 23'ü tarım dışı faaliyetle de uğraştığını belirtmiştir. Bu oran hemen hemen her bölgede de benzerlik göstermektedir.

Deneyim tarımsal faaliyette karar alma, yenilikleri benimseme, sürdürülebilirlik ve uygulanabilirlik açısından önemli ve belirleyici bir özelliktir. Nitekim lojistik regresyon sonucunda da deneyimin tutum ve davranışların ortaya konmasında anlamlılık düzeyinde ilişki vardır. Çizelge 5.2'de üreticiler arasında deneyim ortalamasının tüm yerleşim yerlerinde 30,6 yıl çıkmış ve en yüksek ortalama yarı dağlık alanlarda 35 yıl olmuştur.

Üreticilerin desteklerden yararlanabilmesi için ÇKS ve DKKYB üye olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla DKKYB'ne üyelik tüm üreticilerde mevcuttur. Çizelge 5.2'de görüldüğü üzere Ziraat Odasına üyelik tüm yerleşim yerleri ortalamasında % 83 olurken, en yüksek % 89 oranıyla yarı dağlık alanlarda olmuştur. Üreticilere girdi temini açısından önemli bir rol üstlenen TKK'nin ise, % 36'lık bir oranla üye olma açısından 3. sırada tercih edilmiştir. 4.sırada tercih edilen üyelik ise % 15'le Süt Birliği olup, özellikle dağlık alanlarda süt üretiminin fazla olmasından ve üreticilerin çoğunlukla süt tedarik etmesinden dolayı dağlık alanlarda % 33 oranında tercih edilmiştir. Diğer üyelikler ise birleştirilmiş olup; en az üyesi olan sulama, tarım satış kooperatifi vb. birlik/kooperatiflerin hepsi tek bir seçenek olarak gösterilmiş ve toplamda % 25 oranına sahiptir.

Çizelge 5.2'de görüldüğü üzere üreticilerin üretim maliyetlerini karşılamak için kullandıkları borç kaynakları incelendiğinde; üreticilerin % 55'inin tarımsal amaçlı kredi kullandığı görülmüştür. Bu oran % 65 ile yarı dağlık alanlar ve % 60'la da ovalık alanlar olduğu görülmektedir. Temel sebeplerin başında ovalık ve yarı dağlık bölgelerde işletme yatırımları, yeniliğe açıklık gibi kavramlardan dolayı üreticiler daha farkındalık göstermektedir. Bu oran daha öz kaynaklarıyla faaliyet sürdüren dağ köylere için % 37 olmuştur. Borçlanılan bankanın kaynağına bakıldığında devlet bankası (% 54) olan

Ziraat, TTK (devlet bankası olarak değerlendirilmiştir), Halkbank görülmekteyken, oranı çok düşük olmasına rağmen özel bankalar (TEB, Şekerbank ve Denizbank) da finansman kaynakları arasında yer almıştır.

Üreticilerin girdi temini noktalarına bakıldığında ilk sırada gübre, ilaç ve yem bayisi gelmektedir. Uzun vadede geri ödemeleri ve ödenme gününün kurundan ödenmesine rağmen (veresiye yazdırmalarından dolayı) özel kuruluş, girdi teminin de bu bayiler tercih edilmiştir. Girdi kaynakları açısından bayiler genel ortalama (% 82) da dağlık alanlarda (% 91) da ilk sırada, ikinci sırada % 83'le ovalık alanlar ve sonrasında da % 75'le yarı dağlık alanlar gelmektedir. Bu da üreticilerin girdi maliyetleri ve teminleri konusunda yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

Çizelge 5.2 Yerleşim alanlarına göre üreticilerin ekonomik göstergeleri

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam			
	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std		
Gelir*	2,21	0,74	2,22	0,71	3,20	0,94	2,50	0,91		
Tarımsal gelirin toplam gelir içerisindeki payı (%)	90,47	17,21	91,48	17,47	94,25	15,17	91,97	16,70		
Tarım dışı faaliyet	0,28	0,45	0,24	0,43	0,18	0,38	0,23	0,42		
Deneyim (yıl)	28,74	13,58	35,06	12,95	26,35	13,14	30,57	13,64		
En çok tercih edilen kooperatif/birlik üyelikleri	DKKYB	1,00	0,00	1,00	0,00	1,00	0,00	1,00	0,00	
	ZO	0,70	0,47	0,89	0,32	0,87	0,34	0,83	0,38	
	TKK	0,28	0,45	0,45	0,50	0,33	0,47	0,36	0,48	
	Süt Birliği	0,33	0,47	0,13	0,34	0,00	0,00	0,15	0,36	
	Diğer**	0,19	0,39	0,31	0,47	0,23	0,42	0,25	0,43	
Borç Kaynakları	Tarımsal Kredi Borcu	Evet(1) Hayır (0)	0,37	0,49	0,65	0,48	0,60	0,50	0,55	0,50
		Borçlanılan Banka	Kamu	0,35	0,48	0,65	0,48	0,58	0,50	0,54
	Özel		0,02	0,15	0,04	0,19	0,03	0,16	0,03	0,17
	Girdi Borcu	Bayi (İlaç-Gübre-Yem)	0,91	0,29	0,75	0,44	0,83	0,39	0,82	0,39
		TKK	0,00	0,00	0,02	0,14	0,00	0,00	0,01	0,09
		Diğer	0,00	0,00	0,02	0,14	0,00	0,00	0,01	0,09
İşletme sayısı		43		55		40		138		

*Gelir: (1) 5.001-10.000 TL arası (2) 10.001-20.000 TL arası (3) 20.001-30.000 TL arası (4) 30.001TL'den daha fazla

** Diğer üyelikleri; Sulama Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifi, Orman Kooperatifi vb.

5.3 Üreticilerin Tarımsal Varlıkları

Türkiye’de ortalama işletme genişliği yaklaşık 60 da ve TÜİK 2018 verilerine göre işletme başına 5,9 parçadan oluşmaktadır. Araştırma sahasında ise, ortalama işletme genişliği 37 da olup, en yüksek yarı dağlık ve ovalık alanlardaki işletmeler olmuştur. En düşük işletme genişliği ise, topografya, coğrafya gibi etmenlerin etkisinin daha çok hissedildiği dağlık alanlar olmuştur ve ortalama 18,8 da işletme genişlikleri bulunmaktadır. Parçalılık Türkiye tarım arazileri için önemli sorunların başında gelmektedir. Düzenlenen yasalarla toprakların bölünmesi engellenmeye çalışılsa da ne yazık ki hala topraklar bölünerek, tarımda ve üretimde etkinsizliğe neden olmaktadır. Araştırma bölgesi için parçalılık ortalama 5 olurken, yarı dağlık bölgelerde 7’ye kadar çıkmış, dağlık ve ova alanlarda ise yaklaşık 4 parça olmuştur. Çizelge 5.3’te araştırma bölgesinin tarım topraklarındaki ekilen ürünlere bakıldığında ilk sırada maalesef nadas alanları % 35’le gelmektedir. Ova ve yarı dağlık alanların maliyetleri, iş gücünü vb. karşılayamadığı için birinci sınıf tarım toprakları boş kalmaktadır. Ekim alanı açısından ikinci sırada ise en önemli tarla ürünlerinden buğday % 28’le gelmektedir. Buğday alanları da en fazla dağlık köylerde görülmüştür. Nohut ekim alanı % 22,7 olmuş, yarı dağlık ve ovalık alanlarda yetiştirilirken, dağlık alanlarda yetiştiriciliğe uygun değildir. Zeytinlik ve bağ alanları açısından bakıldığında sırasıyla % 16,8 ve % 10,1 olarak gerçekleşmiştir.

Araştırma bölgesinde az sayıda da meyve üreticisi bulunmaktadır. Ancak sayıları az olmasından dolayı sıralamaya alınmamıştır. Araştırma bölgesindeki sadece 4 işletme son 3 yılda zeytin ve kayısı ağaçlarına bitkisel ürün sigortası yaptırmıştır.

Üreticilerin % 60’nın tarım makine ve ekipmanı bulunmaktadır. Kendi arasında çok çeşitlilik gösterse de en temel olarak traktör, römork, ekim- ilaçlama-gübreleme makineleri ve toprak işlemek için pulluk vb. ekipmalara sahiptirler. Üreticilerin % 81’inin kendisine ait, ortağa veya kiraya işlediği/ verdiği tarımsal arazisi bulunmaktadır. Ancak birçoğunda girdi maliyetlerinin yüksek ve arazilerin parçalı, taşlık (özellikle dağlık alanlardaki) olması nedeniyle üretim yapılmamakta ve birçoğu nadas olarak bekletmekte ya da hayvan otlatmak amacıyla kullanmaktadır. Üreticilerin % 11,59’unun

tarımsal arazisinin olmamasına rağmen tarım alet ve ekipmanları bulunmaktadır. Tarım makinesi bulunan her işletmenin traktörü varken, biçerdöveri olan işletme bulunmamıştır.

Çizelge 5.3 Üreticilerin yerleşim alanına göre bitkisel üretim varlığı

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam	
	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std
Toplam arazi (da)	18,73	25,00	49,53	38,86	39,48	37,75	37,02	36,90
Parsel sayısı (adet)	3,72	6,01	7,26	6,34	3,85	3,82	5,17	5,83
Buğday (da)	31,00	27,10	28,46	17,83	25,40	19,88	28,23	19,93
Nohut (da)	-	-	16,71	10,11	28,57	21,16	22,64	17,08
Nadas (da)	23,59	20,91	36,06	33,47	37,13	47,65	32,62	34,76
Zeytin (da)	6,50	2,38	18,65	13,62	17,10	12,45	16,71	12,67
Bağ (da)	3,25	0,35	10,87	10,00	11,00	11,74	10,46	10,17
İşletme sayısı	43		55		40		138	

Üreticilerin yerleşim alanlarına göre hayvan sayısına bakıldığında bölge özelinde küçükbaş hayvan varlığı yönünden zengin olduğu görülmektedir. Küçükbaş hayvanların yemi dönüştürmedeki verimliliklerinin yüksek olması (Porqueddu vd. 2017, diğer makale), topografyanın uygun olması (Pender 2004, Namiotko vd. 2017) vb. nedenlerden dolayı tercih edilmektedir. Üreticilerin sahip oldukları büyükbaş hayvanlar aile tüketimine yönelik olup, küçükbaş hayvanın sezonluk süt vermesinden dolayı yıl boyu süt ve yoğurt ihtiyaçlarını gidermek için işletmeler ortalama 1-2 baş büyükbaş sahibidir. Büyükbaş hayvan olmayan işletmeler ise kendi arasında süt takasına gitmektedir. Büyükbaş hayvan varlığının benzer yapısı bölgenin geçmişten getirdiği bir özellik olup, yapılan önceki çalışmada da Antalya kıl keçisi üreticilerinde de görülmüş ve aile tüketimine yönelik olduğu benzerlik göstermiştir (Dellal 2000).

TÜİK 2018 tarımsal işletme verilerine göre Türkiye'nin büyükbaş hayvan varlığı % 44,5 oranında 1-4 baş arasında olup, işletmelerin % 22,2'si 5-9 baş arasında büyükbaş hayvana sahiptir. İşletmelerin büyükbaş hayvan varlığı 10-19 baş arasında olanlar oranı % 17, 20-49 baş arasında olanların oranı ise % 11,8'dir. 50-149 baş arası büyükbaş hayvan sahiplerinin oranı % 3,9 iken, 150-300 baş arasındaki işletmelerin oranı % 0,4 ve 300

başdan fazla olan işletmelerin oranı % 0,2'dir. Araştırma bölgesindeki ortalama Türkiye ortalamasının da altında olup işletme başı yaklaşık 1 baştır ve üreticilerin % 8,69'unda büyükbaş hayvan (sığıır) bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan özelinde incelendiğinde ise, bölge ağırlıklı olarak keçi yetiştiriciliğine uygun olmasından dolayı kıl keçisi bulunmaktadır. Anket sırasında kıl keçisi, honamlı, kilisli ırklarına rastlanmıştır. Ayrıca özellikle Mut ilçesinde Halk Elinde Islah Küçükbaş Yetiştiriciliği Projesi kapsamında küçükbaşa yönelik başka destekleme araçları oluşmuştur. Ancak bu durumdaki işletmeler bölgede kıl keçisi yerine koyuna yönelik verilen destek olmasından dolayı keçi yavaş yavaş yerini koyuna bırakmıştır. TÜİK 2018 verilerine göre Türkiye'de küçükbaş hayvanı olan işletmelerinin % 28,5 'i 50-149 baş arası küçükbaşa sahip, 20-49 baş arası küçükbaş hayvanı olan işletme oranı % 17,7'dir. 10-19 baş hayvanı olan işletme oranı % 14, işletmelerin % 12,3 ise 151-299 baş arası küçükbaş hayvana sahiptir. İşletmelerin 1-4 baş arasında hayvan varlığı olanların oranı % 11 iken, 5-9 baş arasında sürüye sahip işletmelerin oranı % 10,3 ve 300 başdan daha fazla hayvana sahip olanların oranı % 6,2'dir. Koyun varlığında % 28,5 içerisinde yer alan araştırma bölgesi keçi varlığında ise % 12,3'lük kısım içerisinde yer almıştır. Çizelge 5.4 araştırma bölgesinin hayvan varlığını göstermektedir. İşletme başına ortalama 166 baş keçi varlığı bulunmakta olup, ovalık alanlarda 185 başa, dağlık alanlarda ise 173 başa kadar çıkmıştır. Yarı dağlık bölgelerde bu ortalama biraz daha düşmüş ve 146 baş olarak belirlenmiştir.

Koyun varlığında ise, ortalama 65 baş olarak gerçekleşmiş olup, bu oran en yüksek 118 başla ovalık alanlardır. Koyun varlığının bu denli yüksek olmasının temel sebepleri arasında bölgenin iklim şartlarının koyun için çoğunlukla ova bölgelerinin uygun olması ve yukarıda da bahsedildiği gibi halk elinde ıslah projesinde çoğunlukla Mut ilçesindeki ovalık alanlarda yaşayan üreticiler arasında gerçekleşmiştir. Dağlık ve yarı dağlık alanlara bakıldığında koyun sayısı sırasıyla ortalama 54 baş ve 34 baş olarak belirlenmiştir. Bölgenin doğa yapısı, topografyası ve iklimi düşünüldüğünde aslında arıcılık faaliyetine uygun olduğu düşünülmüş, ancak üretici görüşmelerinde arıcılığın meyve ağaçlarında sık ilaçlama yapılması sonucunda arıların ölmesinden dolayı çok fazla yapılamadığından bahsetmişleridir. Nitekim kovan sayısı da işletme başına ortalama 1'dir. Ortalama kovan sayısının en fazla ovalık bölgelerde olduğu görülmüş,

en fazla kovan sahibi işletme 30 kovanla Mut ilçesi ova köyünde yaşayan üreticiye rastlanılmıştır.

Üreticilerin % 4,34'ü (6 üretici) bankalardan kredi kullanmasından dolayı da son 3 yılda hayvan sigortası yaptırmıştır. En az 6 küçükbaş hayvan sigortası yaptırılırken, en fazla 70 küçükbaş hayvan sigortası yapılmıştır. Büyükbaş hayvan sigortasının üreticiler açısından ticari olmamasından dolayı yaptırılan üretici olmamıştır.

Üreticilerin en zorlandığı konusu ise yem maliyetleridir. Üreticiler merada, çayırdaki veya kendi arazisinde hayvanlarını otlatmaya çıkarsa da hem takviye besin olarak hem de otlatmaya götüremediği zamanlarda kesif ve kaba yeme ihtiyaç duymaktadır. Üreticiler otlatmanın dışında ortalama 6 ay da kesif ve 12 aya yakın kaba yem vermektedir. Tükettikleri yem miktarı sürü büyüklüğüne veya hayvanların ağırlıklarına bağlı olsa da hemen hemen her üretici günde 1 kg/baş kesif yem verirken, 1 çuval (50 kg) kaba yem vermektedir. Saha çalışmasının yapıldığı dönemde yem fiyatları 60 TL/çuval olmuştur. Kaba yem ihtiyaçlarının büyük bir kısmı kendi tarım arazilerinden biçtikleri otlardan karşılanmaktadır.

Yem maliyetleriyle birlikte veteriner, aşı ve ilaç masrafları da üreticiye maliyetli gelmektedir. Araştırma bölgesinde üreticilerin sürülerinin büyüklüğüne göre maliyetleri değişiklik gösterse de yem, veteriner, aşı, ilaç masrafı hayvan başına ortalama 250 TL/yıl'dır.

Çizelge 5.4 Üreticilerin yerleşim alanına göre hayvan varlığı

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam	
	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std
Sığır (baş)	1,05	6,13	0,82	2,12	0,73	3,54	0,86	4,11
Koyun (baş)	54,07	72,97	33,53	73,10	118,63	161,05	64,59	111,34
Keçi (baş)	173,44	121,20	145,80	91,70	184,75	172,40	165,70	128,69
Arıcılık (kovan)	0,30	1,42	0,51	1,50	2,88	7,87	1,13	4,52
İşletme sayısı	43		55		40		138	

Keçi coğrafya ve topografyası zorlu dağlık, kayalık bölgelerde yetiştirilmesi ve otlatılması uygun bir hayvandır. Bundan dolayı üreticilere otlatma süre ve kaynakları sorulmuştur. Ancak burada önemli bir husus dağlık ve yarı dağlık alanlarda yaşayan üreticilerin evlerinin yanlarında bir nevi mera olması sebebiyle ilk etapta mera cevabını veren sayısı azdır. Ovalık alanlarda yaşayan üreticiler yazları çoğunlukla göç ettikleri için merada otlatma cevabı onlar arasında (% 67) daha yaygın olmuştur. Tüm yerleşim yerlerine bakıldığında da hemen hemen birbirine yakın değerlere sahiptir. Üreticilerin yaylalara çıkıp çıkmama durumu incelenmiş olup, % 62'sinin yaylalara çıktığı ve ortalama 4 ay kaldıkları belirlenmiştir. Anket sonuçlarına göre yaylalara ise Nisan-Ekim ayları arasında gitmektedirler. Yaylalara gitmediğini söyleyen % 38'lik bir kesimin büyük bir bölümü dağlık alanlarda yaşayan üreticilerdir. Otlatma süresi ise diğer önemli bir noktadır. Genele bakıldığında üreticiler iklim ve hava koşulları da göz önüne alındığında yaklaşık 9 ay kadar dışarıda otlatma imkanı bulmaktadır. Bu oran yüksek rakımlı dağ köylerinde kışın kar, yağmur olduğu aylar dikkate alındığında 7 ay olmuş, ovalık alanlarda da 8 ay olmuştur. Çizelge 5.5'de de görüldüğü üzere yarı dağlık alanlar 10 ay otlatma süresiyle nispeten daha uzun otlatma imkanı sağlamaktadır.

Hayvanların sağım süresi dikkate alındığında genelde Nisan-Ağustos dönemi olduğunu düşünüldüğünde 4 ay kadar üreticiler sağım yapmaktadır. Süt verimine bakıldığında, koyun keçi sütü birlikte değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bölgede koyun sütü verimi 0,35/gün kg, keçi sütü verimi ise ortalama 0,5 kg/gün'dür. Ancak keçisine iyi bakan üreticilerin 0,75/gün kg ve 1 kg/gün süt aldıkları hayvanları mevcuttur. Günde bir kere sağım yapmaktadırlar. Ovada koyun varlığı ve süt veriminin dağlık alanlara göre düşük olmasından dolayı tüm yerleşim yeri ortalaması 0,58 kg/gün'dür. Dağlık alanlarda bu değer 0,73 kg/gün'e kadar çıkmaktadır. Üretim sezonu süresince (sağım süresi) tüm yerleşim yerleri ortalaması 6575 kg süt üretimi gerçekleşmiştir. Üretimin 7740 kg'la en yüksek olduğu, verimin de yüksek olmasından dolayı (0,75-1 kg/gün- arasında değişmekte) dağlık alanlar olmuştur.

Çizelge 5.5'e göre üreticiler ürünlerini süt, peynir ve tereyağı olarak satmaktadır. Bölgenin (Silifke) yoğurdu meşhur olsa da üreticiler yapıp satmadıklarını söylemişlerdir. Süt satan işletmelerin % 82,46'sı tüccara satarken, % 12,28'i direk

müşteriye satıyor, tarlada satanların oranı % 1,75, yerel pazarda kendisi (% 1,75) ve kooperatife satanların oranı ise % 1,75 olmuştur. Tüccarların bölgede aktif olmasının en önemli temel nedenleri arasında özellikle dağlık alanlardaki üreticilerin sürekli pazara ulaşımının güç olmasıdır. Tüccara verilen sütler 1,9 TL/kg'a satılmıştır. Satılan sütlerin çoğu dağlık ve bir kısım yarı dağlık yerleşim yerlerinde olup, yarı dağlık ve ovalık alanlarda çoğunlukla peynir olarak satılmaktadır. Üreticilere yoğurt yapıp yapmadıkları da sorulmuş ancak hepsi ev tüketimi dışında yoğurt yapmadığını söylemiştir. Tereyağı da az yapılmış, süt çoğunlukla peynir olarak değerlendirilmiştir. Süt, tereyağı ve peynirleri nereye, nasıl satıyorsunuz sorusuna ise, tüccarın gelip aldığını söylemişlerdir. Üreticilerin % 8,69 (12 üretici) tereyağı yapıp satarken, zahmetli ve üretim miktarının az olmasından dolayı 35 TL/kg'dan önceden tanıdığı kişilere satmaktadırlar. Üreticilerin birçoğu Haziran-Ağustos aylarında peynir üretimi de yapmaktadır. Peynir yapımı olarak en az deri ve çökelek tercih edilmiş, peynir yapan üreticilerin % 38,95'i kendileri pazarda satmış, % 23,16'sı tüccara satmış, % 31,58'si tanıdıklarına ya da yem karşılığı vb. durumlara karşılık satmış ve % 6,32'si ise hem kooperatife hem de tanıdıklarına satmıştır. Peynir üretimi tüm yerleşim yeri ortalaması 407 kg olup, 442 kg'la en yüksek yarı dağlık alanda peynir üretimi gerçekleşmiştir.

Üreticilerin canlı hayvan satışları çizelge 5.5'de verilmiştir. Yerleşim bölgelerinin ortalaması 51 başla ilk sırada kuzu satışı gelmiş, ikinci sırada ise 47 başla oğlak satışı olmuştur. Koyun ve keçi anaç satışları ise sırasıyla 22 ve 27 baş olarak gerçekleşmiştir. Canlı hayvan satışlarının bölgelere göre ayrımına bakıldığında dağlık alanlarda 38 başla oğlak olurken, 67 başla yarı dağlık ve 64 başla da ovalık alanlarda kuzu satışı olmuştur. İşletme kaydının çok tutulmaması sebebiyle bu satışlarda bir önceki yıla (2016) ait olup, kurban satışlarındaki koyun ve keçiyi de içermektedir. Üreticiler canlı hayvan olarak en fazla % 64,50'si oğlak, % 48,55'i keçi, % 26,81'i kuzu ve % 13,04'ü koyun satmıştır. Üreticiler canlı hayvanlarını çoğunlukla tüccara ve özellikle kurban bayramı dönemlerinde ilçelerde kurulan hayvan pazarlarında satıyorlar. Üreticiler oğlak satışında % 33,71'i yerel pazarda kendileri satarken % 41,57'si tüccara satmış, % 24,72'si ise kasaplara ve tanıdıklarına satmıştır. Kuzu satanların % 37,84'ü kendisi yerel pazarda, % 56,76'sı tüccara ve % 5,40'da kasaplara satmıştır. Keçi satan üreticilerin % 49,25'i yerel pazarda kendisi satmış, % 35,82'sini tüccara satmış ve % 14,93'ünü ise kasaplara

satmıştır. Koyun satışlarında ise, üreticiler % 38,89 oranında kendileri yerel pazarda satmış, % 55,55'i tüccara satmış ve % 5,56'sı ise kasaplara satmıştır.

Üreticilere hem sertifikalı tohum hem de suni tohumlama yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Araştırma sahasında sertifikalı tohum kullanan üreticiye rastlanılmamışken, suni tohumlama yapanların oranı % 5,80 (8 üretici), yapmayanların oranı ise % 94,2 olmuştur.

Üreticilerin % 71,02'si bitkisel üretim desteklerinden yararlanmıyorken, % 28,98'i bitkisel üretim desteklerinden yararlanmaktadır. Bitkisel üretim desteği alan üreticilerin % 97,5'u fark ödemesi desteğinden yararlanırken, % 2,5'u ise üretici mazot-gübre desteği almıştır. Destek alınan ekim alanı ortalama 42 da olurken, üreticiler en küçük 6,5 da üzerinden en büyük ise 150 da üzerinden mazot-gübre desteği almışlardır.

Araştırma bölgesinde üreticilerin bilgi, soru ve meraklarını gidermek için faaliyette bulunan İl/İlçe TOB Müdürlükleri, DKKYB, Ziraat Odası vb. resmi kurumlar aktif bir şekilde bulunmaktadır. Ancak köylerin merkezlerden uzaklığı, üreticilerle ilgilenmek, teknik yardım vb. imkanları yaratmak gibi birbirinden farklı özellikler nedeniyle bu kuruluşlar her yerde aynı ölçüde ve aynı etkinlikte çalışmamaktadır. Sanki kendi aralarında gizli bir paylaşım söz konusu olmuş gibi köylerin bir ikisinde Ziraat Odaları aktifken, diğer bir ikisinde Birlik aktif ve kalan bir ikisinde ise İl/İlçe TO Müdürlükleri aktiftir. Araştırma bölgesinde üreticilerin destekler hakkında bilgi edinme kaynakları sırasıyla % 46,38'i DKKYB, % 21,01'i DKKYB ve İlçe TO Müdürlükleri, % 11,59'u sadece İlçe TO Müdürlüğü, % 10,87'si İlçe TO Müdürlüğü, DKKYB ve Ziraat Odası olmuştur. Kalan % 10,15'i ise tüm bu kurum ve kuruluşların yanında tohum ilaç bayi, komşu, görsel basın vb. cevaplarını verenlerdir.

Tarımsal faaliyetin desteklenmesi üretimin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Özellikle bölgesel zorlukların yaşandığı alanlarda daha da önemlidir. Üreticilere desteklerin yeterli olup olmadığını sorulmuş ve % 72'si desteklerin yetersiz olduğunu söylerken geriye kalan % 28'i ise desteklerin yeterli olduğunu söylemiştir. Tarımsal destekler yeterli değildir diyenlere ne yapılabilir diye sorulduğunda üreticilerin büyük

bir kısmı en büyük sıkıntıları olan yemi söylemişlerdir. En azından yem ve mazot fiyatlarına denk bir destekleme miktarı verilmesini ya da meraların ıslahının daha fazla yapılarak yem maliyetlerini biraz olsun azaltmayı istemişlerdir.

Çizelge 5.5 Üreticilerin yerleşim alanına göre hayvansal üretim yapısı

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam		
	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	
Otlatma süresi (ay)	7,65	2,79	10,26	3,17	8,40	3,51	8,91	3,34	
Otlatma kaynağı	mera-yayla	0,44	0,50	0,36	0,49	0,67	0,48	0,47	0,50
	yerleşim alanı çevresi	0,56	0,50	0,64	0,49	0,28	0,46	0,51	0,50
Sağım süresi (ay)	4,35	1,41	4,44	1,23	3,66	1,32	4,19	1,35	
Sağılan hayvan sayısı (baş)	70,4	46,0	78,7	67,8	106,4	79,4	84,2	66,9	
Keçi-Koyun Sütü Verimi (lt/baş)	0,73	0,22	0,55	0,14	0,47	0,11	0,58	0,19	
Sezon Süresince Üretim Miktarı	Süt (kg)	7740,42	7005,49	5822,24	5107,18	6372,06	4594,93	6575,27	5666,46
	Tereyağı (kg)	134,00	67,31	176,67	125,03	38,75	14,36	112,92	88,64
	Peynir (kg)	287,24	147,14	442,00	334,85	438,07	414,18	407,24	336,95
Canlı hayvan olarak satılan (yıllık)	Kuzu (baş)	29,27	23,22	67,14	41,52	63,75	37,71	50,76	37,03
	Koyun (baş)	23,67	20,08	29,14	18,46	15,75	10,01	22,48	16,50
	Oğlak (baş)	38,09	18,63	49,73	33,36	51,63	30,74	47,29	29,79
	Keçi (baş)	27,11	16,76	27,89	28,99	26,64	22,17	27,25	23,49
İşletme sayısı	43		55		40		138		

Üretim değerleri ve hayvan satışları bir önceki sezona (2016 yılına) aittir.

5.4 Üreticilerin Yararlandıkları Tarımsal Destekler

Üreticilerin hayvansal desteklerden ne ölçüde yararlandıkları incelendiğinde, çizelge 5.6'da başlıca koyun-keçi anaç desteği, koyun-keçi süt desteği ve halk elinde küçükbaş ıslah proje desteği alan üreticiler olduğu görülmektedir. Sadece bir üretici kırmızı et üretimi desteğinden yararlanmıştır. Bunun dışında diğer bitkisel üretim desteklerinden yararlanmışlar ancak sayıları az olması sebebiyle çizelgede verilmemiştir. Koyun keçi anaç desteğinden ortalama 121 hayvan üzerinden işletmeler desteklerden yararlanmıştır. Desteklerden en fazla ovalık alanlar yararlanırken 129 baş üzerinden, 110 başla dağlık alanlar ve son olarak 98 başla da yarı dağlık alanlar yararlanmıştır. Koyun keçi anaç desteği 25 TL olup, aşı, küpe ve banka kesintisi sonrasında kalan 20 TL üzerinden hesaplanmıştır. Koyun keçi süt desteği ise ton başına 0,20 krş olarak belirlenmiş olup, destekten ova ve dağlık alanlar yararlanmıştır. Yapılan bir çalışmada keçi sütünün fiyatının koyun sütü fiyatına göre daha fazla desteklere bağlı olduğu sonucuna varılmıştır (Hadjigeorgiou vd. 1998).

Halk elinde koyun keçi ıslah projesi 2005 yılında 2 ille uygulanmaya başlanmış ve 2016 yılı itibariyle 60 il yararlanmaktadır. Mersin ili Mut ilçesi de proje kapsamında yer alırken, diğer ilçeler yararlanamamıştır. Araştırma sonuçlarına göre dağlık alanlarda bu proje desteğinden yararlanan üretici bulunmazken ovalık alanlarda ortalama 101 baş, yarı dağlık alanlarda da 92 baş hayvan bu proje desteği kapsamında olmuştur. Proje kapsamında üreticiler sürü çeşidine göre destek almıştır, bulgularda hesaplanan ise ortalama değerleridir. Dağlık alanda ise sadece 1 üretici 60 baş keçisi üzerinden kırmızı et üretim desteğinden (200 TL) yararlandığını belirtmiştir.

Üreticiler destekler konusunda daha da iyileştirmenin yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Başka bir üretici grubu görüşü ise girdi maliyetlerinin azaltılması sonucunda destek dahi istemiyorken, diğer bir görüş ise; hem girdi maliyetlerinin azaltılmasının önem taşıdığını hem de üreticilere en azından 2 çuval yem parasına (anket yapılan dönemde ortalama 120 TL) özellikle oğlak-kuzu doğum zamanlarında ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler. Ayrıca aldıkları dönem kur farkı ile ödenme

zamanındaki kur farkı üreticiyi etkileyen başka bir nokta olarak üreticilere olumsuz yansımaktadır.

Çizelge 5.6 Üreticilerin yerleşim alanına göre hayvancılık destekleri

Değişkenler		Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam	
		Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std
Koyun-Keçi Anaç	(TL)	2211,16	1090,52	1735,27	1165,55	3285,50	2585,43	2332,90	1793,30
	(ba)	110,35	54,59	98,58	57,26	164,30	129,27	121,30	88,02
Koyun-Keçi Sütü	(TL)	766,67	412,31	-	-	920,00	641,87	846,67	479,38
	(ton)	3833,33	2061,55	-	-	4600,00	3209,36	4233,33	2396,92
Halk Elinde KB Desteği	(TL)	12000*	-	3700,00	1194,43	4044,44	1190,70	4514,29	2422,60
	(ba)	60,00	-	92,50	29,86	101,11	29,77	95,71	29,54
İşletme sayısı		43		55		40		138	

* kırmızı et üretim desteği alan 1 üretici olup aynı çizlemede koyun-keçi desteğiyle birlikte gösterilmiştir.

Üreticilere DAB desteği hakkında genel bir bilgi verildikten sonra onlara ödenecek rakamlar sorularak hangi seçeneği seçtiklerine bakılmıştır. İlk olarak hayvan başına 100 TL/yıllık/baş ödemesi konusunda görüşleri ve bunu kabul edip etmeyecekleri sorulmuştur. Kabul edenlere, ikinci aşamada bu ödemenin yıllık 50 TL/baş'a düşmesi durumunda kabul edip etmeyecekleri sorulmuştur. Eğer üretici 100 TL/baş sorulduğunda kabul etmediğini söylerse o zaman da 150 TL/baş çıkarılmıştır. 150 TL'yi kabul eden üretici burada bırakılmış, kabul etmeyenlere ise ne kadar olsa kabul edersiniz sorusu yöneltilmiş ve söylediği rakam işlenmiştir. Dolayısıyla çizelge 5.7'de üreticilerin verdikleri cevap doğrultusunda oluşturulmuş (hayal ettiği) ve anketin ilerleyen bölümlerinde sizce üreticiye ne kadar ödenmeli sorusuna verdikleri daha gerçekçi cevapları birlikte yer almaktadır. Tüm yerleşim yeri ortalamasında üreticilerin münazara yöntemiyle gerçekleşen sorular sonrasında % 48,55'i 100 TL/baş kabul ettiklerini belirtmiştir. Üreticilerin % 23,91'i 150TL/baş ve % 21,74'ü ise 50TL ve altını kabul ettiğini, % 5,80'i ise 150 TL/baş daha fazla ödenmesi gerektiğini söylemiştir. 100 TL'yi kabul edenlerin büyük çoğunluğu (% 63'ü) dağlık ve yarı dağlık (% 53'ü) alanlarda yaşayan üreticilerken, 150 TL/baş ve >151 TL/baş (151 TL ve üstünü) kabul edenler ise ovalık alanlarda yaşayan üreticilerdir. Üreticilerin aslında

olmasını istedikleri DAB destekleme rakamları ise tüm yerleşim yerleri ortalamasında yaklaşık 129 TL/baş iken; dağlık ve yarı dağlık alanlar daha kanaatkâr olmuş ve sırasıyla 119 TL/baş ve 117 TL/baş olursa maliyetleri kurtarır, amaca hizmet eder demişlerdir. Ovalık alanlarda ise; bilinç, eğitim, hayvan sayısı veya yaylaya çıkma maliyeti gibi olumlu olumsuz nedenlerden dolayı ortalama 156 TL/baş olması gerektiği söylenmiştir (Çizelge 5.7). Yapılan diğer çalışmalarda DAB desteğinin etkisi ortaya konmuş ve üreticilerin diğer üreticilere göre daha fazla gelir desteği aldığı-doğrudan ödeme- (Terluin 1995, EC 2008), çiftçilerin tarımsal gelirlerinin verimliliklerinin pozitif yönde etkilendiği görülmüştür (Dax 2006, Střeleček vd. 2008, Oxouzi vd. 2012, Namiotko vd. 2017).

Çizelge 5.7 Üreticilerin yerleşim alanına göre olası DAB desteğinden yararlanıp/yararlanmayarak üretime devam isteği

Değişkenler		Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam	
		Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std
Hayal ettiği	< 50 (TL)	0,14	0,35	0,22	0,42	0,3	0,46	0,22	0,41
	100 (TL)	0,63	0,49	0,53	0,5	0,28	0,45	0,49	0,5
	150 (TL)	0,23	0,43	0,22	0,42	0,28	0,45	0,24	0,43
	> 151 (TL)	0,02	0,15	0,04	0,19	0,13	0,33	0,06	0,23
Gerçekçi isteği	Üretici ne kadar ödenmesini istiyor? (TL/baş/yıl)	118,61	58,78	117,27	39,93	155,88	90,69	128,88	65,8
İşletme sayısı		43		55		40		138	

Anket çalışmasında üreticilerin son 20 yılda hem bitkisel hem de hayvansal üretimindeki değişimleri sorulmuştur. Üreticilerin % 52'si bitkisel üretimlerinin değişmediği, % 40'ı azaldığını ve % 8'i ise artırdığını söylemiştir. Hayvansal üretiminde ise % 46,38'i hayvan sayısının ve hayvansal üretimin azaldığını, % 28,26'sı ise hayvan varlığının arttığını, % 25,36'sı hayvansal varlığında değişme olmadığını söylemiştir. Hayvansal üretimdeki artışın bitkisel üretimdeki artıştan fazla olmasının nedenleri bölgenin topografya yapısı nedeniyle küçükbaş üretime uygun olması,

desteklerin üreticiye kısmen de olsa ulaştığını ve en önemlisi başka çaresi olmamasından kaynaklanmaktadır.

Üreticilere çok sıcak ya da çok soğuk havalarda ürünlerini, hayvanlarını nasıl korudukları, nasıl tedbir aldıkları sorulmuştur. Üreticilerin % 95,7'si herhangi bir ekstra tedbir almadığını söylerken, % 2,9'u ağulların üstünü kıl çadırla kapladığını ve % 0,7'si tel örgü ve branda kullandığını belirtmiştir. Üreticilerin % 0,7'si de özellikle sıcak havalarda hayvanlarını kayalık bir bölgeye götürdüğünü söylemiştir.

Üreticilerin % 97,1'i tarımsal üretimde sorunlarla karşılaştığını belirtirken, herhangi bir sorunla karşılaşmadığını söyleyenlerin oranı ise % 2,9'dur. Üreticilerin tarımsal faaliyet sırasında karşılaştıkları en önemli sorunlar başında % 67,2'si yem ve mera sorununu birlikte yer alırken, % 10,4'ü sadece girdi maliyetlerinin en önemli sorun olduğunu, geriye kalan % 22,4'ü ise arazilerin fiziki yapısı, ürün fiyat sorunları, pazarlama, iş gücü, ulaşım, nakliye, orman alanlarından yararlanama vb. durumların en önemli sorunları olduklarını belirtmiştir. Hayvancılık sektörünün en önemli maliyet unsurunun başında yem gelmektedir. Üreticilerin yem ücretlerinin pahalı olmasından, yemi vadeli fiyattan alıp, ödeyecekleri zamanki döviz kurundan ödemelerinden etkilenmektedirler. Ayrıca keçi gibi doğada otlamayı seven bir hayvan için mera vazgeçilmez bir besin kaynağıdır. Ancak geçmişten gelen yanlış algılar, mera ıslahlarının yeterli ölçüde yapılmaması, ormanların zarar göreceği düşüncesi gibi nedenlerden dolayı keçi doğadan uzaklaştırılmıştır. Dolayısıyla üreticiler yem fiyat sorunun, mera sorunun çözülerek maliyetlerin azaltılmasını istemektedirler. Devlet politikası olan ormanların sorunun çözülmesini isteyen üreticilerin oranı % 5,2 olup, pazarlama, ürünlerin (süt) fiyat istikrarsızlığının en önemli sorun olduğunu söyleyenler % 7,4'dür. Sorunlar içerisinde özellikle son yıllarda tarımsal faaliyette ve yaşamda en önemli sorunların başında gelen iklim değişikliği (% 2,2), desteklerin etkinsizliği (% 1,5), işgücü kaybı (% 1,5), arazilerin fiziki yapısı ve bölünmesi (% 0,7), yetiştiricilik sorunları-sulama (% 0,9), ürünlerin nakliyesinin yetersizliği (% 1,5), veteriner ilgisizliği (% 1,5) vb. birçok sorun daha söylenmiştir.

5.5 Üreticilerin Politika Senaryoları Karşındaki Düşünceleri

Araştırmanın temel amacı; üreticilerin olası bir politika değişikliği karşısındaki tutumlarını belirlemektir. Elbette üreticilere yöneltilen senaryolardan bağımsız hareket edebilirler, tam anlamıyla bağlayıcı olmayıp, varsayımsal olarak değerlendirilmektedir. Senaryolar aşağıdaki sırayla üreticilere sorulmuş ve onların artar, azalır, değişmez ve bilmiyorum şeklindeki cevapları işlenmiştir. Araştırmanın çıkış noktasında yer alan DAB destekleri 3. Senaryo olup, 2.senaryo ise mevcut desteklerin kaldırılması karşısında tutumunun ne olacağı ve ilk senaryoda ise, şu anki desteklerin devam etmesi durumudur. Her üç senaryo içinde tercih edilmeyen seçenekler olup, özellikle lojistik regresyon analizi aşamasında en fazla tercih edilen iki seçenek dikkate alınarak hesaplamalar yapılmıştır. Üreticilere 3 farklı politika senaryosu sorulmuş ve verdikleri cevaplara göre ekim alanı, hayvan sayısı ve göç durumuna göre ayrı ayrı çizelgeler hazırlanmıştır.

5.5.1 Üreticilerin politika senaryoları karşısında ekim alanı düşünceleri

Senaryo 1 (S1): Mevcut destekler devam ederse ekim alanınız nasıl değişir?

Çizelge 5.8’de görüldüğü üzere üreticiler ilk senaryonun devam etmesi durumunda ekim alanlarının nasıl değişeceğine ilişkin olarak; tüm yerleşim alanları içerisinde % 48,55’i azalacağını, % 35,51’i değişmeyeceğini, % 8,7’si artacağını söylemiş, bilmiyorum cevabını verenlerin oranı ise % 7,25’olmuştur. Yerleşim alanları bazında incelendiğinde dağlık bölgelerde % 55,81’i, yarı dağlık bölgelerin % 47,27’si ve ovalık alanlarda % 42,50’si ekim alanlarının azalacağını söylemişlerdir. Yerleşim yeri açısından değişmez cevaplarını verenler; dağlık bölgelerde % 32,56, yarı dağlık bölgelerde % 34,50 ve ovalık alanlarda % 40,0 olmuştur.

Senaryo 2 (S2): Mevcut destekler kaldırılırsa ekim alanınız nasıl değişir? (1:artar, 2:değişmez, 3:azalır, 4:bilmiyorum)

Üreticiler mevcut desteklerin kaldırılması durumunda % 60,87'si ekim alanlarını azaltacaklarını, % 36,23'ü ise değiştirmeyeceğini söylemişlerdir. Ekim alanlarını artırırım ve bilmiyorum cevabını verenlerin oranı ise % 1,45 olmuştur. Yerleşim yerlerine göre incelediğinde ekim alanlarını azaltacağını söyleyenlerin oranı dağlık alanlarda % 81,40, yarı dağlık alanlarda % 56,36 ve ovalık alanlarda % 45,0 olmuştur. Bu senaryoya göre ekim alanlarının miktarını değiştirmeyeceğini söyleyenlerin % 52,50'i ovalık alanlarda yaşarken, % 38,18'i yarı dağlık ve % 18,60'ı ise dağlık alanlarda yaşamaktadır (Çizelge 5.8). Kısaca ekim alanını artırmak, azaltmak ya da değiştirmeme kararında yerleşim yerine göre önemli bir fark bulunmaktadır. Ovalık alanlarda yaşayanlar desteklerden bağımsız olarak karar vermektedir.

Senaryo 3 (S3): Dezavantajlı Bölge Destekleri verilirse ekim alanınız nasıl değişir? (1:artar, 2:değişmez, 3:azalır, 4:bilmiyorum)

Senaryo 3 araştırma sorusunu çıkış noktasıdır. Eğer AB'de olduğu gibi bölgesel farklılıkları gözetilen bir destekleme aracı olursa üreticilerin üretim kararlarını nasıl değiştirecekleri merak edilmiştir. Böyle bir desteğin verilmesi halinde üreticilerin (ki destek hayvan başına verilirse diye düşünülmüş) ekim alanlarını artırma kararı verecekleri belirlenmiştir (destekten daha fazla yararlanmak hayvan sayısı arttığı için yem ihtiyacını karşılamak). Üreticilerin % 68,12'si ekim alanlarını artıracığını, % 26,81'i ise değiştirmeyeceğini ifade etmişlerdir. Yeni bir destek gelse bile ekim alanlarını azaltacaklarını söyleyenlerin oranı % 1,45 olup, bilmiyorum cevabını verenlerin oranı % 3,62'dir. Ekim alanını artırma kararı veren üreticilerin % 79,07'si dağlık alanlarda, % 61,82'si yarı dağlık ve % 65,0'i ise ovalık alanlarda yaşamaktadırlar. Ekim alanının miktarını değiştirmeyen üreticilerin ise % 30,91'i yarı dağlık, % 27,50'i ovalık ve % 20,93'ü dağlık alanlarda yaşamaktadırlar (Çizelge 5.8). Burada da bir önceki senaryoyu (S2) doğrular nitelikte; desteklerin dağlık alanlarda yaşayanlar için önemi anlaşılmaktadır.

N2: Mevcut Desteklerin Kaldırılması Durumunda Ekim Alanı Değişikliğine Karşı Gösterdikleri Tutum Nasıl Olur?

Karar verme aşamasında üreticilerin niyetleri ortaya çıktığında; N2 aşlında ilk senaryoya göre ikinci senaryonun rolü ne olmuş, nasıl bir değişiklik göstermiş sorusuna cevap olmuştur.

Üreticilerin S2 sorulduğunda mevcut durumdaki ekim alanı kararlarını değiştirmeyeceğini, % 19,57'si azaltacağını ve % 4,35'i ise artıracığını söylemiştir. Elbette ki bu davranış değişiklikleri kararları gerçekte daha farklı olabilir düşüncesi bilinmekle birlikte verdikleri cevapları üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Ekim alanını değiştirmeme kararını en fazla % 85,0 ile ovalık alanlarda yaşayan, % 74,42 ile dağlık alanlarda ve % 70,91 ile de yarı dağlık alanlarda yaşayan üreticilerdir. % 19,57'si Senaryo 1'e göre azalacağını söylemişlerdir. Azalacağını söyleyenlerin % 25,58'si dağlık alanlarda yaşayan üreticiler olmuştur. Yarı dağlık alanlardakilerin % 20,0'si ve ovalık alanlarda yaşayanların % 12,50'u ekim alanını azaltma eğilimindedirler.

N3: DAB Desteklerinin Verilmesi Durumunda Ekim Alanı Değişikliğine Karşı Gösterdikleri Tutum Nasıl Olur?

Mevcut desteklerin devam etmesi durumunda üreticilerin % 76,09'u ekim alanlarını artırma eğilimi gösterirken, % 18,84'ü ekim alanı genişliğini değiştirmeyeceğini, % 2,90'ı azaltacağını belirtmiştir. Ekim alanı tutumları için bilmiyorum cevabını verenlerin oranı % 2,17 olmuştur. Dağlık alanlarda yaşayanlarda bu oran % 93,02 olurken, yarı dağlık alanlarda % 69,09 ve ovalık alanlarda % 67,50 olmuştur. Ekim alanının değişmeyeceğini söyleyenler ise, dağlık alanlarda % 4,65, yarı dağlık alanlarda % 23,64 ve ovalık alanlarda % 27,50 oranındadır (Çizelge 5.8).

Çizelge 5.8 Üreticilerin senaryo davranışlarına göre ekim alanı değişiklikleri

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
S1	artar	1	2,33	8	14,55	3	7,50	12	8,70
	azalır	24	55,81	26	47,27	17	42,50	67	48,55
	değişmez	14	32,56	19	34,55	16	40,00	49	35,51
	bilmiyorum	4	9,30	2	3,64	4	10,00	10	7,25
S2	artar	0	0,00	2	3,64	0	0,00	2	1,45
	azalır	35	81,40	31	56,36	18	45,00	84	60,87
	değişmez	8	18,60	21	38,18	21	52,50	50	36,23
	bilmiyorum	0	0,00	1	1,82	1	2,50	2	1,45
S3	artar	34	79,07	34	61,82	26	65,00	94	68,12
	azalır	0	0,00	1	1,82	1	2,50	2	1,45
	değişmez	9	20,93	17	30,91	11	27,50	37	26,81
	bilmiyorum	0	0,00	3	5,45	2	5,00	5	3,62
N2	artar	0	0,00	5	9,09	1	2,50	6	4,35
	azalır	11	25,58	11	20,00	5	12,50	27	19,57
	değişmez	32	74,42	39	70,91	34	85,00	105	76,09
	bilmiyorum	-	-	-	-	-	-	-	-
N3	artar	40	93,02	38	69,09	27	67,50	105	76,09
	azalır	1	2,33	2	3,64	1	2,50	4	2,90
	değişmez	2	4,65	13	23,64	11	27,50	26	18,84
	bilmiyorum	0	0,00	2	3,64	1	2,50	3	2,17

5.5.2 Üreticilerin politika senaryoları karşısında hayvan varlığı düşünceleri

Senaryo 1 (S1): Mevcut destekler devam ederse hayvan varlığınız nasıl değişir?

Hayvansal üretim bölge şartlarında önemli bir gelir ve yetiştiricilik kaynağı sunmaktadır. Dolayısıyla senaryolar açısından en merak edileni üreticilerin hayvan varlığı karşısındaki tutumlarıdır. Bunun bir nedeni de Türkiye’de yem, mazot vb. girdi maliyetlerinin yüksek olması ve sonucunda hem üreticiler açısından hem de tüketiciler açısından hayvansal üretimin pahalı bir noktaya gelmesidir. Mersin’in özellikle

ilçelerinde o bölgeye ve kültürel yaşayışa uygun kıl keçisi yetiştiriciliği önemlidir. Bölge insanının çoğunluğunun Yörük olması ve kıl keçisine olan bağlılıkları dikkate alındığında, senaryoların ve desteklerin üretici kararlarına etkisi merak edilmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi çoğunlukla keçiyeye bağlı bir yaşamın olduğu Toros dağ ve dağ eteklerindeki bu yaşam artan maliyet unsurlarından dolayı üretici kararlarını etkilemektedir. Gerçi bir o kadar da hayvanına bağlı, destekler nasıl olursa olsun hayvan sayısını koruyacak üreticiler mevcuttur. Yörük halkının temel noktalarından biri, göçebe halinde olmalarından diğer birçok üreticinin aksine toprağa olan bağlılıkları daha azdır. Her anlamda yararlandıkları kıl keçisiyle (etinden, sütünden, kılından, derisinden, kabile ismine kadar) tam anlamıyla yoldaşlarıyla olan bağlarını olabildiğince az derecede koparmaktır.

Üreticilerin senaryolara göre hayvan varlıkları çizelge 5.9'da incelendiğinde; ilk olarak mevcut desteklerin devam etmesi durumunda hayvan varlığının değişimi açısından gösterilmiştir. Mevcut destekler devam ettiği sürece önümüzdeki yıllar içerisinde üreticilerin % 50,7'si hayvan sayısını azaltacağını % 31,9'u değişmeyeceğini, % 10,1'i artacağını ve % 7,2'si ise herhangi bir öngörüsü olmadığını söylemiştir. Hayvan sayısını azaltacağını söyleyenlerin % 55,8'i dağlık alanlarda yaşayan üreticilerdir. Yarı dağlık alanlarda % 49,1 iken, ovalık alanlarda % 47,50'si hayvan sayısını önümüzdeki süre zarfı boyunca azaltacağını söylemiştir. Hayvan sayısında değişiklik olmayacağını söyleyenlerin % 32,6'sı dağlık, % 32,5'i ovalık ve % 30,9'u yarı dağlık alanlarda yaşayan üreticilerdir.

Senaryo 2 (S2): Mevcut destekler kaldırılırsa hayvan varlığınız nasıl değişir? (1:artar, 2:değişmez, 3:azalır, 4:bilmiyorum)

En merak edilen değişkenin başında senaryolara göre hayvan sayısının ne olacağıydı. Üreticilerin % 63,5'i hayvan sayısının azalacağını, % 36,5'i ise değişmeyeceğini söylemiştir. Üreticilerin % 0,7'si desteklerden bağımsız olarak hayvan sayısını artıracığını ve % 0,7'si de öngöremiyorum, bilmiyorum demiştir. Dağlık alanda yaşayan üreticilerin % 81,4'ü, yarı dağlık alanda yaşayanların % 58,2'si ise desteklerin kaldırılması halinde hayvan sayısını azaltacağını söylemiştir. Ovalık alanlarda ise bu

oran % 50 olmuştur. Desteklerden bağımsız olarak hayvan sayısında bir değişiklik olmayacağını söyleyenlerin oranı dağlık alanlarda % 18,6, yarı dağlık alanlarda % 38,2 ve ovalık alanlarda % 50 olmuştur (Çizelge 5.9).

Senaryo 3 (S3): Dezavantajlı Bölge Destekleri verilirse hayvan varlığınız nasıl değişir? (1:artar, 2:değişmez, 3:azalır, 4:bilmiyorum)

Üreticiler kendilerine bölgeler arası fark gözetilerek verilecek desteklerden sonra - varsayımsal- hayvan varlığında % 71,7'si gibi önemli bir ölçüde artış olacağını söylemişlerdir. % 24,6'sı ise hayvan varlığında herhangi bir değişiklik olmayacağını (iş gücü, yaş, yer, otlatma kaynağı sıkıntısı vb. nedenler) söylemiştir. Üreticilerin % 1,4'ü çeşitli nedenlerden dolayı hayvan sayısının azalacağını ve % 2,4 bilmediğini, ön göremediğini söylemiştir. Dağlık alanlarda yaşayan üreticilerin % 81,4'ü hayvan sayısını artacağını, ovalık alanlarda yaşayan üreticilerin % 70'i ve yarı dağlık alanlarda yaşayan üreticilerin de % 65,5'i hayvan sayısını artıracığını söylemiştir. Desteklere rağmen dağlık alanlardaki üreticilerin % 18,6'sı yarı dağlık alandakilerin % 29,1'i ve ovalık alanlardakilerin % 25'i çeşitli sebeplerden dolayı hayvan sayısını değiştirmeyeceğini söylemişlerdir (Çizelge 5.9).

N2: Mevcut Desteklerin Kaldırılması Durumunda Hayvan Sayısı Değişikliğine Karşı Gösterdikleri Tutum Nasıl Olur?

Desteklerin kaldırılması durumunda, üreticilerin % 72,5'i hayvan varlığında herhangi bir değişiklik olmayacağını belirtirken, % 21,7'si ise mevcut duruma göre azalacağını, % 5,8'i ise artacağını belirtmişlerdir. Hayvan sayısının değişmeyeceğini söyleyenlerin % 75'i ovalık ve % 74,4'ü dağlık alanlarda yaşamaktadırlar. Yarı dağlık alanlarda yaşayanların ise % 69,1'i hayvan sayısını mevcut duruma göre değiştirmeyeceğini söylemiştir (Çizelge 5.9).

N3: DAB Desteklerinin Verilmesi Durumunda Hayvan Sayısı Değişikliğine Karşı Gösterdikleri Tutum Nasıl Olur?

DAB desteğinin gelmesi durumunda ise çizelge 5.9'da gösterildiği üzere tüm yerleşim yeri ortalamasında üreticilerin % 78,3'ü hayvan sayısını artıracığını, % 18,1'i ise şimdiki sayılarını koruyacağını, % 1,4'ü ise azalacağını belirtmiştir. Bilmiyorum cevabını verenlerin oranı ise % 2,2 olmuştur. Dağlık alanlarda yaşayan üreticilerin % 95,3'ü hayvan sayısını artıracığını söylerken, yarı dağlık alanlarda % 70,9 ve ovalık alanlarda % 70 olarak bu oran gerçekleşmiştir. Desteklerin verilmesinin hayvan sayısını etkilemeyeceğini söyleyenler ovalık alanlarda % 27,5 iken, yarı dağlık alanlarda % 23,6'dır. Dağlık alanlardaki hemen hemen herkes hayvan sayısını artırma eğilimindeyken % 2,3'ü azaltacağını, % 2,3'ü de mevcudu koruyacağını belirtmiştir. Davranış tutumları karşısındaki kararı almada aile iş gücü de önemli bir rol oynamaktadır.

Çizelge 5.9 Üreticilerin senaryo davranışlarına göre hayvan varlığı değişiklikleri

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
S1	artar	1	2,3	9	16,4	4	10	14	10,1
	azalır	24	55,8	27	49,1	19	47,5	70	50,7
	değişmez	14	32,6	17	30,9	13	32,5	44	31,9
	bilmiyorum	4	9,3	2	3,6	4	10	10	7,2
S2	artar	0	0	1	1,8	0	0	1	0,7
	azalır	35	81,4	32	58,2	20	50,0	87	63,0
	değişmez	8	18,6	21	38,2	20	50,0	49	35,5
	bilmiyorum	0	0	1	1,8	0	0	1	0,7
S3	artar	35	81,4	36	65,5	28	70	99	71,7
	azalır	0	0	1	1,8	1	2,5	2	1,4
	değişmez	8	18,6	16	29,1	10	25,0	34	24,6
	bilmiyorum	0	0	2	3,6	1	2,5	3	2,2
N2	artar	0	0	5	9,1	3	7,5	8	5,8
	azalır	11	25,6	12	21,8	7	17,5	30	21,7
	değişmez	32	74,4	38	69,1	30	75,0	100	72,5
	bilmiyorum	-	-	-	-	-	-	-	-
N3	artar	41	95,3	39	70,9	28	70,0	108	78,3
	azalır	1	2,3	1	1,8	0	0	2	1,4
	değişmez	1	2,3	13	23,6	11	27,5	25	18,1
	bilmiyorum	0	0	2	3,6	1	2,5	3	2,2

5.5.3 Üreticilerin politika senaryoları karşısında göç düşünceleri

Yörüklerin karakteristik özellikleri sürekli göç etmeleri olarak bilinmekle birlikte yöre halkı-son 150 yıldır- çoğunlukla yaylak ve kışlak olarak göç etmektedir. Dolayısıyla nihai bir göç ya da temelli bir terk ediş anlamındaki göçe tarihsel bir süreç incelendiğinde yatkınlıkları yoktur. Nitekim senaryolarda da göçe karşı nasıl bir tutum içerisinde oldukları merak edilmiştir. Çizelge 5.10'da da görüldüğü üzere hemen hemen her senaryoda üreticilerin göç tutumlarında değişmez cevabı fazla çıkmıştır. S1 (destekler devam ederse) % 63,8'i, S2'de (mevcut desteklerin kaldırılması) % 55,8'i ve S3'de (DAB destekleri verilirse) ise % 73,2'si her koşulda göç etmeme özellikle yarı dağlık ve ovalık alanlarda yaşayan üreticiler göç etmeme –temelli bir göç-şehir merkezine- yönünde bir eğilim göstermektedir. Yörükler şehir merkezine gitmektense, başka bir işte çalışmaktansa topraklarında, mutlu oldukları hayvanlarıyla devam etmeyi önemsemektedir ve buna yönelik bir tutum içerisindeyler. Ancak günümüz koşullarında biraz daha bu özelliklerini kaybetmişler ve özellikle çocuklarının tarımsal faaliyetlere çoğunlukla devam etmemesini istemektedirler. Tarımda sigortalı olsa dahi üreticilerin % 51,4'ü çocuklarının tarımda çalıştırmak istemediklerini ve hatta çocuklarının da istekli olmadıklarını, başka bir yerde sigortalı çalışmak isteyeceklerini belirtmiştir. Üreticilerin % 47,1'i ise çocuklarının başkasının yanında çalışmak yerine tarımsal faaliyetlerle uğraşmasını istemektedirler. Üreticilerin % 1,5'unun (2 üretici) ise çocukları olmadığı için cevap boş bırakılmıştır.

Senaryo 1 (S1): Mevcut destekler devam ederse göç etme durumunuz nasıl değişir?

(1:artar, 2:değişmez, 3:azalır, 4:bilmiyorum)

Üreticilerin mevcut desteklerin devam etmesi durumunda verdikleri cevaplar çizelge 5.10'da görülmektedir. Tüm yerleşim yerlerinde ortalama % 63,8'i mevcut destekler devam ettiği sürece göç etme kararlarında bir değişiklik olmayacağını, % 29,0'u göç etme kararlarının artacağını, % 2,2'si göç etme kararlarının azalacağını ve % 5,1'i ise bilmiyorum cevabını vermiştir. Dağlık alanlarda yaşayanların % 41,9'u, yarı dağlık alanlarda yaşayanların % 76,4'ü ve ovalık alanlarda yaşayanların % 70,0'i yaşadıkları ortamdaki vazgeçmeyeceklerini söylemiştir. Mevcut desteklerin devamı halinde dağlık

alanlardakilerin % 51,2'si, yarı dağlık alandakilerin % 16,4'ü ve ovalık alanlarda yaşayanların % 22,5'i göç etme fikrinin ağır basacağını söylemiştir (Çizelge 5.10).

Senaryo 2 (S2): Mevcut destekler kaldırılırsa göç etme durumunuz nasıl değişir? (1:artar, 2:değişmez, 3:azalır, 4:bilmiyorum)

Desteklerin kaldırılması halinde üreticilerin tutumlarında ise bir önceki senaryoya (S1) göre göç ederim cevabını verenlerin sayısı çizelge 5.10'da da görüldüğü üzere artmıştır. Dağlık alanlarda yaşayanların % 60,5'i, yarı dağlık alanlarda yaşayanların % 30,9'u ve ovalık alanlarda yaşayanların % 30'u göç etme isteklerinin artacağını söylemiştir. Değişmez cevabını veren üreticilerin, % 67,5'i ovalık alanlarda, % 61,8'i yarı dağlık alanlarda ve % 37,2'si ise dağlık alanlarda yaşamaktadır. Üreticilerin % 0,7'si göç etme isteğinin azalacağını, % 3,6'sı da desteklerin kaldırılması halinde göç edip/etmeme durumunu öngöremediğini belirtmiştir.

Senaryo 3 (S3): Dezavantajlı Bölge Destekleri verilirse göç etme durumunuz nasıl değişir? (1:artar, 2:değişmez, 3:azalır, 4:bilmiyorum)

Üreticilerin yeni bir destekleme aracı olarak bölgesel farklılıkları gözeten bir yapısı olması halinde göç etme tutumlarında herhangi bir eğilim olmayacağı ve hallerinden memnun olacakları beklenmekteydi. Nitekim araştırma sonuçları da bunu ortaya koymuştur. Üreticilerin % 73,2'si desteklerin verilmesi halinde göç etmeyeceğini, % 23,9'u ise göç etme kararının azalacağını söylemiştir. Destekleme gelse bile göç edeceğini söyleyenlerin oranı % 2,2 olurken, % 0,7'si öngöremediğini belirtmiştir. Dağlık alanlarda yaşayan üreticilerin % 67,4'ü, yarı dağlık alanlarda yaşayanların % 81,8'i ve ovalık alanlarda yaşayanların % 67,5'i göç etmeyeceğini söylemiştir (Çizelge 5.10).

N2: Mevcut Desteklerin Kaldırılması Durumunda Göç Edip Etmeme Değişikliğine Karşı Gösterdikleri Tutum Nasıl Olur?

Araştırma sonuçları, üreticilerin mevcut desteklerin devam etmesi halinde ilerleyen yıllarda % 86,2'sinin göç etme durumunun –kararının- değişmeyeceği yönünde olduğu, % 11,6'sının ise göç etme isteğinde olduğunu ve % 2,2'sinin de öngöremediğini göstermiştir. Dağlık alanlarda yaşayanların % 88,4'ü göç etme durumu değişmez derken, yarı dağlık alanlarda bu oran % 81,8'dir. Ovalık alanlarda yaşayanların ise alan avantajı nedeniyle kararlarında herhangi bir değişiklik olmayacağını belirtmişlerdir. İlerleyen yıllarda destekleme araçları bu şekilde devam ederse yarı dağlık alanlarda göç edeceğini söyleyenler % 14,5, dağlık alanlarda % 11,6 iken, ovalık alanlarda % 7,5 olmuştur (Çizelge 5.10).

N3: DAB Destekleri Verildiğinde Durumunda Göç Edip Etmeme Değişikliğine Karşı Gösterdikleri Tutum Nasıl Olur?

DAB desteklerinin verilmesi halinde ilerleyen yıllarda üreticilerin mevcut yer değiştirme durumlarında ya değişiklik olmadığı ya da göç etme isteğini azalttığı yönünde bir sonuç elde edilmiştir. Tüm alanlar içerisinde üreticilerin % 60,1'i göç etme durumunda herhangi bir değişiklik olmaz derken, % 37,7'si ise göç etme isteklerinin azalacağını, % 1,4'ü göç etme isteklerinin herhalukarda artacağını söylerken, % 0,7'si de bilmiyorum cevabını vermiştir. Göç isteklerinde herhangi bir değişiklik olmayacağını söyleyen üreticiler % 76,4'le en fazla yarı dağlık, % 55'le ovalık ve % 44,2 ile de dağlık alanlarda yaşayan üreticilerdir. Göç etme isteklerinin azalacağını söyleyenlerse % 51,2'si dağlık, % 42,5 ovalık ve % 23,6 ise yarı dağlık alanlarda yaşamaktadırlar. Olası desteğin etkisi aslında yerelde, kırsalda üreticilerin tarımsal faaliyetlerine devam edebileceklerini, yerleşim yerlerinden göç etme isteklerini azaltacağını ve böylelikle tarımsal faaliyetin sürekliliğini sağlayacağını göstermiştir. Çalışmanın amaçlarından birisi de desteklerin göç üzerindeki etkisini tespit edebilmektir ve çalışmanın başındaki varsayım kabul görerek çıkan sonuçları doğrular nitelikte olmuştur (Çizelge 5.10).

Çizelge 5.10 Üreticilerin senaryo davranışlarına göre göç etme isteği

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
S1	artar	22	51,2	9	16,4	9	22,5	40	29
	azalır	1	2,3	2	3,6	0	0	3	2,2
	değişmez	18	41,9	42	76,4	28	70,0	88	63,8
	bilmiyorum	2	4,7	2	3,6	3	7,5	7	5,1
S2	artar	26	60,5	17	30,9	12	30,0	55	39,9
	azalır	0	0	1	1,8	0	0	1	0,7
	değişmez	16	37,2	34	61,8	27	67,5	77	55,8
	bilmiyorum	1	2,3	3	5,5	1	2,5	5	3,6
S3	artar	2	4,7	1	1,8	0	0	3	2,2
	azalır	12	27,9	9	16,4	12	30,0	33	23,9
	değişmez	29	67,4	45	81,8	27	67,5	101	73,2
	bilmiyorum	0	0	0	0	1	2,5	1	0,7
N2	artar	5	11,6	8	14,5	3	7,5	16	11,6
	azalır	-	-	-	-	-	-	-	-
	değişmez	38	88,4	45	81,8	36	90,0	119	86,2
	bilmiyorum	0	0	2	3,6	1	2,5	3	2,2
N3	artar	2	4,7	0	0	0	0	2	1,4
	azalır	22	51,2	13	23,6	17	42,5	52	37,7
	değişmez	19	44,2	42	76,4	22	55,0	83	60,1
	bilmiyorum	0	0	0	0	1	2,5	1	0,7

Üreticilerin tarımsal faaliyetle uğraşırken karşılaştıkları girdi maliyetleri, merasızlık, orman kullanımının yasak olması, pazarlama ve fiyat sorunları gibi üretimi etkileyen sorunlar olarak tespit edilmiştir. Üreticilerin desteklerin ödenmesi sırasında karşılaştıkları sorunların başında ise zaman ve miktar geliyor. Üreticilerin % 74'ü desteklerin zamanının daha erken olması gerektiğini belirtmektedirler. Desteklerin ödenme zamanının öneminin belirtildiği Demirdöğen (2018) çalışmasında üreticinin nakite ihtiyaç duyduğu dönemde desteklerin ödenmesi durumunda üretici kararlarını olumlu etkilediği yönünde sonuçlar elde etmiştir. Bu çalışmada da üreticiler özellikle hayvan doğumlarının yaşandığı aylarda (Şubat-Mart aylarında) desteklerin ödenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu oran nakite daha çok ihtiyaç duyulan ve çoğunlukla başka bir hem tarımsal hem de tarım dışı geliri olmayan dağlık alanlarda yaşayanlar üreticiler arasında yüksektir. Dağlık alanlarda yaşayanların % 79'u, yarı dağlık alanlardakilerin % 71'i ve ovalık alandakilerinse % 73'ü ödenme zamanını en büyük sorun olarak

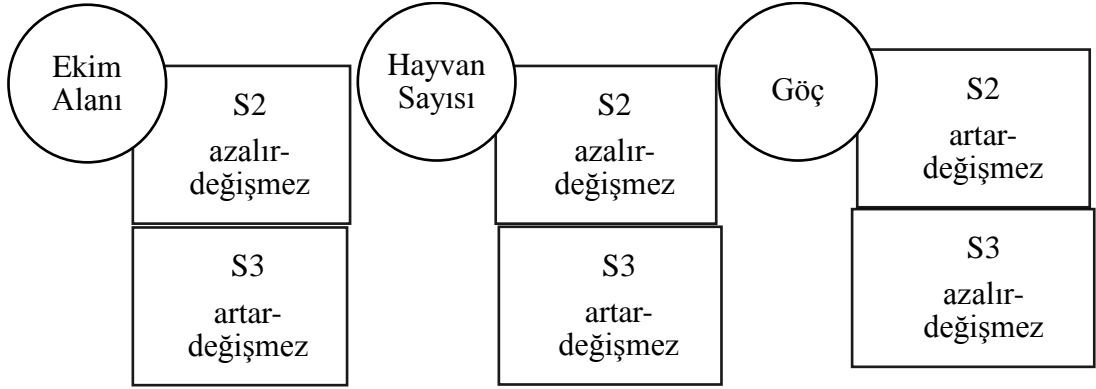
görmektedir. Destek miktarı ise yine yukarıdaki duruma benzer bir şekilde çoğunlukla tek bir gelir grubu olan üreticiler olan dağlık alanlarda yaşayan üreticilerin % 84'ü için ilk sırada önemli bir sorun olmuştur. Bu oran yarı dağlık alanlarda % 69 ve ovalık alanlarda ise % 68 olmuştur. Yine banka kesintisi önemli bir sorun olarak görülmektedir. TOB'nın açıkladığı anaç desteği 25 TL/baş (TOB 2018c) iken üreticilerin ellerine banka kesintisi, küpe, aşı ödemesi vb. kesintilerden dolayı 20 TL geçmektedir. Banka kesintisini en fazla sorun olarak görüldüğü yer ise yine dağlık alanlar olmuştur. Dağlık alanlarda yaşayanların % 65'i, yarı dağlık alanlarda yaşayanların % 42'si ve ovalık alanlarda yaşayanların % 33'ü banka kesintisinin 3.derecede önemli bir sorun olarak söylemişlerdir. Diğer sorunlar başlığında; destekleme araçları, desteklerin etkinsizliği vb. sorunlar birleştirilmiştir. Dağlık alanlardaki üreticilerin % 14'ü, yarı dağlık alanlardaki üreticilerin % 33'ü ve ovalık alanlardaki üreticilerin % 25'i tüm bu sorunları 4.derecede önemli sorun olarak tanımlamışlardır.

Çizelge 5.11 Üreticilerin destek sırasında karşılaştığı sorunlar

Değişkenler	Dağlık		Yarı Dağlık		Ovalık		Toplam	
	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std	Ortalama	Std
Ödenme zamanı	0,79	0,41	0,71	0,46	0,73	0,45	0,74	0,44
Destek miktarı	0,84	0,37	0,69	0,47	0,68	0,47	0,73	0,44
Banka kesintisi	0,65	0,48	0,42	0,50	0,33	0,47	0,46	0,50
Diğer	0,14	0,35	0,33	0,47	0,25	0,44	0,25	0,43

5.6 Üreticilerin Politika Değişiklikleri Karşındaki Davranış Tutumları

Üreticilerin politika değişikliği karşısındaki davranış değişiklikleri merak edilmiş ve Lojistik Regresyon yöntemiyle incelenmiştir. Her değişken özelinde ve her üç senaryo için verdikleri cevaplar analiz edilerek ayrı ayrı ekim alanı, hayvan sayısı ve göç değişkenlerine karşı davranış tutumları verilmiştir. Şekil 5.1'de de görüldüğü üzere üreticiler artar-azalır-değişmez ve bilmiyorum cevaplarından en fazla tercih ettikleri cevapları işlenmiş ve çizelgelerin alt kısmında her analiz için işletme sayısı verilmiştir.

Şekil 5.1 Senaryolara göre oluşturulmuş davranış değişiklikleri şablonu

5.6.1 Politika değişikliklerinde ekim alanı tutumları

Araştırmanın mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin ekim alanı kararlarının lojistik regresyon sonucu çizelge 5.12’de verilmiştir. Mevcut desteklerin kaldırılması sonucunda üreticilerin tutumları birden fazla değişken için anlamlı çıkmıştır. Buna göre, üreticilerin yaşları artıkça (**p < 0.01) senaryo değişikliğine bağlı olarak negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması ekim alanlarını değiştirmeme eğilimindedirler. Bunun anlamı da politika değişikliği gençler için belirleyicidir. Çalışmalarda da bahsedilen üreticilerin çoğunlukla yaşlarının büyük olması düşük gelirli, eğitim seviyesinin diğer gruplara göre daha düşük olması onların uyum yeteneğinin de daha az olduğunu göstermektedir (Klepcka-Kolodziejska 2010). Genellikle yaş üreticilerin kararlarında belirleyici bir rol oynuyor. Bu analizlerde bağımsız değişkenler arasında eğitime yer verilememiştir. Analiz sırasında anlamsız çıkmış ve nedeni ise; üreticilerin % 82’si ilköğretim mezunu olup, eğitim karar vermede bir değişken olamamıştır. Diğer istatistiki olarak anlamlı değişken ise, 101—150 baş ve >250 baştan fazla keçiye (**p < 0.01) sahip olan üreticilerin diğer keçi sahiplerine göre desteklerin kaldırılması durumunda ekim alanını değiştirmeme eğilimindedirler. Benzer bir durum koyun yetiştiricisinde görülmekte ve istatistiksel anlamda (**p < 0.01, ***p < 0.001) anlamlı sonuç çıkmıştır. Parsel sayısı da belirleyici olmuş ve parsel sayısı artıkça politikalara bağlı olarak ekim alanını değiştirmeme yönünde tutum sergilemişlerdir. Bunun nedenini desteklerin öneminin parçalı arazilerde daha az olduğu şeklinde yorumlanabilir. Politika değişikliğine bağlı olarak ekim alanını azaltma

eğiliminde olanlar ise hâlihazırda en yüksek arazi sahibi grup arasında olmuştur. Ekim alanı 61 dekadardan fazla olan üreticiler ekim alanlarını azaltma eğilimindedirler.

Çizelge 5.12 Mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin ekim alanı kararları

Bağımsız Değişkenler	Mevcut Destekler Kaldırılırsa			
	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Yaş (yıl)	-0,08	0,05	0,07**	0,92
Yıllık Gelir (1)			0,37	
Yıllık Gelir (2)	0,55	1,32	0,68	1,74
Yıllık Gelir (3)	1,51	1,42	0,29	4,51
Yıllık Gelir (4)	1,98	1,57	0,21	7,25
Hane Halkı Büyüklüğü (kişi)	-0,10	0,30	0,73	0,90
Deneyim (yıl)	0,03	0,04	0,40	1,03
Kredi Kullanım	0,79	0,71	0,26	2,21
Yerleşim Yeri (dağlık)			0,13	
Yarı Dağlık	0,58	0,90	0,52	1,78
Ova	-1,69	1,09	0,12	0,18
Keçi <50 (baş)			0,21	
Keçi 51-100 (baş)	-1,46	1,33	0,27	0,23
Keçi 101-150 (baş)	-2,83	1,46	0,05**	0,06
Keçi 151-250 (baş)	-1,02	1,26	0,42	0,36
Keçi 250 > (baş)	-2,46	1,40	0,08**	0,09
Koyun <9 (baş)			0,03**	
Koyun 9-50 (baş)	-1,76	1,21	0,15	0,17
Koyun 51-150 (baş)	-0,93	0,89	0,29	0,39
Koyun 151> (baş)	-4,42	1,69	0,01***	0,01
Ekim Alanı 0-20 (da)			0,06**	
Ekim Alanı 21-40 (da)	-0,54	0,86	0,53	0,58
Ekim Alanı 41-60 (da)	0,31	1,13	0,79	1,36
Ekim Alanı 61> (da)	3,53	1,73	0,04**	34,21
Parsel sayısı	-0,19	0,09	0,04**	0,82
Buğday	-0,94	0,75	0,21	0,39
Nohut	-1,21	1,35	0,37	0,30
Nadas	-0,71	0,79	0,37	0,49
Zeytin	0,40	0,74	0,59	1,49
Bağ	0,66	0,81	0,41	1,93
Constant	3,85	2,68	0,15	46,91

Önemlilik Düzeyi
 *p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001
 -2 Log likelihood= 94,495

Analize giren örnek sayısı = 132
 Nagelkerke R² =0,404

Üreticilerin yeni bir destekleme aracı olan DAB destekleri gelirse tutumları ne yönde değişim gösterdiği çizelge 5.13'de incelenmiştir. Yaş yine birçok kararda mevcudu koruma-değiştirmeme- yönünde sonuç göstermiştir. İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç çıkmış (**p < 0.01) ve üreticilerin yaşları artıkça yeni bir destekleme de verilse ekim alanlarını n değişimine daha az duyarlı olup, ekim alanlarını değiştirmeme yönünde eğilim göstermişlerdir. Bu yeni destekleme çeşidiyle gelirden ilk iki grupta yer alanlar diğer gelir gruplarında yer alanlara göre destekleri önemli görüp, ekim alanlarını artırma yönünde bir tutum sergilemişlerdir. Benzer bir pozitif deneyim ve buğday yetiştirenlerde görülmüş ve her ikisi de istatiksel olarak anlamlı (**p < 0.01, ***p < 0.001), pozitif çıkmıştır. Yerleşim yeri değişkenleri arasında anlamlı çıkmış olup, ovalık alanlarda yaşayanların dağlık alanlarda yaşayanlara nazaran ekim alanlarını değiştirmeme eğiliminde oldukları görülmüş ve desteklerin dağlık ve yarı dağlık alanlarda daha etkin olmuş olabileceği söylenebilir (Çizelge 5.13).

Çizelge 5.13 DAB desteklerinin verilmesi durumunda üreticilerin ekim alanı kararları

Bağımsız Değişkenler	DAB Destekleri Gelirse			
	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Yaş (yıl)	-0,12	0,05	0,01**	0,89
Yıllık Gelir (1)			0,03**	
Yıllık Gelir (2)	2,66	1,13	0,02**	14,28
Yıllık Gelir (3)	2,88	1,35	0,03**	17,80
Yıllık Gelir (4)	0,52	1,36	0,70	1,68
Hane Halkı Büyüklüğü (kişi)	-0,25	0,31	0,42	0,78
Deneyim (yıl)	0,11	0,04	0,00**	1,11
Kredi Kullanım	-1,98	0,81	0,01**	0,14
Yerleşim Yeri (dağlık)			0,09**	
Yarı Dağlık	-1,86	1,20	0,12	0,16
Ova	-2,68	1,23	0,03**	0,07
Keçi <50 (baş)			0,53	
Keçi 51-100 (baş)	0,01	1,34	0,99	1,01
Keçi 101-150 (baş)	-0,51	1,24	0,68	0,60
Keçi 151-250 (baş)	-1,37	1,24	0,27	0,26
Keçi 250 > (baş)	0,42	1,28	0,74	1,53
Koyun <9 (baş)			0,58	
Koyun 9-50 (baş)	-0,33	0,94	0,72	0,72
Koyun 51-150 (baş)	1,36	1,13	0,23	3,88
Koyun 151> (baş)	1,09	1,10	0,33	2,97
Ekim Alanı 0-20 (da)			0,54	
Ekim Alanı 21-40 (da)	-0,55	0,95	0,56	0,58
Ekim Alanı 41-60 (da)	0,14	1,06	0,90	1,15
Ekim Alanı 61> (da)	-1,46	1,46	0,32	0,23
Parsel sayısı	-0,03	0,07	0,67	0,97
Buğday	1,42	0,86	0,10***	4,13
Nohut	1,40	1,17	0,23	4,06
Nadas	1,11	0,77	0,15	3,02
Zeytin	0,12	0,70	0,87	1,12
Bağ	-0,62	0,79	0,44	0,54
Constant	5,61	2,55	0,03**	273,42

Önemlilik Düzeyi

*p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001

-2 Log likelihood= 88,913

Analize giren örnek sayısı = 131

Nagelkerke R² =0,432

5.6.2 Politika değişikliklerinde hayvan varlığı tutumları

Mevcut desteklerin kaldırılması halinde üreticilerin hayvan sayısındaki değişim çizelge 5.14'de de görüldüğü üzere genel anlamda değiştirmeme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Üreticilerin yaşları istatistiksel olarak anlamlı olup (**p < 0.01), yaşları artıkça desteklere daha az duyarlı oldukları görülmüş ve mevcut destekler kaldırıldığında üreticiler hayvan sayısını değiştirmeme yönünde bir tutum içersindeler. Diğer durumlardan farklı olarak kredi kullananların kullanmayanlara göre desteklerin kaldırılması durumunda hayvan sayılarını azaltma yönünde bir eğilim göstermektedirler. Benzer bir durum işletme genişliği >61 da'dan büyük olanlarda da geçerlidir. En üst ekim alanı grubu içerisinde yer alan üreticiler diğer üreticilere göre ekim alanlarını azaltma eğilimdedirler. Keçi ve koyun (**p < 0.01) sayısı artıkça üreticilerin mevcut desteklerin kaldırılması durumuna karşı hayvan sayılarını değiştirmeme kararı ağır basmaktadır. Ki bu karar gruplarda hayvan sayısı artıkça katsayısından dolayı karar kuvvetleniyor. Üreticilerin parsel sayısı artıkça (**p < 0.01) desteklerin kaldırılması halinde hayvan sayısını değiştirmeme yönünde bir tutum gösteriyor.

Çizelge 5.14 Mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin hayvan varlığı kararları

Bağımsız Değişkenler	Mevcut Destekler Kaldırılırsa			
	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Yaş (yıl)	-0,13	0,05	0,01**	0,88
Yıllık Gelir (1)			0,21	
Yıllık Gelir (2)	0,34	1,38	0,80	1,41
Yıllık Gelir (3)	2,04	1,47	0,17	7,68
Yıllık Gelir (4)	1,23	1,65	0,46	3,42
Hane Halkı Büyüklüğü (kişi)	-0,23	0,35	0,51	0,80
Deneyim (yıl)	0,07	0,04	0,12	1,07
Kredi Kullanım	1,29	0,78	0,10*	3,63
Yerleşim Yeri (dağlık)			0,53	
Yarı Dağlık	0,49	0,96	0,61	1,63
Ova	-0,74	1,07	0,49	0,48
Keçi <50 (baş)			0,08**	
Keçi 51-100 (baş)	-2,45	1,44	0,09**	0,09
Keçi 101-150 (baş)	-3,57	1,55	0,02**	0,03
Keçi 151-250 (baş)	-2,03	1,41	0,15	0,13
Keçi 250 > (baş)	-4,49	1,69	0,01**	0,01
Koyun 9-50 (baş)	-2,27	1,28	0,08**	0,10
Koyun 51-150 (baş)	-1,45	0,93	0,12	0,23
Koyun 151> (baş)	-6,89	2,08	0,00**	0,00
Ekim Alanı 0-20 (da)			0,01**	
Ekim Alanı 21-40 (da)	-1,03	0,93	0,27	0,36
Ekim Alanı 41-60 (da)	-0,65	1,33	0,63	0,52
Ekim Alanı 61> (da)	4,39	1,76	0,01**	80,27
Parsel sayısı	-0,24	0,10	0,01**	0,79
Buğday	-0,78	0,78	0,32	0,46
Nohut	-1,49	1,29	0,25	0,23
Nadas	-0,52	0,87	0,55	0,59
Zeytin	0,47	0,79	0,56	1,59
Bağ	0,63	0,90	0,48	1,89
Constant	6,86	3,20	0,03**	951,95
Önemlilik Düzeyi				
*p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001		Analize giren örnek sayısı = 130		
-2 Log likelihood= 85,963		Nagelkerke R ² =0,518		

Çizelge 5.15’de üreticilerin DAB desteklerinin gelmesi durumundaki hayvan varlığı kararları gösterilmiştir. Üreticilerin yaşları artıkça diğer üreticilere göre hayvan sayısını değiştirmeme yönünde bir tutum göstermektedir. Ancak önemli bir nokta ise deneyimle ilişkisidir. Diğer lojistik senaryo sonuçlarından farklı olarak deneyim artıkça DAB desteği gelmesi halinde hayvan sayısını artıracak sonucudur. Yaş her zaman deneyimle doğru orantılı olmayabilir (Yaşı ilerledikten sonra, emekli olduktan sonra tarımsal faaliyetlerle uğraşmak gibi.). Kredi kullananlarsa kullanmayanlara göre hayvan sayısını değiştirmeme yönünde bir eğilim göstermektedir. Yerleşim yeri önemli ve istatistiki olarak anlamlı çıkmış ve yarı dağlık-dağlık alana göre ova-dağlık alana göre hayvan sayısını değiştirmeme yönünde bir eğilim göstermiştir. Ekim alanı (**p < 0.01) 41-60 da arasındaki üreticiler diğer üreticilere göre hayvan sayısını artırma yönünde bir eğilim göstermişlerdir. Parsel (**p < 0.01) sayısı artıkça üreticilerin bitkisel üretim faaliyetlerine halihazırda devam etmeleri sebebiyle hayvan sayısını değiştirmeme yönünde bir tutum içerisinde olduklarını göstermektedir. Buğday eken ve nadasa bırakanlar buğday ekmeyenlere ve nadasa bırakmayanlara göre pozitif anlamda hayvan sayısını artırma eğilimdedirler.

Çizelge 5.15 DAB desteklerinin verilmesi durumunda üreticilerin hayvan varlığı kararları

Bağımsız Değişkenler	DAB Destekleri Gelirse			
	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Yaş (yıl)	-0,09	0,05	0,06**	0,92
Yıllık Gelir (1)			0,14	
Yıllık Gelir (2)	1,63	1,29	0,21	5,11
Yıllık Gelir (3)	0,53	1,47	0,72	1,70
Yıllık Gelir (4)	-1,09	1,56	0,49	0,34
Hane Halkı Büyüklüğü (kişi)	0,23	0,34	0,50	1,26
Deneyim (yıl)	0,12	0,04	0,01**	1,13
Kredi Kullanım	-2,67	0,96	0,01**	0,07
Yerleşim Yeri (dağlık)			0,04**	
Yarı Dağlık	-4,03	1,62	0,01**	0,02
Ova	-3,77	1,60	0,02**	0,02
Keçi <50 (baş)			0,50	
Keçi 51-100 (baş)	0,35	1,73	0,84	1,43
Keçi 101-150 (baş)	-1,53	1,28	0,23	0,22
Keçi 151-250 (baş)	-1,92	1,40	0,17	0,15
Keçi 250 > (baş)	-0,47	1,30	0,72	0,63
Koyun <9 (baş)			0,32	
Koyun 9-50 (baş)	-1,06	1,01	0,29	0,35
Koyun 51-150 (baş)	-0,73	1,23	0,55	0,48
Koyun 151> (baş)	1,43	1,18	0,23	4,17
Ekim Alanı 0-20 (da)			0,22	
Ekim Alanı 21-40 (da)	0,49	0,98	0,62	1,64
Ekim Alanı 41-60 (da)	2,40	1,35	0,08**	10,98
Ekim Alanı 61> (da)	0,39	1,49	0,80	1,47
Parsel sayısı	-0,15	0,08	0,08**	0,87
Buğday	1,91	0,96	0,05**	6,77
Nohut	1,68	1,24	0,17	5,35
Nadas	2,23	0,96	0,02**	9,31
Zeytin	-0,10	0,70	0,88	0,90
Bağ	-0,39	0,91	0,67	0,68
Constant	5,11	2,87	0,08**	166,39

Önemlilik Düzeyi
 *p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001
 -2 Log likelihood= 77,904

Analize giren örnek sayısı = 133
 Nagelkerke R² =0,511

5.6.3 Politika değişikliklerinde göç tutumları

Çizelge 5.16'da mevcut desteklerin kaldırılması durumundaki üretici kararlarında göçün etkisini göstermektedir. Mevcut desteklerin kaldırılması halinde üreticilerin yaşadıkları yerlerden temelli bir yere göç etmek isteyip istemedikleri araştırılmıştır. Deneyim istatistiki olarak anlamlı (**p < 0.01) ve deneyim artıkça göç etme isteği daha az deneyimlilere göre değişmeme yönündedir. Kredi kullanan üreticilerde ise kredi kullanmayan üreticilere göre göç etme isteği artar. Belirli aralıkta hayvan sahibi olan üreticiler göç etme istekleri değişmezken, diğerlerinin göç etme isteği artıyor. Keçi sayısı (**p < 0.01) 100- 250 baş arasında yer alan üretici grupları mevcut desteklerin kaldırılması durumunda diğer üretici gruplarına göre göç etme isteği artıyor. Koyunda ise 51-150 baş arasında istatistiki olarak anlamlı (**p < 0.01) ve bu aralıktaki hayvana sahip üreticiler diğerlerine göre göç etmeme isteği değişmemektedir (göç etmiyor). Ekim alanında da benzer anlamlı (**p < 0.01) sonuç çıkmış olup, 21-40 ve >61 dekardan daha büyük işletme genişliğine sahip üreticiler diğerlerine nazaran göç etme isteği değişmemektedir. Desteklerin kaldırılması durumunda buğday, nadas ve zeytin yetiştiricisi ise yetiştirmeyene göre göç etme isteği artmaktadır (Çizelge 5.16).

Çizelge 5.16 Mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin göç etme kararları

Bağımsız Değişkenler	Mevcut Destekler Kaldırılırsa			
	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Yaş (yıl)	0,09	0,09	0,30	1,10
Yıllık Gelir (1)			0,20	
Yıllık Gelir (2)	-1,70	1,67	0,31	0,18
Yıllık Gelir (3)	0,74	1,94	0,70	2,10
Yıllık Gelir (4)	-2,19	2,15	0,31	0,11
Hane Halkı Büyüklüğü (kişi)	0,60	0,48	0,22	1,81
Deneyim (yıl)	-0,13	0,08	0,09**	0,88
Kredi Kullanım	2,46	1,33	0,06**	11,73
Yerleşim Yeri (dağlık)			0,36	
Yarı Dağlık	-2,42	1,78	0,18	0,09
Ova	-1,92	1,70	0,26	0,15
Keçi <50 (baş)			0,12	
Keçi 51-100 (baş)	0,45	2,04	0,83	1,57
Keçi 101-150 (baş)	4,57	2,59	0,08**	96,65
Keçi 151-250 (baş)	3,68	2,26	0,10**	39,69
Keçi 250 > (baş)	-1,36	2,28	0,55	0,26
Koyun <9 (baş)			0,15	
Koyun 9-50 (baş)	1,69	1,60	0,29	5,43
Koyun 51-150 (baş)	-4,94	2,66	0,06**	0,01
Koyun 151> (baş)	2,29	1,77	0,19	9,91
Ekim Alanı 0-20 (da)			0,13	
Ekim Alanı 21-40 (da)	-3,41	1,77	0,05**	0,03
Ekim Alanı 41-60 (da)	-1,09	1,51	0,47	0,34
Ekim Alanı 61> (da)	-5,87	2,97	0,05**	0,00
Parsel sayısı	-0,20	0,18	0,26	0,82
Buğday	3,81	1,60	0,02**	45,09
Nohut	2,30	1,75	0,19	10,01
Nadas	3,08	1,13	0,01**	21,84
Zeytin	3,56	1,43	0,01**	35,24
Bağ	1,04	1,70	0,54	2,82
Constant	-9,62	4,86	0,05**	0,00

Önemlilik Düzeyi

*p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001

-2 Log likelihood= 49,400

Analize giren örnek sayısı = 135

Nagelkerke R² =0,587

DAB desteklerinin verilmesi durumunda ise, analizde anlamlı değişken sayısı diğer analizlere göre azalmıştır. Yaş istatistiki olarak anlamlı (**p < 0.01) ve yaş arttıkça yaşı daha düşük olan üreticilere göre göç etme isteği değişmiyor. Deneyim de istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde olup (**p < 0.01), deneyim süresi arttıkça üreticilerin göç etme istekleri azalmaktadır. Kredi kullananlar (**p < 0.01) kullanmayanlara göre, yarı dağlık alanlarda yaşayanlarsa (**p < 0.01) dağlık alanlarda yaşayanlara göre göç etme isteği azalıyor ve kısaca üreticiler göç etmiyor (Çizelge 5.17).

Çizelge 5.17 DAB desteklerinin verilmesi durumunda üreticilerin göç etme kararları

Bağımsız Değişkenler	DAB Destekleri Gelirse			
	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Yaş (yıl)	-0,07	0,03	0,03**	0,93
Yıllık Gelir (1)			0,65	
Yıllık Gelir (2)	0,31	0,82	0,71	1,36
Yıllık Gelir (3)	0,85	0,94	0,36	2,34
Yıllık Gelir (4)	0,00	1,06	1,00	1,00
Hane Halkı Büyüklüğü (kişi)	-0,20	0,21	0,34	0,82
Deneyim (yıl)	0,08	0,03	0,01**	1,08
Kredi Kullanım	-1,23	0,49	0,01**	0,29
Yerleşim Yeri (dağlık)			0,07**	
Yarı Dağlık	-1,48	0,65	0,02**	0,23
Ova	-0,38	0,68	0,58	0,68
Keçi <50 (baş)			0,85	
Keçi 51-100 (baş)	-0,80	0,99	0,42	0,45
Keçi 101-150 (baş)	-0,04	0,99	0,97	0,96
Keçi 151-250 (baş)	-0,50	0,90	0,57	0,60
Keçi 250 > (baş)	-0,53	0,95	0,58	0,59
Koyun <9 (baş)			0,61	
Koyun 9-50 (baş)	-0,73	0,70	0,30	0,48
Koyun 51-150 (baş)	-0,80	0,75	0,29	0,45
Koyun 151> (baş)	-0,40	0,82	0,63	0,67
Ekim Alanı 0-20 (da)			0,83	
Ekim Alanı 21-40 (da)	-0,54	0,66	0,42	0,58
Ekim Alanı 41-60 (da)	-0,62	0,78	0,43	0,54
Ekim Alanı 61> (da)	-0,71	1,15	0,54	0,49
Parsel sayısı	0,06	0,06	0,34	1,06
Buğday	-0,49	0,59	0,40	0,61
Nohut	0,40	0,83	0,63	1,49
Nadas	-0,59	0,57	0,30	0,56
Zeytin	0,16	0,60	0,79	1,18
Bağ	0,31	0,65	0,63	1,36
Constant	3,28	1,91	0,09**	26,53

Önemlilik Düzeyi

*p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001

-2 Log likelihood= 144,942

Analize giren örnek sayısı = 135

Nagelkerke R² =0,310

6. TARTIŞMA ve SONUÇ

Tarımsal üretimin kendine özgü özellikleri nedeniyle üretimin devamlılığının sağlanabilmesi ve farklı nedenlerle üretici gelirlerinde yaşanan kayıpların giderilmesi için tüm ülkelerde farklı boyut ve çeşitlerde de olsa tarım desteklenmektedir. Tarımsal desteklerin etkinliği ve üretici üzerindeki etkileri ise merak edilen bir boyuttur. Dolayısıyla yenilikçi (Türkiye’de olmamasından dolayı) bir destekleme modeli arayışıyla üretim kararlarında etkin bir rol oynaması önemlidir.

Bu tezin amacı, tarımsal desteklerin etkisinin ve olmayan bir politika aracının üretici kararlarındaki etkisini ortaya koymaktır. Bu amaçla üreticilerin fiziksel olarak dezavantajlı unsurların giderilmesini sağlayan bir senaryoya olumlu tepki verecekleri ve hayvan varlığını, imkan dahilinde arazi varlığını artıracığı, göç etme isteğini ise azaltacağı düşünülmüştür. Çalışmada Mersin ili Çamlıyayla, Mut ve Silifke ilçelerinin dağlık, yarı dağlık ve ovalık köylerinde 138 üreticiyle yüz yüze anket yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar literatürle birlikte değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir.

Üreticilerin politika kararı verme sırasında eğitim, yaş, yerleşim yeri, hayvan varlığı, arazi varlığı vb. değişkenlerin önemli olduğu görülmüştür. Bu kararlar üreticilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilmiş kararlar olup, bu kararların sonrasında uygulanma ihtimalinin kesinliğinin olmadığı söylenebilir. Başlıca demografik ve sosyoekonomik durumlarını incelendiğinde;

- Araştırma bölgesindeki üretici yaş grupları nispeten Türkiye ortalamasına göre genç sayılabilecek yaş ortalamasına sahiptirler. Ancak üreticilerin çocuklarının tarımsal faaliyetle uğraşmak istememesi, üreticilerin artan maliyetler nedeniyle üretimden vazgeçmek zorunda olmaları gibi sebeplerden dolayı tarımsal faaliyetle uğraşacak insan sayısı önümüzdeki yıllar içinde daha da azalacaktır. Tarımın temel sorunlardan biri olan üreticilerin yaşlanması hemen hemen her ülke için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Sorunun giderilmesi için son yıllarda ülkeler farklı hibe ve desteklerle üretici yaş ortalamasını aşağıya çekmeye çalışmaktadır. Aynı

şekilde Türkiye’de de özellikle ‘Genç Çiftçi’ desteklerinin daha aktif kullanılmasıyla gençler tarımsal faaliyete özendirilerek tarımda çalışan insanların daha genç ve dinamik olmaları amaçlanmalıdır.

- Araştırma bölgesindeki üreticilerin Türkiye temsilini yansıtmaması beklenmese de, Türkiye’de üreticilerin özellikle eğitim, gelir açısından tüm sektörlerin en düşük seviyesinde olduğu söylenebilir. Nitekim araştırma bölgesinde karşılaşılan % 81,9 ilkokul mezuniyeti de bunu doğrular niteliktedir. Bunun temel nedenleri arasında; tarımın aileler arasında kültürel bir aktarım olarak babadan oğula geçmesi, kişilerin küçük yaştan itibaren kayıtsız ve emeğinin karşılığını almadan bilfiil aile işletmesinin her aşamasında yer alması, buldukları köylerde temel okul düzeyinden sonra kimi zaman okul bulunamaması ve de özellikle küçük aile işletmelerinin tam zamanlı emek ve ilgi gerektirmesi sayılabilir. Eğitimde harcanan sürenin az olması ya da eğitim düzeyinin düşük seviyede olduğu noktada politikalara karşı tutumları vb. durumlarda karar verme aşamasında üreticiler daha az risk alma eğilimindedirler.
- Araştırma bölgesindeki üreticilerin ekonomik göstergeleri incelendiğinde; genellikle küçük aile işletmeleri olup, beyanları doğrultusunda çoğunun gelirlerinin yıllık 10.001-20.000 TL arasında olduğu belirlenmiştir. Ova köylerinde yaşayan üreticilerin dağlık alanlarda yaşayanlardan daha yüksek gelirlere sahip oldukları bulunmuştur. Bunun temel sebepleri arasında arazi ile hayvan varlığının ova köylerinde daha fazla olması, tarımsal desteklerden daha fazla yararlanması, yaşlarının dağlık – yarı dağlık alanlardakine göre daha genç olması gösterilebilir. Dolayısıyla tarımsal gelirleriyle bu değişkenler arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu söylenebilir.
- Üreticilerin desteklerden yararlanabilmesi için DKKYB’ne üye olmaları gerekmektedir. Bundan dolayı araştırma bölgesinde herkes DKKYB’ne üyedir, ZO’na üyelikte ikinci sırada gelmektedir. Türkiye’de örgütlenme, kooperatifleşme, birlik oluşturma hâlâ daha tam anlamıyla oturmamış,

uygulamada eksik kalmıştır. Özellikle üreticilere girdi sağlayan TKK'nin yerine özel bayilerin aktif bir şekilde çalışıyor olması da sorunların temelinde yatmaktadır. Ne yazık ki, araştırma bölgesinde de örgütlenmeyle ilgili sorunlar devam etmiştir. İlçeler ve köyler TOB İlçe Md., DKKYB ve ZO tarafından yazılı olmayan bir şekilde paylaşılarak her köyde biri daha aktif çalışmakta, bilgi paylaşımını, üreticilerin sorunlarını dile getirmede önemli rol üstlenmişlerdir. Ancak özellikle dağlık köylerde ulaşımın zor olduğu alanlarda kurumsal bir bilgi kaynağı köylere ulaşamamış ve üreticiler bu oluşumdan şikayet etmektedirler. Bu paylaşım sorunun giderilerek; her köye, her üreticiye hizmet götürmek tarımsal üretimin geleceği açısından da önemlidir.

- Araştırma bölgesi keçi ağırlıklı bir üretim bölgesi olup, keçi hemen her arazi doğasına, iklimine çok çabuk uyum sağlayabilen ve daha düşük kalitede yemi tüketerek bile kaliteli ürüne dönüştüren bir hayvansal faaliyettir. Ancak son dönemlerde 'Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islah'ı projesiyle birlikte özellikle Mut ilçesinde keçi yerini koyuna bırakmıştır. Desteklerin de anaç desteklerine göre daha fazla olması sebebiyle ilçede koyun üreticilerinin sayısı artmıştır. Bölgede önemli bir rol üstlenen keçi varlığının daha fazla düşmemesi için üreticilerin yem maliyetlerini karşılayabilecek ve ürünlerini pazarlayabilecek düzeyde destekleme miktarının ve 'Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islah' projesinin keçi için de oluşturarak sürdürülebilir bir destek mekanizmasının olması önem taşımaktadır. Ayrıca mera hayvancılık faaliyetinin vazgeçilemez bir unsurdur. Yalnız araştırma bölgesinde değil Türk tarım sektöründe karşılaşılan sorunların başında meralardan yararlanamamak, merasızlık gibi sıkıntılar bulunmaktadır. Keçi mera otlakçılığına uygun yapısı sayesinde meralardan azami ölçüde yararlanmayı sağlayacaktır. Eğer mera sorunu tüm Türkiye için yakın zamanda çözülemezse zaten zor koşullar altında devam eden hayvancılık sektörü her geçen gün daha etkilenecek derin bir krize girecek, üreticiler üretimden vazgeçerek hayvan varlığında düşüşler yaşanacaktır. Bu da uzun dönemde et

ve özellikle de keçi sütü üretiminde hissedilir derecede soruna neden olacak ve hayvancılık tamamen bitecektir.

- Araştırmanın asıl amacı üreticilerin olası politika değişikliğine karşı verecekleri tepkilerdir. Araştırmanın başlangıcında üreticilerin olmayan bir politika (ex-ante) senaryosunun uygulanması halinde (DAB destekleri verilmesi halinde ekim alanı/hayvan varlığı/göç etme durumunuz ne olur?) tutumlarının olumlu olacağı hipotezi benimsenmiştir. Nedeni ise bu konuda yapılan çalışmaların çoğu bunu doğrular niteliktedir. Üreticilerin ellerinde olmayan coğrafya ve topoğrafyaya bağlı koşulların yarattığı fiziki üretim ve gelir kayıplarının AB üye ülkeleri tarafından telafi edilerek yılda bir kez, belli kriterler düzeyinde ödenmesiyle üreticilerin tarımsal üretim kapasitelerini çoğunlukla büyütme/artırma yoluna gidecekleri belirlenmiştir. Nitekim araştırma sonuçları da hem politikanın amacını hem de Türkiye için oluşturulmuş hipotezi doğrular nitelikte olmuştur.
- Mevcut desteklerin kaldırılmasıyla ekim alanları kararları arasında yaş, farklı büyüklükte hayvan varlığı, ekim alanı ve parsel sayısı arasında negatif ve istatistiki anlamda önemli bir ilişki olduğu görülmektedir. Böylece üreticiler desteklerin kaldırılması durumunda mevcut arazi ve hayvan varlığını koruma ve değiştirmeme yönünde bir tutum sergilemektedirler.
- DAB desteklerinin verilmesi halinde, ekim alanlarında özellikle gelir, deneyim süresi, dağlık alan için pozitif ve anlamlı ilişki çıkmıştır. Böylece dağlık alanlarda yaşayan üreticilerin desteklerin etkisini ve etkinliğini daha fazla hissetmiş olabileceği söylenebilir. Diğer değişkenlerde ise negatif anlamlı çıkarak ekim alanını değiştirmeme eğilimdedirler.
- Mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin hayvan varlığı kararlarında yaş, yerleşim yeri, hayvan varlığı gibi değişkenler karar vermede daha az duyarlı olduğunu göstererek üreticilerin hayvan varlıklarını mevcut haliyle koruduğunu göstermektedir. Ancak kredi kullananlar ve keçi

varlığı < 50 baş olan işletmeler desteklerin kaldırılması halinde hayvan varlığını azaltma yönünde olacağını ifade etmişlerdir.

- DAB desteklerinin verilmesi durumunda üreticilerin hayvan varlığı kararları ise beklenildiği gibi bazı değişkenlerde pozitif ilişkili artırma yönünde bazı değişkenlerde ise negatif ilişkili ve değiştirmeme yönündedir. Deneyimi daha fazla olanlar, dağlık alanlarda yaşayanlar hayvan varlığını artırma yönünde tutum içerisindedirler. Bu politikanın temel amacı dağlık alandaki üreticilerin vereceği tepkilerdir ve beklenildiği gibi, amacına uygun olarak desteklerin etkin olabileceği düşünülmektedir.
- Mevcut desteklerin kaldırılması durumunda üreticilerin bir kısmı kente göç etmeyeceğini belirtmişler ve yapılan analizde de negatif istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır. Buğday, zeytin ve nadas arazisi sahibi üreticilerle, keçi varlığı 100-250 baş arasındaki üreticiler ve kredi kullananlar üreticiler kredi kullanmayanlara göre göç etmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu durumda üreticilerin tarımsal faaliyetten kopmasına neden olmaktadır. Diğer değişkenlerde üreticilerin göç etme isteklerinin değişmemesinin başka tarımsal arazi varlığı, hayvan varlığının farklı büyüklükte olması dolayısıyla gelirlerini olumlu etkileyecek başka etkenlerin olması muhtemeldir. Bunun dışında yöre halkının Yörük olması ve geçisine bağlılığı da etken olabilir.
- DAB desteklerinin verilmesi durumunda üreticilerin kente göç etme kararları değişkenlerden daha az etkilenmiştir. Yaş yine her analizde olduğu gibi tutumu değiştirmeme yönünde bir anlamlılık gösterirken, deneyime sahip üreticiler daha az deneyimlilere göre kente göç etme isteğini azaltacağını belirtmiştir. Desteğin üreticiler açısından olumlu olabileceği ve göç etme fikrini azaltabileceği söylenebilir.

Tarım sektörü girdi, altyapı, merasızlık, kooperatifleşememe, markalaşamama sorunları gibi uzun yıllardır çözülememiş yapısal ile sosyal sorunlarının yanında iklim, doğa ve hava olaylarından da etkilenen ve riskleri sürekli devam eden bir faaliyettir. Tarım bir kültürel aktarım ve yaşam tarzı olup, üreticilerin çoğunun eğitim seviyesiyle de doğru

orantılı olarak getirdikleri geleneksel bir yapı içerisinde devam etmektedir. Tarımda özellikle girdi kullanımında dışa bağımlılık, fiyat oynaklıkları, merasızlık üreticileri kaygılandırmaktadır. Tarımsal nüfusun politikaların sosyal yönüyle desteklenememesi halinde göç, tarımsal üretimden kopma ve yaşlanan nüfusun fazla olduğu bir tarımsal yapı ortaya çıkacaktır. Üreticilerin yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlayan tarım politikaları sosyal yönüyle de kalkınmayı sağlayacaktır. Bu sorunların çözüme kavuşturulması için gerekli adımların atılarak bölgelere göre farklılaşan ve bölgesel farklılıkları gözetilen bir tarımsal destekleme mekanizmasının dezavantajlı bölge destekleri benzeri bir modelle oluşturulması önemlidir.

Türkiye’de hayvansal üretimde yaşanan sorunların çözümü için ülke kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması önemlidir. Hâlihazırda mevcut olan keçi ve koyun varlığının artmasına yönelik üretim destekleri ve politikalar oluşturulmalı, dezavantajlı bölge desteklerinin acil olarak hayata geçirilmesi önemlidir. Hayvancılık sektörünün en temel girdisi olan yeme yönelik yapılacak desteklerle birlikte yem ve saman üretimini artırarak hayvansal üretim desteklenmelidir. Aksitakdirde önümüzdeki yıllarda girdi fiyatlarının sürekli yükselmesi, meraların vasıflarının iyileştirilmeden elden çıkması ve tarımsal arazilerin amaç dışı kullanımı gibi sorunlar nedeniyle hayvancılık sektörü daha derin bir krize girecektir.

Dezavantajlı bölge destekleri sistemi kendi içerisinde ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları taşımaktadır. Örneğin, dezavantajlı bölge destekleme modeliyle birlikte üreticilerin sosyal güvence olanakları artırılabilir. Üretimde aktif olarak yer alan gençlerin, kadınların sosyal güvence açısından korunduğu bir sistem oluşturularak zaten tüm emeğini toğrağa, hayvana veren kadınların ve gençlerin kendi sosyal güvencelerini de elde etmeleri sağlanabilir. Aynı zamanda tarımın çevreyle ilişkisi önemli bir nokta olup, birbirinden ayrı düşünülemez. Tıpkı Türkiye’de ÇATAK desteklemesinde olduğu gibi üreticilerin desteklerden yararlanma koşullarında belli bir dönem (3 yıl gibi) üretim yapmaları sağlanmalıdır. Üretime devam etmeleri hem tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini hem de çevreyi düşünen üretimin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Tarımsal işletmeler içinde küçükbaş hayvancılık özellikle keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin ekonomik durumları en düşük gelir seviyesine sahip işletmeler oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla yoksulluk açısından da en alt seviyede yer almaktadırlar. Bu nedenle dezavantajlı bölgelerde yaşayan ve tarımsal faaliyetle uğaşan işletmelerin yoksulluk riskini en aza indirmek için bu işletmelere yönelik desteklerin artırılması gerekmektedir. Bu bölgelerin desteklenmesi için:

- Bu bölgelerde işletme başına ya da hayvan başına desteklerin artırılması
- Bölgesel farklılıkları gözeterek ve diğer bölgelerden daha yüksek ödemelerin yapılması
- Keçi yetiştiriciliği aynı zamanda bir kültür ve yaşam tarzı olup, bunu korumaya yönelik çalışmaların yapılması
- ‘Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islah’ı projesi kapsamı genişletilerek bölge özelinde keçi ve koyunu birlikte desteklenmesi sağlanması (örneğin Mut ilçesinde sadece koyun desteklenmektedir)
- Özellikle dağlık alanlarda üreticilerin yaşam standartlarını artırıcı çalışmaların yapılması
- Tarımsal arazilerin elverişli olmadığı özellikle dağlık alanlardaki taşlı, engebeli arazilerde ceviz, badem gibi katma değer sağlayabilecek üretime yönelik desteklerin verilmesi
- Tarımsal politikalarının etkinliği ve sosyal boyutlarının olduğu bir yapı oluşturularak eğitim, sağlık gibi eksiklerinin fazla hissedildiği bölgelerde daha fazla yatırımların yapılması
- Bölge özelinde her ne kadar sürekli bir ‘göçer’ halleri kalmasa da yarı-göçer olarak Yörük aileleri bulunmaktadır ve yarı-göçerlerin envanterinin çıkarılması
- Bölgenin ve yarı-göçer Yörük ailelerinin eskiden vazgeçilmezi olan, ancak günümüzde dokuyan kişilerin azalması ve eşyaların kullan-at bir yapıya dönüşmesi nedeniyle tekrar eskiden olduğu kıl çadırlarına dönüşümün özendirilmesi ve kıl çadırına yönelik destek verilmesi
- Kıl çadırına yönelik verilecek destek ile naylon çadır kullanımını azaltılarak çevreye duyarlı bir yapı oluşturulması

- Kıl çadırına ve kıl dokumasına (çul, kilim, çorap vb.) yönelik verilecek bir destek bölgenin kültürel ve el sanatları açısından da cazip hale gelmesi
- Devlet yatırımları dışında özel yatırımların da teşvik edilmesi
- Kırsal turizm kapsamında Yörük yaşamı, Yörük köyleri ve aileleri tarzıyla (konseptiyle) oluşturulacak yatırımlara destek verilmesi

önemli olup, bu koşulların sağlanması, dezavantajlı bölgelerde refahın artırılmasına, sürdürülebilir üretime, bölgelerarası farklılıkların giderilmesine ve yarında kalkınmaya olanak sağlayacaktır.

Türkiye’de bölgesel farklılıkların giderilmesine yönelik ve üretici ihtiyaçlarına daha etkin cevap veren bir tarımsal destekleme modeline ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda DAB destekleri bölgesel farklılıkları gidermeyi amaçlayan sosyal politika boyutunu da barındıran bir destekleme modeli olarak Türk tarım sisteminde de mutlaka uygulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Agresti, A. and Kateri, M. 2011. Categorical Data Analysis, pp. 206-208.
- Allen, M., Downing, E., Edwards, T., Seaton, N. and Semple, M. 2014. CAP Reform 2014-20: EU Agreement and Implementation in the UK and in Ireland (updated): House of Commons Library.
- Anonim 2012. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013 sonrası Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Raporu, Ankara.
- Anonim. 2018a. Hayvancılık İstatistikleri. Erişim Tarihi: 10.12.2017
- Anonim. 2018b. Mersin Valiliği, Kent Özellikleri (<http://www.mersin.gov.tr/tarim-kenti>) Erişim Tarihi: 27.7.2018
- Anonim. 2018c. Bölgesel İstatistikler, Mersin ili istatistikleri(<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/menuAction.do>) (Erişim Tarihi:5.3.2018)
- Anonim. 2018d. İl Göstergeleri, Bitkisel Üretim, Mersin ili(<http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/MERSIN.pdf>) Erişim Tarihi: 5.3.2018
- Anonim. 2018e. Mersin İli haritası (www.cografyaharita.com) Erişim Tarihi: 06.11.2015
- Anonim. 2018f. İstatistiklerle Aile 2017, (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24646>) Erişim Tarihi: 4.6.2018
- Anonymous, 2003. CJCconsulting, Review of Area-based Less Favoured Area Payments Across EU Member States. Report for the Land Use Policy Group of the GB Statutory Conservation, Countryside and Environment Agencies, 2003.
- Anonymous, (EU), 2012. The Common Agricultural Policy of Common Agricultural Policy: A story to be continued, Agriculture and Rural Development, Brussels.
- Anonymous, (EU), 2013. Agricultural Policy Perspective Brief 2013. Overview of CAP Reform 2014-2020, Brussels.
- Anonymous, 2015. Mapping the vulnerability of mountain peoples to food insecurity, FAO, Rome 2015.
- Anonymous, 2016. (https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-previous/2007-2013/less-favoured-areas-scheme_en) (Erişim Tarihi: 02.05.2016)
- Anonymous 2018a. (<http://agrovoc.uniroma2.it/agrovoc/agrovoc/en/page/?uri=http%3A%2F%2Faims.fao.org%2Faims%2Fagrovoc%2F4287>) (Erişim Tarihi: 27.07.2018)

- Anonymous, (EU), 2018b. Rural development 2014-2020 Agriculture and Rural Development, Brussels.
- Anonymous, 2018c. The common agricultural policy at a glance, Agriculture and Rural Development, Brussels. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en (Erişim tarihi: 8.8.2018)
- Bal, T. 2015. Kırsal Kalkınma Ders Notları (Basılmamış), Isparta.
- Baráth, L., Fertő, I. and Bojne, Š. 2015. Are Farms in Less Favoured Areas Less Efficient? 2015 International Conference of Agricultural Economists, AgEcon Search.
- Barnes, A., Sutherland, L.A., Toma, L., Matthews, K. and Thomson, S. 2016. The effect of the Common Agricultural Policy reforms on intentions towards food production: Evidence from livestock farmers. *Land Use Policy*, 50, 548-558. doi:<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2015.10.017>
- Bell, S, Nikodemus, O., Peneze, Z. and Rasa, I. 2010, 'The influence of Single Area Payments and Less Favoured Area Payments on the Latvian landscape .' *European Countryside*, Vol 2, pp. 25-41.
- Berger, T., Schreinemachers, P. and Woelcke, J. 2006. Multi-agent simulation for the targeting of development policies in less-favored areas. *Agricultural Systems*, 88(1), 28-43. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.agsy.2005.06.002>
- Bogdanov, N. 2014. The development of support for less favoured areas and deprived regions: challenge of agricultural policy in Serbia. "Western Balkan agriculture and European integration" at the EAAE 2014 Congress 'Agri-Food and Rural Innovations for Healthier Societies'.
- Candel, L.J.L., Breeman, G., Stiller, S. and Termeer, C. 2014. Disentangling the consensus frame of food security: The case of the EU Common Agricultural Policy reform debate, *Food Policy* N: 44, 47–58. 81
- Castel, J.M., Mena, Y., Ruiz, F.A., Camúñez-Ruiz, J. and Sánchez-Rodríguez, M. 2011. Changes occurring in dairy goat production systems in less favoured areas of Spain. *Small Ruminant Research*, 96(2–3), 83-92. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.smallrumres.2011.01.002>
- Ceylan, I.C., Olhan, E. and Koksall, O. 2010. Determination of the effective factors on organic olive cultivation decision. *African Journal of Agricultural Research*, 5(23), 3164-3168.
- Cooper, T., Baldock, D., Rayment, M., Kuhmonen, T., Terluin, I., Swales, V. and Farmer, M. 2006. An evaluation of the less favoured area measure in the 25 member states of the European Union. London: Institute for European Environmental Policy.

- Council Regulation (EC) No 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), Brussels.
- Cramer, J. S. 2002. The origins of logistic regression.
- Çokluk, Ö. 2010. Lojistik regresyon analizi: Kavram ve uygulama. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10(3), 1357-1407.
- Dax, T. 2005. The redefinition of Europe's Less Favoured Areas. Retrieved from <http://EconPapers.repec.org/RePEc:pra:mprapa:711>
- De Haan, C., Van Veen, T. S., Brandenburg, B., Gauthier, J., Le Gall, F., Mearns, R. and Simeon, M. 2001. Livestock development: Implications on rural poverty, the environment, and global food security: The World Bank.
- De Rancourt, M., Fois, N., Lavín, M., Tchakérian, E. and Vallerand, F. 2006. Mediterranean sheep and goats production: An uncertain future. Small Ruminant Research, 62(3), 167-179.
- Dellal, İ. 2000. Antalya ilinde kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi ve planlaması, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi(Basılmamış), Ankara.
- Demirdöğen, A. 2018. Türkiye'de tarımsal desteklerin üretime etkisi: mısır örneği, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi(Basılmamış), Ankara.
- Doğan, M.S. ve Doğan, C. 2004. Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler. Sosyoloji Konferansları(30), 15-29.
- Duran, C. 2012. Distribution of forest areas according to physiographic features in Mersin province (South of Turkey). 2012, 9(1), 19.
- Dwyer, J., Ward, N., Lowe, P. and Baldock, D. 2007. European Rural Development under the Common Agricultural Policy's 'Second Pillar': Institutional Conservatism and Innovation. Regional Studies, 41(7), 873-888. doi:10.1080/00343400601142795
- Eraktan, G. 1990. Kalkınmada öncelikli yörelerde yapısal sorunların süreklilik kazanması ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının büyümesi: teşvik politikalarına rağmen mi?, teşvik politikalarından dolayı mı?, Ankara.
- Eraktan, G. 2006. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasında değişim doğrultuları ve Türkiye için önemi, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 5, No:2 s. 47-67
- Eraktan, G. ve Ören, N. 2005. AB Ortak Tarım Politikası, Reform Süreci ve Türkiye'ye Etkileri. Ankara: Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 1, 23-33.
- Europe Commission (EC), 1979. Problems of the Agricultural Development of Less-favoured Areas in Europe (Vol. 1).

- European Commission (EC), 2008. Less Favoured Areas (LFA), Rural Development Policy 2007-2013 (http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/lfa/index_en.htm.)
- European Commission (EC), 2014. High Nature Value farming throughout EU-27 and its financial support under the CAP, Final Report, March 2014, Brussels.
- European Commission (EC). 2018. ANCs Support (Areas facing natural or other specific constraints) Agriculture and Rural Development, Brussels.
- European Union (EU), Council Directive 1975. (75/268/EEC), 28 April 1975 on mountain and hill farming and farming in certain less-favoured areas, Official Journal of European Communities Brussels.
- European Union (EU) (1305/2013), 2013. Regulations No 1305/2013 of The European Parliament and of The Council, 2013, Brussels.
- EUROSTAT. 2016. Farm Structure Survey 2013- main results, Statistics Explained, European Commission.
- Eyduran, E. 2006. Profil Analizi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Semineri, Van.
- FADN, 2018. http://ec.europa.eu/agriculture/rica/reference_en.cfm (Erişim Tarihi: 24.10.2018)
- Fan, S. and Chan-Kang, C. 2004. Returns to investment in less-favored areas in developing countries: a synthesis of evidence and implications for Africa. *Food Policy*, 29(4), 431-444. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.foodpol.2004.07.003>
- Fan, S. and Hazell, P. 2000. Should Developing Countries Invest More in Less-Favoured Areas? An Empirical Analysis of Rural India. *Economic and Political Weekly*, 35(17), 1455-1464.
- Gelan, A. and Schwarz, G. 2008. The effect of single farm payments on less favoured areas agriculture in Scotland: a CGE analysis. *Agricultural and food science*, 17(1), 3-17.
- Gellrich, M., Baur, P., Koch, B. and Zimmermann, N. E. 2007. Agricultural land abandonment and natural forest re-growth in the Swiss mountains: A spatially explicit economic analysis. *Agriculture, Ecosystems Environment*, 118(1-4), 93-108. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.agee.2006.05.001>
- Giesecke, J., Horridge, M. and Zawalińska, K. 2010. The regional economic consequences of Less Favoured Area support: a spatial general equilibrium analysis of the Polish LFA program: Monash University, Centre of Policy Studies and the Impact Project.
- Hadjigeorgiou, I., Vallerand, F., Tsimpoukas, K. and Zervas, G. 1998. The socio-economics of sheep and goat farming in Greece, and the implications for future rural development. 2.Conference LSIRD BRAY CONFERENCE.

- Hambrusch, J. 2014. The 2013 Common Agricultural Policy reform and its impact on small ruminant farming in Austria. *Studies in Agricultural Economics*, 116(1).
- Harvey, D. and Scott, C. 2018. Farm Business Survey A summary from Hill Farming in England, RBR at Newcastle University, 20, England.
- Holden, S. Shiferaw, B. and Pender, J. 2004. Non-farm income, household welfare, and sustainable land management in a less-favoured area in the Ethiopian highlands, *Food Policy*, 29 (4), 369-392
- Hovorka, G. and Dax, T. 2018. Evaluation of the less-favoured area payment scheme in Austria.
- Huber, R., Flury, C. and Finger, R. 2015. Factors affecting farm growth intentions of family farms in mountain regions: Empirical evidence for Central Switzerland. *Land Use Policy*, 47(Supplement C), 188-197. doi:<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2015.04.006>
- Iammarino, S. and Pitelis, C. 2000. Foreign direct investment and 'less favoured regions': Greek FDI in Bulgaria and Romania. *Global Business Review*, 1(2), 155-171.
- İnalçik, H. 2014. The Yörüks: Their Origins, Expansion and Economic Role. *Yörükler: Kökenleri, Yayılmaları ve Ekonomik Rollerini*, 2, 467.
- Jones, N., Duarte, F., Rodrigo, I., van Doorn, A. and De Graaff, J. 2016. The role of EU agri-environmental measures preserving extensive grazing in two less-favoured areas in Portugal. *Land Use Policy*, 54(Supplement C), 177-187. doi:<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.01.014>
- Jones, N., Fleskens, L. and Stroosnijder, L. 2016. Targeting the impact of agri-environmental policy – Future scenarios in two less favoured areas in Portugal. *Journal of Environmental Management*, 181(Supplement C), 805-816. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2016.07.001>
- Katsaros, D. 1998. The process of change in the livestock systems on small family farms in response to new development programmes at a local level: the example of mountainous region of Evritania, Greece. 2.Conference LSIRD BRAY CONFERE
- Klepcka, A.M., Sobczynski, T., Florkowski, W.J. and Revoredo-Giha, C. 2013. Effects of the Common Agricultural Policy on Non-Family Farm Employment in Primary and Secondary Agricultural Areas. Retrieved from <https://ideas.repec.org/p/ags/aaea13/150716.html>
- Kowalczyk, A., Kuzniar, A. and Kostuch, M. 2014. Analysis of Criteria for delimiting Less Favoured Mountain Areas (LFA). *Journal of Water and Land Development*, 22(1), 17-24. doi:10.2478/jwld-2014-0018

- Kuyvenhoven, A. 2004. Creating an enabling environment: policy conditions for less-favoured areas. *Food Policy*, 29(4), 407-429. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.foodpol.2004.07.010>
- Lambarraa, F. and Kallas, Z. 2009. Subsidies and technical efficiency: An application of stochastic frontier and Random-effect Tobit models to LFA Spanish olive farms. Paper presented at the The 113th EAAE seminar: A resilient European food industry and food chain in a challenging world.
- Lashkareva, O., Abetova, S., Kozhakhmetova, G., Moldashov, N. and Auelbekova, A. 2016. Development of a classification system for agricultural lands in Kazakhstan. *Outlook on Agriculture*, 45(2), 78-86. doi:10.1177/0030727016649814
- Lipper, L., Pingali, P. and Zurek, M. 2007. Less-favoured areas: looking beyond agriculture towards ecosystem services. Sustainable poverty reduction in less-favoured areas. CABI Publishing, Wallingford, 442-460.
- Lososová, J., Svoboda, J. and Zdeněk, R. 2016. Comparison of Operational Subsidies on Less Favoured Areas in EU Countries. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 64(3), 979-992.
- MacDonald, D., Crabtree, J.R., Wiesinger, G., Dax, T., Stamou, N., Fleury, P. and Gibon, A. 2000. Agricultural abandonment in mountain areas of Europe: Environmental consequences and policy response. *Journal of Environmental Management*, 59(1), 47-69. doi:<http://dx.doi.org/10.1006/jema.1999.0335>
- Manousidis, T., Abas, Z., Abraham, E., Kyriazopoulos, A., Parissi, Z. and Ragkos, A. 2011. Pasture establishment for the development of sheep farming as an alternative land use for the less favoured areas. Paper presented at the Grassland farming and land management systems in mountainous regions. Proceedings of the 16th Symposium of the European Grassland Federation, Gumpenstein, Austria, 29th-31st August, 2011.
- Micha, E., Areal, F.J., Tranter, R.B. and Bailey, A.P. 2015. Uptake of agri-environmental schemes in the Less-Favoured Areas of Greece: The role of corruption and farmers' responses to the financial crisis. *Land Use Policy*, 48, 144-157. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.landusepol.2015.05.016>
- Mickiewicz, B. and Mickiewicz, A. 2017. The Importance Of Land Consolidation In Poland For The Processes Of Shaping Agrarian Structure. Paper presented at the Economic Science for Rural Development Conference Proceedings.
- Mottet, A., Ladet, S., Coqué, N. and Gibon, A. 2006. Agricultural land-use change and its drivers in mountain landscapes: A case study in the Pyrenees. *Agriculture, Ecosystems Environment*, 114(2-4), 296-310. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.agee.2005.11.017>
- Namiotko, V., Góral, J. and Soliwoda, M. 2017. The Economic Situation of Farms Located in Less Favoured Areas on The Example of Lithuania and Poland.

- Agricultural and Resource Economics International Scientific E-Journal, 3(4), 5-19.
- Nikodemus, O., Bell, S., Penēze, Z. and Krūze, I. 2010. The influence of European Union single area payments and less favoured area payments on the Latvian landscape. In *European Countryside* (Vol. 2, pp. 25).
- OECD, 2015. *European Union: Estimates of Support to Agriculture 2014*, (<http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/EU-monitoring-definitions-september-2014.pdf>)(Erişim Tarihi:15.10.2015)
- Olaizola, A.M., Ameen, F. and Manrique, E. 2015. Potential strategies of adaptation of mixed sheep-crop systems to changes in the economic environment in a Mediterranean mountain area. *Livestock Science*, 176, 166-180. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.livsci.2015.03.012>
- Oskam, A.J., Komen, M.H.C., Wobst, P. and Yalew, A. 2004. Trade policies and development of less-favoured areas: evidence from the literature. *Food Policy*, 29(4), 445-466. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.foodpol.2004.07.006>
- Osoro, K., Vassallo, J.M., Celaya, R. and Martínez, A. 1998. Livestock production systems and the vegetation dynamics of Less Favoured Areas (LFAs): developing viable systems to manage seminatural vegetation in temperate LFAs in Spain. 2.Conference LSIRD BRAY CONFERENCE.
- Otte, J., Costales, A., Dijkman, J., Pica-Ciamarra, U., Robinson, T., Ahuja, V. and Roland-Holst, D. 2012. Livestock sector development for poverty reduction: an economic and policy perspective. *Livestock's many virtues: Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)*.
- Oxouzi, E., Melfou, K., Galea, M. and Papanagiotou, E. 2012. Economic performance and crop farm efficiency in mountainous and other less favoured areas in Greece. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 18(6), 846-853.
- Özdamar, K. 2002. *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi* (4.baskı). Kaan Kitapevi, 474, Eskişehir.
- Özer, O.O. ve Özden, A. 2016. Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'nin tarımsal yayım ve eğitim faaliyet çalışmalarının analizi: Aydın ili örneği, *Tekirdaę Ziraat Fakóltesi Dergisi*, 13(3), 29-36.
- Pender, J. 2004. Development pathways for hillsides and highlands: some lessons from Central America and East Africa. *Food Policy*, 29(4), 339-367. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.foodpol.2004.07.005>
- Porqueddu, C., Melis, R.A.M., Franca, A., Sanna, F., Hadjigeorgiou, I. and Casasús, I. 2017. "The role of grasslands in less favoured areas of Mediterranean Europe", 19° EGF Symposium, Alghero, 7-10 May 2017.
- Rogers, E.M. 1961. *The Adoption Period in Rural Sociology*. New York.

- Ruben, R. and Pender, J. 2004. Rural diversity and heterogeneity in less-favoured areas: the quest for policy targeting. *Food Policy*, 29 (2004), 303-320.
- Ruben, R., Kuiper, M.H. and Pender, J. 2006. Searching development strategies for less-favoured areas. *NJAS - Wageningen Journal of Life Sciences*, 53(3), 319-342. doi:[http://dx.doi.org/10.1016/S1573-5214\(06\)80012-6](http://dx.doi.org/10.1016/S1573-5214(06)80012-6)
- Ruben, R., Pender, J. and Kuyvenhoven, A. 2007. Sustainable poverty reduction in less-favoured areas: Problems, Options and Strategies, Cabi 2007.
- Ruiz, F.A., Mena, Y., Castel, J.M., Guinamard, C., Bossis, N., Caramelle-Holtz, E. and Fois, N. 2009. Dairy goat grazing systems in Mediterranean regions: A comparative analysis in Spain, France and Italy. *Small Ruminant Research*, 85(1), 42-49. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.smallrumres.2009.07.003>
- Saunders, M., Lewis, P. and Thornhill, A. 2009. Research methods for business students: Pearson education.
- Schouten, M.A.H., Gaaff, A. and Heijman, W.J.M. 2008. Less Favoured Area Measure in the Netherlands: a welcome or negligible addition? Retrieved from <https://ideas.repec.org/p/ags/eaae08/44382.html>
- Sener, G. 2015. Avrupa 2020 Stratejisi Kapsamında 2013 Sonrası Ortak Tarım Politikası Ve Türkiye'nin Bakışı, TOB AB Uzmanlık Tezi (Basılmamış), Ankara
- Shigeto S., Kashiwagi, M., Whitman, G. 2007. Agricultural policy reform and less-favoured areas policy: application of EU policy to Japan, Centre for Rural Economy Discussion Paper Series, 15.
- Sirika, S. 2013. Development Alternatives in Rural and Unfavourable Areas in the Coastal Area of Ishem-Porto Romano for a Sustainable Development. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*; Vol 2, No 9 (2013): Special Issue - October 2013.
- Sossidou, E.N., Ligda, C., Mastranestasis, I., Tsiokos, D. and Samartzi, F. 2013. Sheep and goat farming in Greece: implications and challenges for the sustainable development of less favoured areas. *Scientific Papers Animal Science and Biotechnologies*, 46(2), 446-449.
- Sperandei, S. 2014. Understanding logistic regression analysis. *Biochemia Medica*, 24(1), 12-18. doi:10.11613/BM.2014.003
- Špulerová, J., Drábová, M. and Lieskovský, J. 2016. Traditional agricultural landscape and their management in less favoured areas in Slovakia. *Ekológia (Bratislava)*, 35(1), 1-12.
- Štolbová, M. 2007. Comparative analysis of less-favoured areas payments in the EU states. *Agricultural Economics–Czech*, 53(10), 455-465.
- Štolbová, M. and Hlavsa, T. 2008. The impact of the LFA payments on the FADN farms in the Czech Republic. *Agricultural Economics*, 54(10), 489-497.

- Štolbová, M. 2011. An evaluation of the relevance of EU less favoured areas policy for dry regions of the Czech Republic. In *European Countryside* (Vol. 3, pp. 282).
- Štolbová, M. and Míčová, M. 2012. The farm size in the less-favoured areas and the economy of support spending on public goods production in the case of the Czech Republic. *Agricultural Economics/Zemedelska Ekonomika*, 58(10).
- Střeleček, F., Lososová, J. and Zdeněk, R. 2008 . Economic results of agricultural holdings in less favoured areas. *Agricultural Economics-Zemedelska ekonomika*, 54(11), 510-520.
- Sylvester, K.M., Gutmann, M.P. and Brown, D.G. 2016. At the margins: Agriculture, subsidies and the shifting fate of North America's Native Grassland. *Population and environment*, 37(3), 362-390. doi:10.1007/s11111-015-0242-7
- Terluin, I.J., Godeschalk, F.E., Von Meyer, H., Post, J.H. and Strijker, D. 1995. Agricultural income in less favoured areas of the EC: A regional approach. *Journal of Rural Studies*, 11(2), 217-228. doi:http://dx.doi.org/10.1016/0743-0167(95)00012-C
- TOB, 2016. Mersin İl Tarım Yatırım Rehberi, (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/mersin.pdf) (Erişim Tarihi: 21/10/2017)
- TOB, 2018a. Yılı Bütçe Görüşmeleri (<http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/EN/Detay.aspx?SayfaId=11>) (Erişim Tarihi:1.12.2018)
- TOB, (MGM). 2018b. Mersin iline ait meteorolojik veriler, (<https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=MERSIN>) (Erişim Tarihi: 4.06.2018)
- TOB, 2018c. Tarımsal Desteklemeler (<http://www.tarim.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Hayvancilik-Desteklemeleri>) (Erişim Tarihi:15.10.2018)
- Tsiaras, S. and Andreopoulou, Z. (2015). Sustainable development perspectives in a less favoured area of Greece. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 16(1), 164-172.
- Ünüvar, F.İ. ve Dellal, İ. 2016. Avrupa Birliği OTP Çerçevesinde Dezavantajlı Bölgelere Yönelik Uygulamalar, 12. Tarım Ekonomisi Kongresi, Cilt 2, 915-924, Isparta.
- Ünüvar, S. 1984. Mut çevresinde yaylacılık ve yayla kültürü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi(Basılmamış), Ankara.
- Wehn, S., Pedersen, B. and Hanssen, S.K. 2011 . A comparison of influences of cattle, goat, sheep and reindeer on vegetation changes in mountain cultural landscapes in Norway. *Landscape and Urban Planning*, 102(3), 177-187. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.04.003

- Wilson, J.R. and Lorenz, K.A. 2015. Modeling binary correlated responses using SAS, SPSS and R (Vol. 9): Springer.
- Xéna, K., Nagy, H., Jordan, P., Ilovan, O.-R., Zametter, T. F., Crîstea, M. and Tihamér-Tibor, S. 2015. The Sustainable Development Of Less-Favoured Areas: A Study Of The Romanian And Austrian Experiences. Romanian Review of Regional Studies, 11(2).
- Yavuz, G. 2010. Polatlı İlçesinde üreticilerin tarım sigortası yaptırmaya karar verme sürecinde etkili olan faktörlerin analizi, Ankara Üniversitesi, Doktora tezi (Basılmamış), Ankara.
- Yazgı, F.E. 2017. Türkiye'de tarım sigortası uygulamaları, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve alternatif model arayışı, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi(Basılmamış), Ankara.

EK 1 Bölgeye Ait Fotoğraflar

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : F. İlknur ÜNÜVAR

Doğum Yeri : ANKARA

Doğum Tarihi : 04/06/1986

Medeni Hali : Bekar

Yabancı Dili : İngilizce, Fince (Temel Düzey)

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Gaziantep Şahinbey Cumhuriyet Lisesi (2003)

Lisans : Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü (2004)

Yüksek Lisans: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (2012)

Doktora : Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Şubat 2013- Ocak 2019)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl:

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü- Araştırma Görevlisi- 2011- devam ediyor.

Yayınlar (SCI ve Alan Endeksli Yayınlar):

Ünüvar, F.İ., Dellal, İ. 2017. Impact Assessment of Tariff Reduction in Sugar Market in Turkey “Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development” Vol. 17, Issue 2, 2017, p 395-400.

Kitap:

Dellal, İ., Dellal, G., **Ünüvar, F.İ.** Sakarya İli Tarım Sektör Raporu: Mevcut Durum, Strateji, Hedef ve Eylem Planı, TZOB Yayınları, 2018, Ankara.

Ulusal Hakemli Dergilerde ve Diğer Dergilerde Yayımlanan Makaleler:

Dellal, İ., Kolsarıcı, N., Dellal, G., Tatlıdil, F., Aktürk, D., Köksal, Ö., Pehlivan, E., **Ünüvar, F.İ.** 2015. Türkiye’de Koyun Eti Tüketim Durumu ve Etkili Faktörler. Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Dergisi, 5: 38-42.

Dellal, İ., Kolsarıcı, N., Dellal, G., Tatlıdil, F., Aktürk, D., Köksal, Ö., Pehlivan, E., **Ünüvar, F.İ.** 2015. Türkiye’de Keçi Eti Tüketim Durumu ve Etkili Faktörler. Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Dergisi, 7: 34-37.

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler (Uluslararası Sempozyum):

Ünüvar, F.İ., Dellal, İ. 2018. “The Socio-Economic Importance of Mountain and Plain Villages Goat Breedings in Mersin Province”, I. International Mersin Symposium, 1-3 November 2018, Mersin/Turkey (Sunum)

Eseroğlu Z., **Ünüvar F.İ.**, Dellal İ., 2018. “The Socio Economic Analysis of Urban Agriculture in Turkey” , 2nd International Urban, Environment and Health Congress with the theme of "Future Cities", 16-20 April 2018, Nevşehir/Turkey (Sunum)

Dellal İ., **Ünüvar F.İ.** 2018. “The Effect of Climate Change on Food Supply of Turkey”, The International Conference Green Development, Infrastructure, Technology GREDIT 2018, 22-25 March, 2018, Macedonia (Sunum)

Dellal, İ., McCarl, B., **Ünüvar, F.İ.** 2017. “ Food Supply of Turkey under Paris Climate Agreement” VIII International Agriculture Symposium "AGROSYM 2017" Jahorina, 5-8 October 2017, Bosnia and Herzegovina(Sunum).

Ünüvar, F.İ., Dellal, İ. 2017. Impact Assessment of Tariff Reduction in Sugar Market in Turkey, International Conference “ Agriculture for Life/Life for Agriculture”, University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine of Bucharest, June 8-10 2017, Bucharest/ Romania(Sunum).

Akan, S., **Ünüvar, F.İ.**, 2017. Sarımsak Üretim ve Ticaretinin Ekonomik Önemi, III. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress series- Proceedings, p. 1817-1824, 4-5 March 2017, Edirne/Turkey

Dellal, G., Köksal, O., Dellal, I., **Ünüvar, F.İ.**, Pehlivan, E., Erden, F.F., Akturk, D., Kolsarıcı, N. 2016. Goat’s Meat Consumption in Turkey. 12th International Conference on Goats, 25-30 September 2016, Antalya/Turkey.

Köksal, Ö., Dellal, İ., Dellal, G., Erden, F., **Ünüvar, F.İ.**, Pehlivan, E., Aktürk, D., Kolsarıcı, N., 2016. Socio-Economic Factors Affecting Lamb and Mutton Consumption

in Turkey, IAAE Inter-Conference Symposium Agricultural Transitions along the Silk Road Restructuring, Resources and Trade in the Central Asia Region, 4 - 6 April 2016, Almaty/Kazakhstan(Sunum).

Ulusal Bilimsel Toplantılarda Sunulan Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler (Ulusal Sempozyum):

Ünüvar, F.İ., Dellal, İ. 2016. Avrupa Birliği OTP Çerçevesinde Dezavantajlı Bölgelere Yönelik Uygulamalar, 12. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Mayıs 2016, Isparta.

Gün, S., Dellal, İ., **Ünüvar, F.İ.**, 2012. Türkiye'de Toprak Politikası ve Kırsal Yoksulluk, 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 5-7 Eylül 2012, Konya